

รายงานการวิจัย
เรื่อง

ปัญหาการบังคับใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชน

The Problems of Implementation to Special measures as the Alternative
measures in the Juvenile Criminal Justice System

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พงศ์จิรา เชิดชู

การวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนรัตนโกสินทร์สมโภช 200 ปี

ประจำปี 2558

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช

ชื่อเรื่อง : ปัญหาการบังคับใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชน

ชื่อผู้วิจัย : ผู้ช่วยศาสตราจารย์พงศ์จิรา เชิดชู

ปีที่แล้วเสร็จ : 2561

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายในการศึกษามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาถึงหลักเกณฑ์ เงื่อนไขของมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชนที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน รวมถึงปัญหา และอุปสรรคในการบังคับใช้ งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยเอกสารด้วยวิธีการรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ ตำรา วารสาร บทความ วิทยานิพนธ์ รายงาน การวิจัย เอกสารทางวิชาการ การค้นคว้าทางสารสนเทศบนอินเทอร์เน็ต และจากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีทางอาญาทั้งของไทยและต่างประเทศ และเพื่อนำหลักเกณฑ์ เงื่อนไขดังกล่าวมาวิเคราะห์ เปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศ พร้อมทั้งเสนอแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหานำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชนของประเทศไทย อย่างเป็นรูปธรรม

จากการศึกษาพบว่าการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาบังคับใช้แก่เด็กและเยาวชนยังมีปัญหาในส่วนบทบัญญัติของกฎหมายและปัญหาในทางปฏิบัติขององค์กรที่เกี่ยวข้องที่ยังไม่อาจแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ วิจัยฉบับนี้จึงได้เสนอแนะให้มีการปรับปรุงแก้ไขปัญหาทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและในส่วนที่เกี่ยวกับการบังคับใช้ เพื่อให้การนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชนสามารถบังคับใช้ได้อย่างบรรลุผลตามเจตนารมณ์ของกฎหมายอย่างแท้จริง

คำสำคัญ : มาตรการพิเศษ, เด็กและเยาวชน, การดำเนินคดีอาญา

Research Title : The Problems of Implementation to Special measures as the Alternative measures in the Juvenile Criminal Justice System

Researcher(s) : Pongjira Cherdchoo (Assistant Professor in Criminal Law)

Year : 2018

Abstract

This research takes an aim at study juvenile justice in criminal proceedings pursuant to The Juvenile and Family Court and Legal Procedure Act B.E.2553 The purpose of the research is to study on criteria and requirements of the existing law on juvenile justice in criminal proceedings, analyze such criteria and requirements in comparison with those under foreign laws, analyze difficulties in enforcement, as well as concretely propose solution to solve the obstacles currently occurring under the existing law. This research employs qualitative documentary research through books, textbooks, journals, articles, thesis, research reports, academic documents, Internet and other resources pertinent to the implementation of special measures as alternatives to criminal prosecutions in Thai and International criminal procedures.

It is found that the current criminal juvenile justice cannot solve the problems, both legal and practicing problems in enforcement process, efficiently to restore the accused juvenile offenders. This research therefore suggests improvement to solve such problems for successful enforcement under the criminal juvenile justice in response to the actual objective of the law.

Keyword(s) : special measures, juvenile, criminal prosecution

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	3
1.3 ประโยชน์ที่ได้รับ.....	4
1.4 ขอบเขตการวิจัย และกรอบแนวคิดการวิจัย.....	4
1.5 ระเบียบวิธีการวิจัย.....	5
บทที่ 2 ความหมาย แนวคิด ทฤษฎี หลักสากล และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง.....	6
การดำเนินคดีอาญาของเด็กและเยาวชน	
2.1 ความหมาย ความเป็นมา และวิวัฒนาการของการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชน.....	6
2.1.1 ความหมายของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด.....	7
2.1.2 ความเป็นมาและวิวัฒนาการของการลงโทษแก่เด็กและเยาวชน.....	9
2.2 การกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน.....	13
2.2.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน.....	13
2.2.2 สาเหตุของการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน.....	16
2.3 หลักสากลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชน	21
2.3.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (Universal Declaration of Human Rights)	21
2.3.2 กฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวแก่คดีเด็กและเยาวชน หรือกฎแห่งกรุงปักกิ่ง ค.ศ. 1985 (United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice : The Beijing Rules)	23
2.3.3 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ ค.ศ. 1989 (Convention on the Rights of the Child)	24

สารบัญ

หน้า

2.3.4	กฎของสหประชาชาติว่าด้วยการคุ้มครองเด็กและเยาวชน.....	27
	ซึ่งถูกลิดรอนเสรีภาพ ค.ศ. 1990 (United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty)	
2.3.5	ข้อเสนอแนะของสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันการกระทำความผิดของเด็ก..	28
	และเยาวชน ค.ศ. 1990 หรือข้อเสนอแนะแห่งกรุงริยาด (United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency : The Riyadh Guidelines)	
2.3.6	กฎบัตรอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับมาตรการ.....	30
	ไม่ควบคุมตัว (กฎบัตรแห่งกรุงโตเกียว) ค.ศ. 1990 (United Nations Standard Minimum Rules for Non-Custodial Measures)	
2.3.7	ข้อเสนอแนะว่าด้วยการปฏิบัติต่อเด็กในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.....	30
	หรือข้อเสนอแนะแห่งกรุงเวียนนา ค.ศ. 1997 (Guidelines for Actions on Children in the Criminal Justice System : The Vienna Guidelines)	
2.4	กฎหมายในประเทศไทยที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน.....	32
2.4.1	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560.....	32
2.4.2	ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์.....	33
2.4.3	ประมวลกฎหมายอาญา.....	34
2.4.4	ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.....	35
2.4.5	พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546.....	35
2.4.6	พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชน.....	37
	และครอบครัว พ.ศ. 2553	
2.5	แนวความคิดการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้กับเด็ก.....	39
	และเยาวชน	

สารบัญ

	หน้า
2.6 การนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้กับเด็ก.....	41
และเยาวชน	
บทที่ 3 กฎหมายเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชน.....	45
ในประเทศไทยและต่างประเทศ	
3.1 กฎหมายเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาของเด็ก.....	46
และเยาวชนในประเทศไทย	
3.1.1 การนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ในขั้นตอนก่อนฟ้อง.....	46
3.1.2 การนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ในขั้นตอน.....	57
การพิจารณาคดีในชั้นศาล	
3.1.3 การนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ในขั้นตอน.....	58
ก่อนศาลมีคำพิพากษา	
3.2 กฎหมายเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาของเด็ก.....	62
และเยาวชนในต่างประเทศ	
3.2.1 กฎหมายเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาของเด็ก.....	62
และเยาวชนในประเทศนิวซีแลนด์	
3.2.1.1 เกณฑ์อายุของเด็กและเยาวชนในการนำรูปแบบ.....	64
การประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้	
3.2.1.2 ประเภทคดีในการนำรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้.....	64
3.2.1.3 บุคคลที่เข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัว.....	65
3.2.1.4 ขั้นตอนการประชุมกลุ่มครอบครัว.....	65
3.2.1.5 การติดตามผลจากการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู.....	67
3.2.2 กฎหมายเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็ก.....	68
และเยาวชนในประเทศญี่ปุ่น	
3.2.2.1 เกณฑ์อายุของเด็กและเยาวชนในการนำรูปแบบ.....	69
การประชุมกลุ่มครอบครัวมาบังคับใช้	
3.2.2.2 ขั้นตอนการนำรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวมาบังคับใช้.....	69

สารบัญ

หน้า

3.2.3	กฎหมายที่เกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็ก.....	70
	และเยาวชนในประเทศสิงคโปร์	
3.2.3.1	เกณฑ์อายุของเด็กและเยาวชนในการนำรูปแบบ.....	72
	การประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้	
3.2.3.2	ประเภทคดีในการนำรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้.....	73
3.2.3.3	บุคคลที่เข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัว.....	73
3.2.3.4	ขั้นตอนการประชุมกลุ่มครอบครัว.....	74
บทที่ 4	วิเคราะห์ปัญหาการบังคับใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา.....	78
4.1	เปรียบเทียบมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาของไทยกับต่างประเทศ.....	79
4.1.1	ประเทศไทยกับประเทศนิวซีแลนด์.....	79
4.1.2	ประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น.....	81
4.1.3	ประเทศไทยกับประเทศสิงคโปร์.....	82
4.2	วิเคราะห์ปัญหามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา.....	84
4.2.1	ปัญหาการใช้อัตราโทษมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาการจัดทำแผน.....	84
	แก้ไขฟื้นฟู	
4.2.2	ปัญหาการให้ความยินยอมของผู้เสียหาย กรณีเป็นคดีที่มีผู้เสียหาย.....	84
	แต่หาไม่พบ หรือติดต่อไม่ได้ในขั้นตอนก่อนฟ้องและขั้นตอน	
	พิจารณาคดีในชั้นศาล	
4.2.3	ปัญหาการใช้ดุลยพินิจของผู้อำนวยการสถานพินิจ.....	86
4.2.4	ปัญหาการไม่มีกรอบระยะเวลาในการพิจารณาแผนแก้ไข.....	87
	บำบัดฟื้นฟูของพนักงานอัยการ	
4.2.5	ปัญหาการไม่มีที่ปรึกษากฎหมายในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู.....	88
4.2.6	ปัญหาการนำเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษก่อนมีคำพิพากษา มาตรา 132 ..	89
	วรรค 2 มาพิจารณาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนในส่วนแรกครับ	
4.2.7	ปัญหาการขาดโอกาสทางการศึกษาสามัญและการขาดโอกาส.....	91
	ในการฝึกวิชาชีพอย่างเต็มรูปแบบ	

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	93
บทสรุป.....	93
ข้อเสนอแนะ	99

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนเป็นปัญหาสังคมที่มีความสำคัญยิ่งประการหนึ่ง เพราะเมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้นย่อมก่อให้เกิดความเดือดร้อนเสียหายแก่สังคมโดยรวมและต่อตัวผู้กระทำผิดเอง โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนซึ่งถือเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญต่อประเทศชาติ แต่ด้วยวัยที่ยังอ่อนด้อย ขาดประสบการณ์ ขาดวุฒิภาวะและความยั้งคิด หรืออาจกระทำไปด้วยความคึกคะนอง รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ถูกล่อลวงชักจูงไปในทางที่ผิด จึงทำให้เขาเหล่านั้นได้กระทำความผิดขึ้นด้วยเหตุต่างๆ เหล่านี้จึงไม่ควรลงโทษเด็กและเยาวชนด้วยวิธีการเช่นเดียวกับผู้ใหญ่ที่กระทำความผิด แต่ควรให้ออกาสพวกเขาได้กลับตัวกลับใจแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมนั้นและให้ความช่วยเหลือเพื่อปรับปรุงตนเองทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ จึงเกิดแนวคิดในการแยกกระบวนการของคดีเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการหลัก โดยมีวัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้กระทำผิดแตกต่างกัน กล่าวคือ การลงโทษเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดนั้นไม่ได้มุ่งเน้นการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษเท่านั้น แต่มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาสาเหตุแห่งการกระทำผิด สภาพแวดล้อมและสภาพของเด็กและเยาวชนที่เป็นเหตุให้กระทำความผิด และใช้วิธีการที่เหมาะสมสำหรับเด็กและเยาวชนโดยการเยียวยา บำบัด ฟื้นฟูแทนการลงโทษที่ใช้กันอยู่

สำหรับประเทศไทยได้ตระหนักถึงวัตถุประสงค์ในการลงโทษเด็กและเยาวชน และได้มีการรับแนวคิดดังกล่าวมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ดังจะเห็นได้จากการประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 และในปี พ.ศ. 2495 ได้มีการจัดตั้งศาลเด็กและเยาวชนกลางและสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลางขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย จากนั้นก็ได้มีการตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 โดยปรับปรุงวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนให้เหมาะสม พร้อมทั้งเพิ่มเติมบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการสงเคราะห์เด็กให้มากขึ้น และได้มีการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนเรื่อยมา กระทั่งในปี พ.ศ. 2535 ประเทศไทยได้ร่วมลงนามเป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก จึงนับเป็นก้าวสำคัญที่ทำให้ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญและพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมยิ่งขึ้น ผลการลงนามในอนุสัญญาดังกล่าวทำให้ประเทศไทยได้มีการอนุวัติกฎหมายภายในให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของอนุสัญญา คือการตราพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ที่ใช้มาจนถึงปัจจุบัน

ทั้งนี้ เนื้อหาสาระซึ่งเป็นจุดเด่นประการหนึ่งของพระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ การกำหนดให้นำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้แก่เด็กและเยาวชน โดยนำมาตรการนี้มาใช้เป็นเครื่องมือในการคัดกรองเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมหลักได้ในทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่ในชั้นก่อนฟ้อง ชั้นพิจารณาคดีในชั้นศาล และชั้นก่อนศาลมีคำพิพากษา จึงเห็นได้ว่ากฎหมายฉบับนี้ได้ให้สิทธิแก่เด็กและเยาวชนอย่างเต็มที่ในการเบี่ยงเบนคดีเพื่อเปิดโอกาสเด็กและเยาวชนเหล่านั้น กลับตัวแก้ไข กลับคืนสู่สังคม และกลับมาเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

นอกจากนี้ข้อมูลจากรายงานสถิติคดีศาลเยาวชนและครอบครัวในกรุงเทพฯ และศาลเยาวชนและครอบครัว ภาค 1 – 9 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 ซึ่งเป็นปีที่เริ่มเก็บสถิติจำนวนเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาจนถึงปี 2559¹ แสดงให้เห็นว่ามีจำนวนเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการใช้พิเศษการดำเนินคดีอาญาเพิ่มมากขึ้นทุกปีอย่างต่อเนื่อง มาตรการดังกล่าวจึงเป็นเครื่องมือสำคัญประการหนึ่งในการนำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงสถิติการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนนับตั้งแต่ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยนำสถิติย้อนหลัง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 – 2558 โดยจำแนกตามฐานความผิด พบว่าความผิดที่มีอัตราสูงสุด 3 อันดับแรก คือ 1. ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ 2. ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ 3. ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย โดยแต่ละปีมีจำนวนผู้กระทำความผิดไม่แตกต่างกันมาก

ตารางที่ 1 จำนวนคดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจฯ ทั่วประเทศ จำแนกตามฐานความผิด ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 – 2558²

หน่วย : คดี

ฐานความผิด	ปี พ.ศ.				
	2554	2555	2556	2557	2558
รวม	35,049	34,276	36,763	36,537	33,121
ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์	7,078	6,800	7,260	7,208	7,027
ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย	4,051	4,086	4,263	3,759	4,296
ความผิดเกี่ยวกับเพศ	1,482	1,576	1,636	1,383	1,473
ความผิดเกี่ยวกับความสงบสุข เสรีภาพ ชื่อเสียงและการปกครอง	1,615	1,034	1,241	866	850
ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ	13,845	14,773	15,530	16,508	13,125
ความผิดเกี่ยวกับอาวุธและวัตถุระเบิด	2,282	2,274	2,613	3,252	2,864
ความผิดอื่น ๆ	4,696	3,733	4,220	3,561	3,486

¹ <http://www.coj.go.th/home/index.html>

² <http://www.djop.go.th/home>

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาจากตารางเป็นการจำแนกอัตราการทำผิดซ้ำย้อนหลัง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 – 2558 พบว่าเด็กและเยาวชนมีอัตราในการกลับมากระทำผิดซ้ำในแต่ละปีไม่ต่างกันมากนัก เช่นเดียวกับการจำแนกตามฐานความผิด

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของคดีเด็กและเยาวชนที่เป็นการกระทำผิดซ้ำเมื่อเปรียบเทียบกับคดีที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจฯ ทั่วประเทศ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 – 2558³

หน่วย : คดี

	ปี พ.ศ.				
	2554	2555	2556	2557	2558
จำนวนคดีที่จับกุมทั้งสิ้น	35,049	34,276	36,763	36,537	33,121
จำนวนคดีที่เป็นการกระทำผิดซ้ำ	5,559	4,125	6,849	7,490	6,302
ร้อยละของคดีที่เป็นการกระทำผิดซ้ำ	15.86	12.03	18.63	20.50	19.03

จากตารางข้างต้นผู้วิจัยเห็นว่า แม้กฎหมายของประเทศไทยจะได้ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิเด็กมาอย่างยาวนาน และได้มีการเปิดโอกาสให้เป็ยงเบนคดีเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมโดยนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ในทุกระดับของกระบวนการยุติธรรมได้ก็ตาม แต่ปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนกลับไม่ได้ลดน้อยตามลงไปดังนั้นเพื่อการแก้ปัญหาดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรศึกษาหลักเกณฑ์ เจ็อนไข และปัญหาอุปสรรคในการบังคับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชน เพื่อนำรูปแบบที่เหมาะสมและเป็นรูปธรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนและสังคมโดยรวมต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาความหมาย แนวคิด ทฤษฎีของหลักสากล และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชน

1.2.2 เพื่อศึกษาถึงหลักเกณฑ์ เจ็อนไข ของมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชน ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

³ <http://www.djop.go.th/home>

1.2.3 เพื่อศึกษา วิเคราะห์ เปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับมาตรการต่าง ๆ ที่ใช้แทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชน

1.2.4 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการบังคับใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชน

1.2.5 เพื่อศึกษาหาแนวทางที่เหมาะสม ในการแก้ไข และแก้ไขตัวบทกฎหมายเพื่อให้ได้ใช้บังคับอย่างเป็นธรรมแก่สังคม

1.3 ประโยชน์ที่ได้รับ

1.3.1 ทำให้ทราบความหมาย แนวคิด ทฤษฎีของหลักสากล และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชน

1.3.2 ทำให้ทราบถึงหลักเกณฑ์ เงื่อนไข ของมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชน ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

1.3.3 ทำให้ทราบถึงมาตรการต่าง ๆ ที่กฎหมายต่างประเทศนำมาใช้แก่เด็กและเยาวชนแทนการดำเนินคดีอาญา

1.3.4 ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการบังคับใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชน ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

1.3.5 ทำให้ทราบถึงแนวทางในการแก้ไขที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาในปัจจุบัน

1.3.6 นำไปปรับปรุงเนื้อหาชุดวิชาที่เกี่ยวข้อง เช่น ชุดวิชากฎหมายอาญา ชุดวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาชั้นสูง เป็นต้น

1.4 ขอบเขตการวิจัย และกรอบแนวคิดการวิจัย

ศึกษาปัญหาในการบังคับใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 และบทบัญญัติของกฎหมายไทย กฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ประเทศนิวซีแลนด์ ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสิงคโปร์ เพื่อนำผลการวิจัยมาปรับปรุงและแก้ไขปัญหาต่อไป

1.5 ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยเล่มนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ วิธีการศึกษาวิจัยจะดำเนินการศึกษาวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ ตำรา บทความ รายงาน การวิจัย คำพิพากษาของศาล และบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อดำเนินการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับแนวทางแก้ไขของต่างประเทศ เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมกับประเทศไทย

บทที่ 2

ความหมาย แนวคิด ทฤษฎี หลักสากล และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชน

เด็กและเยาวชนคือทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศชาติ ดังนั้นประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยจึงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน เพราะหากบุคคลเหล่านี้มีความรู้ ความสามารถ มีคุณภาพชีวิตที่ดี รวมถึงมีความประพฤติที่ถูกต้องตามครรลองของสังคมและปฏิบัติตามกฎหมายแล้ว ประเทศชาติก็จะพัฒนาไปได้อย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตามเด็กและเยาวชนมีข้อจำกัดในการเรียนรู้เนื่องจากเป็นบุคคลที่วุฒิภาวะยังน้อย อ่อนด้อยประสบการณ์ ความคิด ความอ่าน การตัดสินใจ และความรู้สึกผิดชอบชั่วดีจึงยังไม่อาจเทียบเท่ากับผู้ใหญ่ได้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เด็กและเยาวชนกระทำความผิดหรือก่ออาชญากรรมขึ้นได้ ทั้งนี้กระบวนยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนจึงมีวิธีการและรูปแบบเฉพาะซึ่งแตกต่างจากการลงโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อข่มขู่หรือตัดออกจากสังคม ในขณะที่กระบวนยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนได้มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาคือเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดโดยใช้วิธีการบำบัดฟื้นฟู และให้โอกาสในการกลับตัว กลับใจ และสามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติสุขภายหลังจากได้รับการแก้ไข บำบัดฟื้นฟูแล้ว ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญในการลดปริมาณเด็กและเยาวชนที่จะหันกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก

ในบทนี้จึงได้ทำการศึกษาความหมาย แนวคิด ทฤษฎี หลักสากล และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นรากฐานของกระบวนยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน จนได้มีการพัฒนาไปสู่การนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้แก่เด็กและเยาวชนมาจนถึงปัจจุบัน

2.1 ความหมาย ความเป็นมา และวิวัฒนาการของการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชน

เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นในสังคม ผู้กระทำความผิดก็ต้องถูกดำเนินคดีและถูกลงโทษโดยมีรูปแบบ และวิธีการแตกต่างกันไปตามแต่ละสังคม ยุคสมัย แต่ไม่ว่ารูปแบบและวิธีการจะแตกต่างกันอย่างไรการดำเนินคดีอาญานั้นก็มีขึ้นเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษโดยมีวัตถุประสงค์หลักในการลงโทษสี่ประการ คือ เพื่อแก้แค้นทดแทน เพื่อข่มขู่ยับยั้งมิให้บุคคลอื่นเอาเยี่ยงอย่าง เพื่อตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคม และเพื่อแก้ไขฟื้นฟู อย่างไรก็ตามหากผู้กระทำความผิดเป็นเด็กและเยาวชน วิธีการและรูปแบบในการดำเนินคดีจะมีความแตกต่างจากการดำเนินคดีที่ผู้กระทำความผิดเป็นผู้ใหญ่ โดยมองว่าเด็กและเยาวชนยังเป็นบุคคลที่อ่อนด้อยประสบการณ์ วุฒิภาวะยังน้อย จึงมีโอกาสที่ถูกเอาเปรียบหรือถูกชักจูงให้กระทำความผิดได้ง่าย ดังนั้นการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชนจึงมีขึ้นเพื่อค้นหาสาเหตุที่แท้จริง รวมถึงปัจจัยต่าง ๆ ในการกระทำความผิด เพื่อนำตัวเด็กและ

เยาวชนมาแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมากกว่าการแก้แค้นทดแทนหรือตัดออกจากสังคมเหมือนอย่างเช่นผู้ใหญ่เป็นผู้กระทำความผิด

2.1.1 ความหมายของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด

คำว่ากรกระทำผิดของเด็กและเยาวชนมาจากภาษาอังกฤษว่า Juvenile Delinquency ซึ่งเมื่อแปลเป็นภาษาไทยแล้ว ได้มีการกำหนดนิยามของคำว่ากรกระทำผิดของเด็กและเยาวชนไว้หลากหลาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับมุมมองและวัตถุประสงค์ที่มุ่งคุ้มครองเด็กหรือเยาวชนนั้น ซึ่งสามารถสรุปความหมายเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนได้⁴ ดังนี้

- Kriberg & Austin⁵ กล่าวว่า พฤติกรรมที่ไม่เป็นไปตามบรรทัดฐาน ค่านิยมของคนส่วนใหญ่ในสังคม จะถือว่าเป็นการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน

- Power and Witmer⁶ ได้ระบุเกณฑ์ในการพิจารณาความหมายของเด็กและเยาวชน ที่กระทำผิดไว้ ดังนี้

1. ความหนักเบาของความผิด หรือความร้ายแรงของการกระทำ
2. ความถี่ของการกระทำ หรือกระทำบ่อยครั้งแค่ไหน
3. ความรู้สึกนึกคิดของผู้กระทำที่มีต่อสังคมหรือผู้มีอำนาจในสังคม

จากเกณฑ์ดังกล่าว ได้นำมาสู่การแบ่งเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดออกเป็น 5 กลุ่ม คือ เด็กที่เเกรที่สุด เกรธรรมดา เกรเป็นบางครั้ง ไม่ค่อยเเกร และเเกรน้อยที่สุด

- พจนานุกรมทางกฎหมายของแบล็ก (Black's Law Dictionary) ได้นิยามคำว่า “delinquent child” ว่า “an infant of not more than specified age, who has violated any law, or who is incorrigible” ซึ่งหมายความว่า ผู้เยาว์ที่มีอายุไม่เกินที่กำหนดไว้ ซึ่งได้ฝ่าฝืนกฎหมายใด ๆ ซึ่งการกระทำนั้นไม่สามารถแก้ไขเยียวยาได้

- บุญเพราะ แสงเทียน⁷ ได้กล่าวไว้ว่า การกระทำผิดของเด็กและเยาวชน หมายถึง “การกระทำทางอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญาและกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญาและการกระทำผิดกฎหมายอื่น ๆ ซึ่งบัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของศาลเยาวชนและครอบครัวที่จะพิพากษาหรือมีคำสั่ง” ซึ่งเป็นการให้ความหมายโดยเทียบเคียงกับคำว่า “Juvenile Delinquency” ในภาษาอังกฤษ

⁴ มาตากลักษ์ ออรุ่งโรจน์, กฎหมายเบื้องต้นเกี่ยวกับการกระทำความผิดทางอาญาของเด็กและเยาวชน กรุงเทพฯ : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์, หน้า 29.

⁵ ดวงกมล สังกุลณีย์, อัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552), หน้า 42.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 42-43.

⁷ บุญเพราะ แสงเทียน, คำบรรยายเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน, กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2540, หน้า 1-2.

- องค์การสหประชาชาติ ได้กล่าวโดยสรุปถึงความหมายของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนไว้ว่า Juvenile Delinquency ในหลายประเทศมีขอบเขตความหมายที่กว้างขวางซึ่งในทางปฏิบัติแล้วครอบคลุมความประพฤติของเด็กและเยาวชนทุกรูปแบบภายใต้อิทธิพลของทฤษฎีมีการนิยามให้การกระทำผิดของเด็กและเยาวชนเป็นเรื่องของการปรับตัวไม่ได้ หรือไม่ก็เป็นเรื่องของรูปแบบความประพฤติที่สะท้อนให้เห็นภาวะความเป็นอยู่ที่น่าสมเพช หรือสะท้อนให้เห็นการมีกฎหมายและระเบียบกฎหมายเกณฑ์ที่ไม่ทันสมัยกับเหตุการณ์ ยิ่งกว่าเป็นเรื่องของความโน้มเอียงไปในทางการกระทำผิด ดังนั้นการไม่อยู่ในโอวาทผู้ใหญ่ ความดื้อรั้น การไม่เคารพผู้ใหญ่ หรืออะไรที่ใกล้เคียงกันนี้ จึงถือว่าเป็นการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ซึ่งความผิดเหล่านี้มักแฝงอยู่ในข้อมูลสถิติที่ระบุว่าเป็นความผิดอื่นๆ ผู้กระทำผิดเหล่านี้จึงมักถูกนำไปปะปนอยู่กับผู้กระทำผิดที่แท้จริงอยู่เสมอ เกินกว่าที่จะพึงปรารถนา ไม่ใช่เพียงเพราะสาเหตุที่ไม่มีบริการและสถานที่ๆ จัดไว้โดยเฉพาะเท่านั้น แต่ยังเป็นเพราะนโยบายและประเพณีปฏิบัติที่มักจะถือว่าเด็กเหล่านี้ทั้งหมดเป็น “พวกปรับตัวไม่ได้” จึงถูกส่งไปไว้ในสถานที่เดียวกันอีกด้วย ผลที่เกิดขึ้นจึงเป็นการทำให้ปัญหาในเรื่องนี้มีความร้ายแรงกว่าที่เป็นจริงทั้งในด้านปริมาณและรูปแบบ”⁸

- พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ไม่ได้บัญญัติความหมายของคำว่า “การกระทำผิดของเด็กและเยาวชน” ไว้โดยตรง จึงต้องพิจารณาจากมาตรา 4 และมาตรา 9 ประกอบกัน ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้ “เด็ก” หมายความว่า บุคคลอายุยังไม่เกินสิบห้าปีบริบูรณ์ “เยาวชน” หมายความว่า บุคคลอายุเกินสิบห้าปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์

มาตรา 9 ศาลเยาวชนและครอบครัวมีอำนาจพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งในคดีดังต่อไปนี้

- (1) คดีอาญาที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด
- (2) คดีอาญาที่ศาลซึ่งมีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดาได้ออนมาตามมาตรา 97 วรรคหนึ่ง⁹
- (3) คดีครอบครัว
- (4) คดีคุ้มครองสวัสดิภาพ
- (5) คดีอื่นที่มีกฎหมายบัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของศาลเยาวชนและครอบครัว

⁸ เสรีน ปุณณะทิทานนท์, การกระทำผิดในสังคม : สังคมวิทยาอาชญากรรมและพฤติกรรมเบี่ยงเบน, กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523, หน้า 84.

⁹ มาตรา 97 เพื่อประโยชน์แห่งพระราชบัญญัตินี้ บุคคลใดอายุยังไม่เกินสิบปีบริบูรณ์กระทำความผิดและเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดา ถ้าศาลนั้นพิจารณาโดยคำนึงถึงสภาพร่างกาย สภาพจิต สติปัญญา และนิสัยแล้ว เห็นว่าบุคคลนั้นยังมีสภาพเช่นเดียวกับเด็กหรือเยาวชน ให้มีอำนาจสั่งโอนคดีไปพิจารณาในศาลเยาวชนและครอบครัวที่มีอำนาจและให้ถือว่าบุคคลนั้นเป็นเด็กหรือเยาวชน

เมื่อพิจารณาทั้งสองมาตราแล้ว จึงสรุปได้ว่า การกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ตามความหมายของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 หมายถึง บุคคลที่มีอายุไม่เกิน 18 ปี บริบูรณ์ กระทำความผิดอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาและกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญา

ดังนั้น จากนิยามทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น จึงพอจะสรุปความหมายของคำว่า “การกระทำผิดของเด็กและเยาวชน” หมายถึง บุคคลในช่วงอายุหนึ่งที่กระทำการฝ่าฝืน กฎระเบียบ ค่านิยม ส่วนใหญ่ของคนในสังคม และยังหมายความรวมถึงการกระทำที่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมายอาญา และกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญาอีกด้วย

2.1.2 ความเป็นมาและวิวัฒนาการของการลงโทษแก่เด็กและเยาวชน¹⁰

แนวคิดการลงโทษผู้ที่กระทำความผิดทางอาญานั้นได้มีการพัฒนามาตั้งแต่ในอดีต โดยเริ่มแรกนั้นมีแนวคิดที่ผู้กระทำความผิดทุกคนย่อมได้รับการลงโทษเช่นเดียวกัน โดยไม่มีการแบ่งแยกว่าเป็นเด็กและเยาวชนหรือผู้ใหญ่ ต่อมาเริ่มมีแนวคิดดังกล่าวได้ผ่อนคลายลง โดยมองว่าหากเด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำความผิดสมควรให้มีการลงโทษที่แตกต่างจากผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ ทั้งนี้ วิวัฒนาการดังกล่าว ได้แบ่งออกเป็น 5 ยุค ดังนี้

1. ยุคเทวนิยม

ในยุคนี้ก็มีแนวคิดที่ว่า มนุษย์ถูกกำหนดโดยพระเจ้า ผู้ซึ่งมีอำนาจเหนือโลก และเป็นผู้สร้างทุกสิ่งทุกอย่างในโลก สิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงมีอำนาจและบทบาทในความผิดเป็นอย่างมาก เพราะมนุษย์ในยุคนี้เชื่อว่าพระเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นเป็นผู้มีอำนาจเหนือโลก แต่ขณะเดียวกันมนุษย์ก็กลับต้องอยู่คู่กับความชั่วร้ายที่เกิดมาพร้อมกับมนุษย์จนไม่สามารถปฏิเสธได้เลย ดังนั้นจึงมีความขัดแย้งเกิดขึ้นในความคิดหรือทางปรัชญา เพราะเกิดการถกเถียงกันถึงอำนาจที่แท้จริงของพระเจ้า ว่าพระเจ้านั้นมีอำนาจสูงสุดจริงหรือไม่ ถ้ามีจริงทำไมมนุษย์ยังต้องพบเจอกับปัญหาและสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ มากมายอยู่ตลอดเวลา ทำไมพระเจ้าจึงไม่สามารถทำกัมจัดภูตผีปีศาจ และสิ่งชั่วร้ายในโลกได้จริง ๆ หรือพระเจ้าเองก็เป็นสิ่งชั่วร้ายด้วย¹¹ ดังนั้นมนุษย์จึงมีแนวความคิดว่า ความยุติธรรมทั้งปวง หรืออาชญากรรมนั้น เป็นหน้าที่ของมนุษย์ต่างหากที่ต้องเป็นผู้จัดการดูแลแก้ไข ไม่ใช่เรื่องของพระเจ้าอีกต่อไป โดยมนุษย์ต้องใช้เหตุผลและศีลธรรมที่อยู่ในจิตใจของมนุษย์เองเป็นเครื่องมือในการจัดการกับปัญหาเหล่านี้

¹⁰ มาตาสลักษณ์ ออรุงโรจน์, กฎหมายเบื้องต้นเกี่ยวกับการกระทำผิดอาญาของเด็กและเยาวชนฯ (กรุงเทพฯ : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 40-43.

¹¹ ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, อาชญาวิทยา : สหวิชาการว่าด้วยปัญหาอาชญากรรม (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 4.

ในยุคเทวนิยมนี้ยังไม่มีแนวความคิดเกี่ยวกับการลงโทษว่าการกระทำความผิดของผู้ใหญ่และเด็ก มีความแตกต่างกัน เนื่องจากในยุคนี้ทุกคนยังมีความเชื่อกันว่าไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ต่างก็มีความช่วยเหลือในตัว และจำเป็นต้องกำจัดออกโดยการลงโทษเหมือน ๆ กัน

2. ยุครุ่งเรืองของศาสนาคริสต์

หลังจากที่อาณาจักรหรือจักรวรรดิโรมันล่มสลายแล้ว เข้าสู่ช่วงยุคมืด ก็เกิดการแย่งชิงอำนาจจากกลุ่มต่าง ๆ มากมาย เป็นช่วงที่สังคมขาดผู้นำที่จะทำให้สังคมนั้นเป็นปึกแผ่นได้ ยุคแห่งความเจริญและความสงบสุขก็กำลังถูกทำลายลง แต่ศาสนจักรที่มีศูนย์กลางอยู่ที่กรุงโรมไม่ได้ถูกทำลายหรือสูญหายไปด้วย แต่อย่างไรก็ตาม ด้วยเหตุนี้จึงยังมีการสืบทอดแบบอย่างแนวความคิด และอารยธรรมสมัยโรมันในหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านการปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม และศิลปะวิทยาการด้วย เข้าสู่ช่วงยุคกลางตอนปลาย อันเป็นยุคที่ยุโรปตกอยู่ใต้การครอบงำของศาสนจักรอย่างสิ้นเชิง ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้เป็นช่วงเวลาแห่งความสับสนวุ่นวาย แนวคิดในเรื่องอาชญากรรมนั้นก็ไม่ได้มีการแบ่งผู้กระทำความผิดว่าจะต้องลงโทษแตกต่างกันเพราะอะไร ดังนั้นไม่ว่าอาชญากรรมจะเป็นเด็กหรือเป็นผู้ใหญ่ก็จะถูกลงโทษเช่นเดียวกัน ยุคนี้เป็นยุคแห่งศาสนจักรจึงได้มอบอำนาจ ให้ศาสนจักรเป็นผู้ปราบปรามความชั่วร้ายและอาชญากรรมทุกประเภท และปกครองด้วยความเชื่อมากกว่าเหตุผล ทำให้ในปลายศตวรรษที่ 15 ได้มีการประหารชีวิตผู้คนอย่างโหดเหี้ยม ทารุณ ปราศจากเหตุผล และความชัดเจนมากมาย ด้วยข้อกล่าวหาที่ว่าผู้คนเหล่านี้ได้กระทำการเป็นพอมดมอมผี โดยถือว่าการกระทำเช่นนี้เป็นการขายวิญญาณของตนให้กับภูตผีปีศาจ และต้องรับโทษที่รุนแรง จึงทำให้สังคมเริ่มเห็นความไม่เป็นธรรมเกิดขึ้น อันนำไปสู่การถือกำเนิดแนวคิดของสำนักอาชญาวิทยาที่ตั้งเดิมในเวลาต่อมา

3. ยุคกำเนิดแนวคิดใหม่ (สำนักอาชญาวิทยาตั้งเดิม)

มีการรวมตัวกันของนักปราชญ์ชาวอิตาลีเลียนกลุ่มหนึ่งและได้ก่อตั้งสำนักอาชญาวิทยาตั้งเดิม โดยนักปราชญ์ที่มีชื่อเสียงในยุคนี้ คือ ซีซาร์ เบกกาเรีย (Cesare Beccaria) ได้สร้างผลงานวิชาการเพื่อต่อต้านการลงโทษที่โหดร้ายรุนแรง ปราศจากเหตุผล จนเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง จนนำไปสู่แนวความคิดในการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม ที่ต้องมีความชัดเจน แน่นอนเป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ จะเห็นได้ว่าแนวคิดในการลงโทษได้มีการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นอย่างชัดเจนในยุคนี้ อย่างไรก็ตามแม้จะมีพัฒนาการในการลงโทษไปมากแต่การแบ่งแยกการลงโทษระหว่างเด็กและเยาวชนกับผู้ใหญ่ยังมิได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากยุคก่อน ๆ

4. ยุคเริ่มแนวคิดของการลงโทษเด็กและเยาวชน (สำนักอาชญาวิทยากิ่งดั้งเดิม)

ยุคนี้เป็นยุคที่สังคมมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น สังคมเปลี่ยนไป แนวความคิดเดิม ๆ เริ่มเปลี่ยนไปเช่นกัน การมุ่งลงโทษผู้กระทำความผิดให้เป็นแบบเดียวกัน โดยไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างของสาเหตุ หรือตัวผู้กระทำความผิดนั้นก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมขึ้น นักปราชญ์ในสำนักอาชญาวิทยากิ่งดั้งเดิมนี้นี้ จึงได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษผู้กระทำความผิดให้สอดคล้องกับเหตุปัจจัยในการกระทำความผิด เช่น การป้องกันสิทธิของตนจะต้องมีเจตนาพิเศษในการป้องกันสิทธิของตนที่เกิดจากผู้อื่นกระทำละเมิดต่อกฎหมาย และเป็นภัยที่ใกล้จะถึง การกระทำความผิดเพราะสำคัญผิดในข้อเท็จจริง การกระทำที่ผู้กระทำความผิดเป็นผู้เยาว์หรือเป็นคนวิกลจริต เป็นต้น หากผู้กระทำเหล่านี้ได้รับโทษเช่นเดียวกับบุคคลอื่นที่มีได้มีเหตุ ปัจจัยดังกล่าวก็จะเกิดความไม่เป็นธรรม ดังนั้นแนวความคิดนี้จึงถือเป็นจุดเริ่มต้นของการลงโทษโดยคำนึงถึงความแตกต่างของบุคคลที่กระทำความผิดในแง่มุมต่าง ๆ และให้ความสนใจในสถานการณ์ในขณะกระทำความผิด สถานะ ความแตกต่าง สภาพร่างกายและจิตใจของผู้กระทำความผิด เช่น เป็นเด็กที่มีอายุน้อยอ่อนวัย อ่อนต่อโลก บุคคลที่จิตไม่สมประกอบ อีกทั้งยังให้ความสนใจในพฤติกรรมแวดล้อมในแต่ละคดีด้วย โดยความแตกต่างเหล่านี้ทำให้ผู้กระทำความผิดไม่จำเป็นต้องรับโทษเท่ากันในความผิดที่เหมือนกัน ยุคนี้จึงถือเป็นยุคที่มีการแยกผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนออกจากผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่อย่างชัดเจนมากกว่าทุกยุคที่ผ่านมา และถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการพัฒนาแนวคิดในการลงโทษเด็กและเยาวชนมาจนถึงปัจจุบัน

5. ยุครุ่งเรืองเรื่องแนวคิดการลงโทษเด็กและเยาวชน (สำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยม)

ยุคนี้เป็นยุคที่วิทยาศาสตร์เข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของผู้คน เรียกอีกอย่างว่าเป็น “ปฏิวัติอุตสาหกรรม” ทำให้นักอาชญาวิทยารุ่นใหม่หันมาวิจัยศึกษาวิเคราะห์ “อาชญากรรม” ที่เป็นบุคคลมากกว่าศึกษาแค่คำว่า “อาชญากรรม” สำนักนี้เชื่อว่าความผิดที่มนุษย์กระทำขึ้นนั้นเกิดจากเหตุปัจจัยภายนอก หรือไม่ก็เกิดจากร่างกายอันผิดปกติของมนุษย์เอง แนวความคิดดังกล่าวทำให้สำนักนี้ค้นคิดวิธีลงโทษที่เหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิดแต่ละคนซึ่งความเหมาะสมของการลงโทษก็จะแตกต่างกันไปโดยพิจารณาจากปัจจัยต่าง ๆ ของผู้กระทำผิดแต่ละราย ไม่ว่าจะเป็น อายุ ร่างกาย รวมถึงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นกลับตนเป็นคนดีและกลับคืนสู่สังคมได้ อีกทั้งสำนักนี้ยังมีแนวคิดว่าผู้กระทำความผิดที่เกิดจากความบกพร่องทางด้านร่างกาย หรือป่วยนั้นต้องได้รับการรักษาบำบัด มากกว่าจะนำตัวมาลงโทษ จึงทำให้นักศึกษาไปที่สาเหตุแห่งการเกิดอาชญากรรมด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ โดยเชื่อว่าถ้าไม่มีอาชญากรรมก็ย่อมจะไม่มีอาชญากรรม ดังนั้นการแก้ไขไปที่ตัวอาชญากรจึงเป็นการแก้ไขที่ต้นเหตุและเป็นการแก้ไขที่ถาวร ยุคนี้ยังได้มีการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนขึ้นโดยแยกต่าง

หากจากกฎหมายที่เป็นการกระทำความผิดโดยทั่วไปที่ผู้กระทำความผิดเป็นผู้ใหญ่ ยุคนี้จึงเป็นยุคที่มีความชัดเจนของการแบ่งแยกการลงโทษเด็กและเยาวชนให้มีความแตกต่างจากผู้ใหญ่อย่างเป็นทางการและเป็นรูปธรรม และเป็นพื้นฐานของกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนมาจนถึงปัจจุบัน

2.2 การกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน

การกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน (Juvenile Delinquent) ถือเป็นพฤติกรรมที่ขัดแย้ง ต่อต้านสังคม และเบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานและกติกาของสังคม ในทางอาชญาวิทยา และพันธุวิทยาไม่เรียกเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดว่าเป็นอาชญากร เนื่องจากเด็กและเยาวชนยังไม่มีความรู้สึกรับผิดชอบและยังไม่สามารถแยกแยะผิด ชอบ ชั่ว ดี ได้เหมือนกับผู้ใหญ่ จึงมองว่าการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนนั้นแตกต่างจากผู้ใหญ่ทั้งในแง่เจตนาและการกระทำ¹² ถึงแม้ว่าจะมีความตั้งใจที่จะกระทำการใด ๆ ก็ตาม แต่ความตั้งใจนั้นมีที่มาจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนนั้นยังสามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม อบรมบ่มนิสัยให้กลับเป็นคนดีได้ไม่ยาก หากได้รับการบำบัด ฟื้นฟูอย่างเหมาะสม

2.2.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน

จากการศึกษาพบว่าสาเหตุของการกระทำความผิดนั้น มิได้มีสาเหตุมาจากปัจจัยประการใดประการหนึ่ง แม้การกระทำความผิดอย่างเดี่ยวหรือประเภทเดียวกันก็อาจมีสาเหตุการกระทำผิดที่แตกต่างกัน ซึ่งมีทฤษฎีในทางสังคมศาสตร์ที่สามารถอธิบายสาเหตุการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน ได้แก่

2.2.1.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาการในวัยเด็ก¹³

การพิจารณาสาเหตุของการกระทำความผิดในอีกด้านหนึ่ง โดยให้ความสำคัญกับความผิดปกติของการพัฒนาการในวัยเด็ก ความผิดปกติดังกล่าวอาจได้แก่ ความบกพร่องในการตอบสนองความต้องการหรือความผิดปกติในลักษณะอื่น ๆ ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้ทำการศึกษาไว้ ดังนี้

¹² จารุวรรณ ริยาเซ็น, การศึกษางานด้านการฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด : ศึกษาเฉพาะกรณีการฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนในสถานฝึกและอบรมของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง, วิทยานิพนธ์คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539, หน้า 25..

¹³ พงศ์จิรา เขตชู, มาตรการทางกฎหมายในการบังคับใช้กับบิดามารดากรณีบุตรกระทำความผิดทางอาญา (วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552), หน้า 48-50.

1) วิลเลียม ฮิลลี (William Healy) ได้ศึกษาพฤติกรรมการกระทำ ความผิดอย่างใกล้ชิด วิธีการศึกษาประวัติย้อนหลังเกี่ยวกับการพัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจในอดีต โดยมีแนวความคิดพื้นฐานที่ว่า พฤติกรรมกระทำผิดเป็นผลจากการที่เด็กผิดหวังและคับข้องใจ ในความพยายามที่จะตอบสนองแรงขับพื้นฐาน เช่น ความต้องการในความมั่นคงในความสัมพันธ์ทางสังคม ภายในและภายนอกครอบครัว ความต้องการในการยอมรับและความเป็นอิสระจากการดูแล โดยการศึกษาจากตัวอย่างได้แสดงให้เห็นว่า กลุ่มที่กระทำผิดจะมีปัญหาเกี่ยวกับความบกพร่องทางบุคลิกภาพมากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้กระทำผิด¹⁴

2) ซิกมุนด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) นักจิตวิเคราะห์เชื่อว่ามนุษย์มีสัญชาตญาณของความก้าวร้าว ขาดเหตุผลรุนแรงและชั่วร้าย สัญชาตญาณนี้ถือเป็นแรงขับพื้นฐานของพฤติกรรม (Id) อย่างไรก็ตามพัฒนาการที่เหมาะสมจะช่วยให้มนุษย์สร้างกลไกควบคุมพฤติกรรมขึ้นมาในโครงสร้างของจิตใจในอีกสองส่วน คือ ego และ superego¹⁵ หากบุคคลมีความบกพร่องเกี่ยวกับพัฒนาการโดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กับบิดามารดาแล้ว ก็จะส่งผลให้กลไกการควบคุมไม่สามารถทำงานได้อย่างเหมาะสม สัญชาตญาณความก้าวร้าว จึงปรากฏออกมาเป็นพฤติกรรมการกระทำผิดในรูปแบบต่าง ๆ

3) ลอเรนซ์ โคลเบิร์ก (Lawrence Kohlberg) เจ้าของทฤษฎีการพัฒนาระเบียงจริยธรรม (moral reasoning) อธิบายว่า จริยธรรมถือเป็นรากฐานของการควบคุมจิตใจมนุษย์ พัฒนาการทางจริยธรรมหรือการเรียนรู้ว่าสิ่งใดผิดหรือถูก จำแนกได้ 6 ขั้น โดยเริ่มตั้งแต่การเรียนรู้ในปฐมวัยซึ่งเป็นการโอนอ่อนตามอำนาจและการหลีกเลี่ยงการลงโทษไปจนถึงการเคารพสิทธิภายใต้การยอมรับกฎและสัญญาทางสังคมและสูงสุดคือการมีพันธะถึงหลักสากล¹⁶

หลักการสำคัญของนักคิดกลุ่มนี้เน้นการพัฒนาการในวัยเด็ก โดยจะต้องทำให้มนุษย์สืบเนื่องขั้นตอนการพัฒนา โดยไม่บกพร่องและหากกระทำได้ดีสมบูรณ์แล้วการกระทำผิดก็จะไม่เกิดขึ้น เพราะมนุษย์สามารถควบคุมตัวเองได้ โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยกฎเกณฑ์ทางสังคมต่าง ๆ

2.2.1.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาการทางสังคม

ปัจจัยทางสังคมถือเป็นคำอธิบายที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการกระทำผิดในหลายแง่มุม เช่น แนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับภาวะไร้บรรทัดฐาน (anomie หรือ normlessness) ของ อีมิล เดอร์ไคห์ม (Émile Durkheim) และภาวะไร้ระเบียบทางสังคม (social disorganization) ซึ่งมีลักษณะพื้นฐานคล้ายคลึงกันในแง่ของมนุษย์เมื่อขาด

¹⁴ William Healy, Sue. Titus Reid : 1985, p.116-117.

¹⁵ C.Ray Jeffery : 1990, p.215-216.

¹⁶ Freda Adler et Al, 1995, p. 85

หลักเกณฑ์ที่จะเป็นต้นแบบในการแสดงพฤติกรรมที่ถูกต้องก็จะก่อให้เกิดการกระทำผิดขึ้น ภาวะเช่นนี้ มักเกิดขึ้นในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงและมีการเพิ่มของประชากรที่ขาดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และวัตถุทางเศรษฐกิจมีอิทธิพลเหนือพฤติกรรมของมนุษย์¹⁷

แนวคิดเกี่ยวกับภาวะไร้บรรทัดฐาน โทมัส (W.I.Thomas) และชานาซกี(Znaniecki) นักสังคมวิทยาของชิคาโก¹⁸ ได้ศึกษาจากชุมชนในชิคาโกพบว่าอิทธิพลของบ้านชุมชน วัด และแบบแผนของมิตรภาพจะสูญเสียอิทธิพลในขณะที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว

จากแนวคิดและการศึกษาด้านโครงสร้างทางสังคมถือเป็นการศึกษาปัจจัยทางสังคม ซึ่งได้นำไปสู่คำอธิบายของพฤติกรรมการกระทำผิดในสมัยต่อมา ดังนี้

1) ความเครียด (strain) แนวคิดนี้มองว่าสังคมให้ความสำคัญกับความสำเร็จของบุคคลเป็นเกณฑ์ในการตัดสินคุณค่าของมนุษย์ จึงทำให้เด็กและเยาวชนโดยเฉพาะในกลุ่มชนชั้นต่ำตกอยู่ในภาวะเครียด เนื่องจากความเอื้ออำนวยหรือโอกาสในการกระทำผิดต่อๆมาในด้านต่าง ๆ มีน้อยกว่าชนชั้นกลางและชนชั้นสูง ในภาวะเครียดดังกล่าวบุคคลจะกระทำทุกวิถีทางเพื่อให้มีสถานภาพที่สังคมยอมรับ แม้กระทั่งการรวมกลุ่มเป็นแก๊งค์เพื่อกระทำผิด เช่น การค้ายาเสพติด การเป็นเจ้าของรถแก๊ง คือ สัญลักษณ์ของความล้มเหลวกลายเป็นสิ่งผลักดันให้เกิดการขโมยรถ เป็นต้น การศึกษาในกรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ แสดงให้เห็นว่ากลุ่มเด็กชายที่เตรียมเพื่อมุ่งคาดหวังความสำเร็จทางการเรียน เมื่อผิดหวังก็จะทดแทนทางหนึ่งด้วยการเข้าหากลุ่มเพื่อนที่มีพฤติกรรมกระทำผิด¹⁹

2) วัฒนธรรมรอง (subculture) แนวคิดนี้สืบเนื่องมาจากแนวคิดที่เยาวชนแก้ปัญหาความเครียดของตนเองด้วยวิธีการที่ผิดกฎหมาย แต่แนวคิดดังกล่าวจะให้ความสำคัญกับกลุ่มเยาวชนหรือวัยรุ่นที่กำหนดวัฒนธรรมของกลุ่มชนชั้นเป็นแบบแผนให้สมาชิกปฏิบัติตาม วัฒนธรรมเหล่านี้ถือเป็นวัฒนธรรมรองเพราะเป็นแนวทางของพฤติกรรมเฉพาะกลุ่ม และที่สำคัญมีลักษณะที่ไร้คุณประโยชน์ และไม่เป็นที่ปรารถนา และยังพบว่าทัศนคติของแต่ละบุคคลที่มีต่อกลุ่มที่ตนสัมพันธ์อยู่ด้วยนั้นมีลักษณะอ่อนไหว ง่ายต่อการชักจูง จึงทำให้แต่ละคนต้องคอยตอบสนองต่อความคิดเห็นและการตัดสินของกลุ่มเพื่อนในการประกอบอาชญากรรมหรือต่อสมาชิกด้วยกันมากกว่าการตอบสนองต่อสังคมโดยรวม”²⁰

¹⁷ Peter C.Kratcoski and Lucille Dunn Kratcoski : 1986, p.55.

¹⁸ Peter C.Kratcoski and Lucille Dunn Kratcoski : 1986, p.53-54.

¹⁹ Arnold Binder et.Al : 1986, p.157-158.

²⁰ Clifford Shaw : 1968, p.85.

นอกจากนี้ยังมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุในการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนในปัจจุบัน ดังนี้²¹

ทฤษฎีการเลียนแบบ (Theory of Imitation) ผู้ก่อตั้งแนวความคิดนี้ คือ การ์เบรียล ทาร์ด (Gabriel Tard) มองว่าพฤติกรรมเลียนแบบ คือ การเลียนแบบพฤติกรรมและค่านิยมทางสังคม โดยเกิดจากการพบเห็น เรียนรู้ จดจำ และนำมาปฏิบัติตาม ด้วยเหตุนี้ทฤษฎีนี้จึงเชื่อว่าอาชญากรก่ออาชญากรรมได้ เพราะเคยรู้เคยเห็นการกระทำที่เป็นอาชญากรรมมาก่อน แล้วเกิดการเลียนแบบในพฤติกรรมนั้นในเวลาต่อมา

แนวคิดพฤติกรรมเลียนแบบตามทฤษฎีนี้ มักขึ้นอยู่กับสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด และความถี่ในการติดต่อกันระหว่างบุคคล นอกจากนี้การเลียนแบบของอาชญากรรมและพฤติกรรมเบี่ยงเบนนั้นมักมีแนวโน้มที่จะแพร่จากสิ่งที่สูงกว่าไปสู่สิ่งต่ำๆ เช่น จากผู้นำไปสู่ผู้ตาม จากคนต้นแบบไปสู่คนที่ศรัทธาในคนต้นแบบนั้น เป็นต้น ดังนั้น หากพิจารณาถึงพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนตามแนวคิดของทฤษฎีนี้ จะพบว่าเด็กและเยาวชนที่ถูกจับกุมตัวเพื่อดำเนินคดีนั้นเป็นเด็กและเยาวชนที่มีการอาศัยอยู่รวมตัวกันเป็นกลุ่ม อยู่รวมกันเป็นเวลานาน และมีการติดต่อกันถ่ายทอดพฤติกรรมซึ่งกันและกัน ดังนั้น การควบคุมตัวเด็กและเยาวชนที่เป็นอาชญากรมารวมไว้ในที่เดียวกันอาจกลายเป็นปัญหาในการนำสู่การประกอบอาชญากรรมที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากเด็กและเยาวชนเกิดการลอกเลียนแบบและรับเอาพฤติกรรมไม่ดีจากการอยู่รวมกันได้ง่าย จึงทำให้เกิดปัญหาทั้งด้านปริมาณและความรุนแรงในการกระทำความผิดเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

ทฤษฎีความสัมพันธ์ที่แตกต่าง (Differential Association Theory) ทฤษฎีนี้มองว่า อาชญากรรมเกิดขึ้นจากการคบค้าสมาคมของกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ อาชญากรรมได้ถ่ายทอดระหว่างบุคคลหรือกลุ่มคนที่ไม่ใช่อาชญากรกับบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีพฤติกรรมเป็นอาชญากร ทฤษฎีนี้จึงได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการติดต่อกันระหว่างบุคคล โดยคำนึงถึงความถี่ และความเข้มข้นในการติดต่อกันมากกว่า เรื่องสถานะของบุคคลหรือลักษณะของสภาพแวดล้อม ซึ่งทฤษฎีนี้ได้อธิบายพฤติกรรมของอาชญากร โดยการยึดหลักในเรื่องกฎของการเรียนรู้ในความแตกต่าง การซึมซับและปฏิบัติตาม

ทฤษฎีนี้สามารถนำมาอธิบายถึงการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา สำหรับเด็กและเยาวชนในปัจจุบันได้ โดยจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า การที่เด็กและเยาวชนซึ่งเคยผ่านการกระทำผิดมาอาศัยอยู่รวมกัน มีความถี่ในการพบปะกัน และมีระยะเวลาที่ยาวนานในการคบ

²¹ มาตาสลักชัย ออรุ่งโรจน์, กฎหมายเบื้องต้นเกี่ยวกับการกระทำผิดอาญาของเด็กและเยาวชนฯ (กรุงเทพฯ : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 54-57.

คำสมาคมกัน จึงได้นำไปสู่แนวโน้มให้ต่างฝ่ายได้มีโอกาสเรียนรู้และถ่ายทอดพฤติกรรมอาชญากรรมที่แตกต่างกัน ดังนั้นเด็กและเยาวชนที่เพิ่งกระทำผิดเป็นครั้งแรก หรือกระทำผิดโดยที่ไม่มีเจตนาในการกระทำผิด เช่น เกิดจากการพลาดพลั้ง ประมาท อายากรู้อยากลอง เมื่อต้องเข้าไปอยู่ในสถานพินิจ ยิ่งทำให้มีโอกาสเรียนรู้จนกลายเป็น “อาชญากรอาชีพ” ไปในที่สุด จึงเป็นผลเสียต่อตัวเด็กและเยาวชน รวมถึงสังคมเป็นอย่างยิ่ง

ทฤษฎีตราบาป (The Labeling Theory) หรือทฤษฎีปฏิบัติการของสังคม (Social Reaction Theory) ทฤษฎีนี้จะเกิดขึ้นได้เมื่อ ผู้ที่กระทำผิดเป็นครั้งแรกต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านี้ในฐานะที่เป็น “อาชญากร” เสียก่อน และได้เกิดตราบาปขึ้นจากสังคมที่ไม่ยอมรับผู้ที่เคยกระทำผิด โดยแสดงออกหลายรูปแบบ เช่น แสดงออกถึงความท่างเหิน ไม่คบค้าสมาคม ข้อสังเกตที่ได้จากทฤษฎีนี้คือ ตราบาปนั้นไม่ใช่เกิดจากการถูกลงโทษตามกระบวนการยุติธรรม แต่เกิดจากพฤติกรรมต่อต้านจากสังคม จึงทำให้เป็นการเพิ่มแรงกดดันให้ผู้ที่มิพพฤติกรรมเบี่ยงเบนมากขึ้น และส่งผลให้ผู้ถูกตราบาปยิ่งถลาลึกลงไปในการประกอบอาชญากรรมที่รุนแรงขึ้น เนื่องจากไม่มีโอกาสกลับคืนสู่สังคมอย่างปกติสุขอีกคร้้งนั่นเอง

ทฤษฎีตราหน้า (Sybolic Ineraction Theory) ทฤษฎีนี้อธิบายว่า แม้พฤติกรรมของอาชญากรจะเป็นสิ่งชั่วร้าย แต่ที่ร้ายกว่านั้น คือ การที่สังคมพยายามผลักดันให้อาชญากรถลาลึกลงไปในความชั่วร้าย โดยสังคมไม่ยอมเปิดโอกาสให้เขาเหล่านั้นกลับตัวเป็นคนดี ซึ่งถือเป็นปฏิกิริยาตอบโต้ของสังคมที่ไม่เหมาะสม โดยการแสดงออกในแง่ลบต่อบุคคลที่กระทำผิดด้วยการแสดงความรังเกียจ ดูถูกเหยียดหยาม ไม่ยอมรับ ไม่ให้อภัย หรือไม่ให้อีกแก็ตัว เป็นต้น อันเป็นการ “ตราหน้า” นักทฤษฎีนี้เชื่อว่าการตราหน้าผู้กระทำผิดมิได้ก่อให้เกิดผลดีแม้แต่น้อย มีแต่ทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ และท้ายที่สุดผู้ที่ได้รับผลร้ายก็คือสังคมนั่นเอง ด้วยเหตุนี้ การเบี่ยงเบนเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงอาจจะเป็นหนทางหนึ่งที่บรรเทาผลร้ายที่เกิดจากทฤษฎีการตราหน้าได้ และอาจเป็นการตัดไฟเสียแต่ต้นลม เพื่อป้องกันปัญหาอื่นที่อาจเกิดขึ้นตามมา

2.2.2 สาเหตุของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน

การที่จะเข้าใจสาเหตุของการกระทำผิดของเด็กนั้น จะต้องศึกษาถึงองค์ประกอบทางสังคม พัฒนาการของบุคลิกภาพ อุปนิสัย ความเชื่อ แรงจูงใจ และอื่นๆควบคู่กันไปด้วย อย่างไรก็ตาม สาเหตุของการกระทำผิดของเด็กอาจเกิดขึ้นได้ ดังนี้

2.2.2.1 สาเหตุจากตัวผู้กระทำผิด²²

1) พันธุกรรมหรือสิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดจากพ่อแม่ ทำให้เด็กเกิดมาเป็นโรคปัญญาอ่อน จิตใจบกพร่องซึ่งเป็นผลร้ายต่อเด็ก เพราะจะทำให้เด็กไม่สามารถใช้สติปัญญาไตร่ตรอง ยับยั้งหรือหักห้ามใจในการต่อต้านกับสิ่งยั่วยุตต่าง ๆ ได้

2) ความพิการหรือโรคภัยไข้เจ็บ การที่เด็กมีร่างกายหรือไม่สมประกอบ ซึ่งอาจเป็นมาแต่กำเนิดหรือประสบเคราะห์ขึ้นภายหลัง ในทางจิตวิทยา เด็กพวกนี้จะเกิดความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ มักมองโลกในแง่ร้าย เห็นผู้อื่นเป็นศัตรูหรือเข้าใจผิดคิดว่าถูกดูหมิ่นเหยียดหยามทำให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนอง โดยเกิดความรู้สึกจะแสดงฤทธิ์เดชในทางชั่วร้าย และต้องการหาทางชดเชยโดยทำให้ตนเป็นที่ยอมรับในสังคม ซึ่งบางครั้งเป็นการกระทำที่เด่นในทางที่ผิด

3) สภาวะแห่งจิต วัยรุ่นที่มีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจรวดเร็วจนทำให้มักเป็นคนที่มีอารมณ์รุนแรง ฉุนเฉียว และมักชอบแสดงพฤติกรรมในลักษณะที่เป็นอันตรายต่อผู้อื่นได้ในบางโอกาส แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของร่างกายและจิตใจ ตลอดจนสภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคลที่จะเป็นตัวเสริมสร้างให้แต่ละบุคคลมีบุคลิกภาพที่แตกต่างกันไป

4) สติปัญญาและการศึกษา โดยที่มนุษย์มีสติปัญญาและความเฉลียวฉลาดไม่เท่าเทียมกัน ในคนที่มีปัญญาทึบเล่าเรียนอะไรก็ไม่รู้เรื่อง ความจำไม่ดี เรียนไม่ทันเพื่อน เกิดความเบื่อหน่ายในการเรียน ผลสุดท้ายก็เลยคิดหนีโรงเรียน ไปเที่ยวสำส่อน และกลายเป็นเหยื่อแห่งความชั่วร้าย โดยอาจถูกชักจูงให้เห็นผิดเป็นชอบ และกลายเป็นผู้กระทำผิดไปในที่สุดซึ่งเด็กที่มีสติปัญญาต่ำมักจะถูกจูงใจให้กระทำผิดได้ง่าย

2.2.2.2 สาเหตุทางครอบครัว

ครอบครัวนับเป็นสถาบันแห่งแรกที่มีความสำคัญในการพัฒนาความคิด สติปัญญา รวมถึงให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ แก่เด็กและเยาวชน ซึ่งจากการศึกษาของจิตแพทย์และนักจิตวิทยาถึงสภาพต่าง ๆ ภายในครอบครัวพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ได้แก่²³

1) เด็กที่ไม่ได้รับความรักความอบอุ่นจากครอบครัว ถูกทอดทิ้งให้โดดเดี่ยว ไม่ได้รับการเอาใจใส่ทำให้เด็กมองโลกในแง่ร้าย ต่อต้านสังคม เก็บตัว ถูกชักจูงได้ง่าย เพราะต้องการความรักจากคนรอบข้าง

²² ประภาศน์ อวยชัย. “บทบาทศาลคดีเด็กและเยาวชนกับความมั่นคงของชาติ”, ในเอกสารวิจัยส่วนบุคคลในลักษณะวิชาสังคมวิทยา, (พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2517), หน้า 5.

²³ สุรศักดิ์ ศรีรัตนศิริกุล. “ความสำคัญของการวิเคราะห์ทางจิตของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดและการคุมประพฤติหลังจากพิพากษา”, ในคู่มือผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดปทุมธานีแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว, (ม.ป.ท., ม.ป.พ.2542), หน้า 35-36.

2) เด็กที่มาจากครอบครัวที่มีบิดามารดาขาดความรักใคร่กลมเกลียว พ่อแม่ทะเลาะวิวาทกันอยู่ตลอดเวลา พุดจากันด้วยคำพูดที่หยาบคาย ใช้ความรุนแรงจะมีผลทำให้เด็กกลายเป็นคนที่มีความก้าวร้าว เด็กและเยาวชนเหล่านั้นจึงไม่มีความรักและความผูกพันกับครอบครัว ไม่ชอบอยู่บ้าน ไม่ชอบเล่าเรียน หนีโรงเรียน เข้าหาอบายมุขต่าง ๆ ประพฤติตนไม่เหมาะสม

3) เด็กที่บิดามารดาตาย หย่าร้าง ละทิ้ง จะทำให้เด็กไม่ได้รับการดูแล เอาใจใส่เด็กจะมีความรู้สึกว่าเหว่ ขาดความรัก ความอบอุ่น ซึมเศร้า ไม่ร่าเริง และหาทางชดเชยให้กับสิ่งที่ตนขาดไปในทางที่ผิดซึ่งง่ายต่อการถูกชักจูงไปในทางที่ผิดได้

4) เด็กที่ถูกกระทำทารุณกรรมในครอบครัว มักหนีออกจากบ้านและเข้าร่วมกลุ่มกับเพื่อน ไม่เชื่อว่าจะมีคนใจที่ไว้วางใจได้ และต่อสู้แย่งชิงเพื่อปกป้องตนเอง มักใช้ความรุนแรงบีบบังคับผู้อื่น

5) เด็กที่บิดามารดาอบรมเลี้ยงดูอย่างเข้มงวดเกินไป หรืออยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ระเบียบวินัยจนไม่มีโอกาสเป็นตัวเอง ไม่สามารถทำอะไรตามที่ตนเองต้องการหรือไม่โอกาสได้แสดงความคิดเห็นใด ๆ ไม่กล้าตัดสินใจทำอะไรเพราะกลัวความผิดกลัวการถูกลงโทษ อยู่ลำพังไม่ได้ ขณะที่เด็กที่มาจากบิดามารดาเลี้ยงดูด้วยการตามใจหรือปกป้องมากเกินไป อยากทำอะไรหรืออยากทำอะไรก็ได้ตั้งใจ ขาดเหตุผลทำให้เด็กได้ใจเอาแต่ใจตัวเองกลายเป็นเด็กที่ไม่รู้ว่าสิ่งใดถูก สิ่งใดผิด เมื่อโตขึ้นเด็กเหล่านี้มีแนวโน้มจะทำผิดได้ง่าย

2.2.2.3 สาเหตุทางเศรษฐกิจ

ภาวะทางเศรษฐกิจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เด็กและเยาวชนตัดสินใจกระทำความผิด ทั้งนี้อาจเกิดจากภาวะทางเศรษฐกิจโดยทั่วไปของชุมชนและภาวะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำผิดเองก็ได้

1) ภาวะทางเศรษฐกิจของชุมชน บุคคลใดอยู่ในชุมชนหรือสังคมที่มีภาวะเศรษฐกิจรุ่งเรือง การกินอยู่และการดำรงชีวิตของคนกลุ่มนั้นก็ย่อมอยู่ในมาตรฐานการครองชีพสูง ประชาชนได้รับแต่ความสะดวกสบายก็ทำให้ชุมชนเป็นชุมชนที่มีความปกติสุข ในทางตรงกันข้ามหากประชาชนของสังคมหรือประเทศนั้นอยู่ในภาวะเศรษฐกิจเสื่อมโทรม มีแต่ความแร้นแค้นอดคัดขาดแคลน ผลผลิตที่ได้รับไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในการอุปโภคบริโภค การกระจายรายได้หรือการเก็บภาษีไม่เป็นธรรม ย่อมส่งผลกระทบต่อผู้มีรายได้น้อยและผู้มีรายได้ประจําอย่างมาก ก่อให้เกิดปัญหาช่องว่างทางสังคมตามมา

2) ภาวะเศรษฐกิจของผู้กระทำผิด ในปัจจุบันบิดามารดาต้องออกไปประกอบอาชีพนอกบ้าน ทำให้ไม่มีเวลาที่จะอบรมสั่งสอนบุตรของตนให้ประพฤติตนอยู่ในกฎระเบียบ

ของกฎหมายและกติกาของสังคม ยิ่งหากเป็นครอบครัวที่มีฐานะยากจนแล้วและเป็นครอบครัวเดี่ยวด้วยแล้วนั้นยิ่งจะทำให้เด็กขาดความรัก ความอบอุ่นและขาดที่พึ่งทางจิตใจอย่างมาก ทำให้เด็กหันไปกระทำความผิดได้ง่าย

2.2.2.4 สาเหตุจากปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อม

สภาพของสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กมีอิทธิพลต่อความประพฤติของเด็กมาก ดังจะเห็นได้ว่าชุมชนที่มีความประพฤติและวัฒนธรรมไปในทางใดแล้วบุคคลในชุมชนนั้นก็มักมีความประพฤติไปในทางเดียวกัน มิฉะนั้นก็จะเข้าอยู่ร่วมกลุ่มกับพวกเขาไม่ได้ แต่มีข้อสังเกตว่า สิ่งแวดล้อมนี้มีผลกระทบต่อบุคคลในชุมชนแต่ละคนไม่เท่ากัน สุดแล้วแต่บุคลิกภาพของบุคคลที่ได้รับการหล่อหลอมเป็นสำคัญ²⁴ อย่างไรก็ตาม การที่เด็กได้เกิดมาในชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี จะมีโอกาสรับเอาสิ่งไม่ดีเข้าไปในตัวได้มาก สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กที่อาจมีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ไม่ดี ได้แก่²⁵

1) การศึกษาอบรม โรงเรียนหรือสถานศึกษาจะเป็นสถาบันที่สำคัญอย่างหนึ่งซึ่งจะมีความรับผิดชอบในการสั่งสอนอบรม ให้ความรู้ จริยธรรมต่างๆ ให้แก่เด็ก เพื่อให้สามารถเจริญเติบโตเป็นพลเมืองดีของสังคมได้ ดังนั้น ถ้าโรงเรียนหรือสถานบันศึกษาใดขาดประสิทธิภาพในหน้าที่ดังกล่าว เช่น ครูบาอาจารย์ ไม่ทำตัวอย่างเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์ย่อมจะทำให้ลูกศิษย์ขาดความเคารพ เชื่อฟัง จนอาจพากันไปมั่วสุมและก่ออาชญากรรมในที่สุด

2) สภาพถิ่นอยู่อาศัย ครอบครัวใดมีถิ่นที่อยู่อาศัยในสภาพแวดล้อมที่เป็นแหล่งมั่วสุมของพวกมิจฉาชีพ เป็นที่รวมของยาเสพติดจะทำให้เด็กเห็นตัวอย่างไม่ดีและทำให้เด็กกระทำผิดได้ง่าย

3) สถานเริงรมย์ที่เป็นแหล่งอบายมุขต่าง ๆ เช่น สถานอบอบ นวด ไนต์คลับ บ่อนการพนัน ทำให้เด็กติดใจและทำให้เสียตายนง่าย เนื่องจากเด็กต้องพยายามหาเงินทองเพื่อนำไปเที่ยวในสถานที่ดังกล่าว จนเป็นเหตุให้หาเงินมาโดยทุจริต เช่น ลักขโมย เป็นต้น

4) ผู้ใหญ่กระทำตัวอย่างที่ไม่ดีให้เด็กเห็น เนื่องจากเด็กถือเอาผู้ใหญ่ เป็นตัวอย่างผู้ใหญ่ทำอะไรก็อยากเจริญรอยตาม ดังนั้นเมื่อผู้ใหญ่ทำไม่ดีซึ่งรวมถึงการกระทำที่ไม่เหมาะสมต่าง ๆ อาทิ เช่น เกียจคร้าน ไม่ทำการงานมีกิริยาวาจาหยาบคายไม่สุภาพมีความประพฤติเสื่อมเสีย ชอบดื่มสุราอาละวาด ดิตยาเสพติด ลักลอบตั้งบ่อนการพนันหรือช่องโสเภณี หรือ

²⁴ สุวิทย์ นิ่มน้อย. *กฎหมายอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา* (กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2519), หน้า 23.

²⁵ ประภาศน์ อวยชัย, “บทบาทศาลคดีเด็กและเยาวชนกับความมั่นคงของชาติ,” ใน *เอกสารวิจัยส่วนบุคคลในลักษณะวิชาสังคมวิทยา* (พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2517), หน้า 7.

คบเพื่อนักเลงอันธพาลเป็นต้น เมื่อเด็กได้พบแต่สิ่งไม่ดีไม่งามตลอดมาก็อาจจดจำเป็นตัวอย่างและไปกระทำผิดศีลธรรมหรือผิดกฎหมายได้โดยง่าย

5) การคบเพื่อน เรื่องการคบเพื่อนก็เป็นสิ่งสำหรับเด็ก เพราะถ้าเด็กได้เพื่อนเกเรมีความประพฤติไม่ดีแล้ว ก็อาจชักจูงให้เด็กนั้นประพฤติเสียหายหรือเสียผู้เสียคนได้ โดยเฉพาะเด็ก ที่มีปัญหาครอบครัวไม่อบอุ่นด้วยแล้วนั้น ย่อมทำให้เด็กต้องหันไปพึ่งพิงผู้อื่นซึ่งอาจเป็นเพื่อนที่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสียได้ เช่น ขวนขวายหนีเรียน เที่ยวเตร่เสเพลในสถานเริงรมย์ซึ่งเป็นแหล่งอบายมุข เล่นการพนัน เสพยาเสพติด ดื่มสุรา ฯลฯ

6) การเสพยาเสพติดให้โทษ เมื่อเด็กเสพยาเสพติดให้โทษเข้าสู่ร่างกายแล้วย่อมมีผลต่ออารมณ์และความประพฤติ ทำให้ประสาทหลอน ก่อให้เกิดโทษต่อร่างกายและจิตใจอย่างมากและเป็นที่ยังเกียจของสังคม สาเหตุที่เด็กติดยาเสพติด เช่น ความอยากรู้ อยากรทดลอง หรือมีปัญหาทางครอบครัวจึงหาทางออกโดยการเสพยาเสพติด เป็นต้น ซึ่งจะเป็นสาเหตุสำคัญแห่งการกระทำความผิดอื่น ๆ

7) สื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ มีอิทธิพลต่อความคิดของเด็กเป็นอย่างมากไม่ว่าจะในด้านดีหรือด้านเสีย เช่น การเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับอาชญากรรมก็อาจจะเป็นแบบอย่างให้เด็กกระทำผิดตาม หนังสือลามกอาจเป็นสิ่งยั่วชวนให้เด็กกระทำผิดเกี่ยวกับเพศได้ เป็นต้น

2.2.2.5 สาเหตุจากกระบวนการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดของเด็ก

เนื่องจากกฎหมายไม่ได้กำหนดรายละเอียดในการจำแนกกลุ่มเด็กกระทำผิด เช่น การกระทำผิดที่เป็นการผิดในตัวเอง (*mala in se*) และความผิดที่กฎหมายห้าม (*mala prohibita*) รวมถึงในการปฏิบัติต่อเด็กไม่มีมาตรการที่แตกต่างกันระหว่างเด็กที่กระทำผิดจนติดเป็นนิสัยกับเด็กที่กระทำผิดในคดีเล็กน้อยหรือประมาท²⁶ ทำให้เด็กที่กระทำความผิดที่กฎหมายห้ามซึ่งเป็นเด็กที่ไม่ได้เป็นผู้มีเจตนาชั่วร้ายหรือมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน แต่เป็นเพราะความคึกคะนอง รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ต้องถูกปฏิบัติเช่นเดียวกับเด็กที่กระทำความผิดที่เป็นความผิดในตัวเอง ซึ่งมีเจตนาชั่วร้ายหรือพฤติกรรมเบี่ยงเบน ซึ่งจะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ถ้ายทอดพฤติกรรมอาชญากรรมเกิดความเคยชินกับคุก ตาราง และไม่เกรงกลัวต่อไปชั่วร้ายกว่านั้นยังถูกสังคมตราหน้าว่าเป็นคนไม่ดี จึงเท่ากับว่าเป็นการสร้างให้เด็กเป็นอาชญากรขึ้นมา

²⁶ วันชัย รุจนวงศ์ และคณะวิจัย. รายงานการศึกษาวเคราะห์เรื่อง กฎหมายและแนวปฏิบัติในประเทศไทยเฉพาะกรณีที่ไม่สอดคล้องตามอนุสัญญาว่าด้วยเด็กและข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา, (กรุงเทพฯ : สถาบันกฎหมายอาญา, 2543), หน้า 78.

2.2.2.6 สาเหตุจากวิธีการแก้ไขอบรมในสถานฝึกและอบรมไม่ดีพอ

มาตรการในการแก้ไขและอบรมที่ไม่ดีพอ ทำให้เด็กและเยาวชนไม่สามารถกลับตัวได้และกลับมาก่อทำผิดอีก เช่น บุคคลากรที่ดูแลและฝึกอบรมเด็กกระทำผิดยังไม่เพียงพอ และบางส่วนยังขาดทักษะความรู้และจิตสำนึกในการดูแลเด็ก หรือเด็กที่ถูกควบคุมตัวไปยังสถานพินิจจะถูกควบคุมตัวปะปนไปกับทั้งจำเลยที่อยู่ในระหว่างการดำเนินคดีของศาล และที่ถูกศาลพิพากษาลงโทษแล้ว ทำให้เด็กและเยาวชนที่ในฐานะเป็นเพียงผู้ต้องหา ได้รับการปฏิบัติไม่แตกต่างจากผู้ที่เป็นจำเลยหรือผู้ต้องโทษตามคำพิพากษา เป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้รับการสัมผัสพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในระหว่างถูกควบคุมตัว

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าทุกสาเหตุมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันและมีส่วนเกี่ยวข้องที่ทำให้เด็กและเยาวชนกระทำความผิด แต่อย่างไรก็ตามจากสถิติข้อมูลของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จะพบว่าสาเหตุของการกระทำผิดนั้นมีสาเหตุมาจากครอบครัวที่แตกแยก หรือบิดามารดาไม่ได้อยู่ร่วมกันเนื่องจากปัจจุบันโครงสร้างและรูปแบบของครอบครัว ซึ่งเคยเป็นครอบครัวขยายกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ขนาดของครอบครัวเริ่มเล็กลง ครอบครัวไม่สามารถทำหน้าที่อบรม ชัดเกล้าบุตรหลาน และปลูกฝังวัฒนธรรมค่านิยมประเพณี ได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นเมื่อสถาบันครอบครัวอ่อนแอก็ทำให้เกิดสาเหตุอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นสาเหตุจากปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อม สาเหตุทางเศรษฐกิจ ฯลฯ เข้ามามีอิทธิพลต่อทัศนคติ และการแสดงบทบาททางสังคมของเด็กและเยาวชนได้ง่ายยิ่งขึ้น

2.3 หลักสากลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชน

ปัจจุบันนานาชาติอารยประเทศได้ยอมรับว่า การกระทำความผิดที่เกิดขึ้นโดยเด็กหรือเยาวชนนั้น ต่างจากผู้ใหญ่ที่กระทำความผิด ทั้งด้านสรีระ จิตใจและประสบการณ์ชีวิต เด็กอาจกระทำความผิดด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ขาดวุฒิภาวะ หรือมีทัศนคติที่ผิด ดังนั้น การดำเนินคดีและลงโทษทางอาญาแก่เด็กและเยาวชน จึงควรมีความแตกต่างจากคดีที่ผู้ใหญ่กระทำความผิดเช่นกัน กล่าวคือ กระบวนยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนนั้นมุ่งเน้นการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งมีหลักสากลที่สนับสนุนแนวความคิดดังกล่าว ดังนี้

2.3.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (Universal Declaration of Human Rights)

เดิมการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดไม่ว่าจะเป็นเด็กและเยาวชนหรือผู้ใหญ่ที่มีความเท่าเทียมกัน ตั้งแต่ขั้นตอนการจับกุมการพิจารณาจนถึงการพิพากษา จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2467

(ค.ศ. 1924) องค์การสันนิบาตชาติได้ประกาศ ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิเด็กหรือปฏิญญาเจนีวา (the Declaration of Geneva 1924) เมื่อมีการจัดตั้งองค์การสหประชาชาติแล้ว ได้มีการประกาศ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (the Universal Declaration of Human Rights) ในปี พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948)²⁷ ซึ่งถือเป็นการวางรากฐานที่สำคัญทางด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ฉบับแรกของโลก และเป็นพื้นฐานที่สำคัญของกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่มีอยู่ จนถึงปัจจุบัน แม้ปฏิญญาสากลจะไม่มีสถานะเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ก็ป็นจริยธรรมทางการเมืองระหว่างประเทศที่ช่วยส่งเสริมผลักดันให้ประเทศสมาชิกปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนอย่าง มนุษย์ที่มีศักดิ์ศรีอย่างเสมอภาคกัน และเป็นจุดเริ่มต้นในการรับรองสิทธิเด็กและเยาวชนในระดับ ระหว่างประเทศเป็นครั้งแรก

ทั้งนี้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เป็นหลักสากลหรือมาตรฐานระหว่าง ประเทศที่ตระหนักถึงปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ทวีความรุนแรงขึ้นทุกขณะ เด็กในฐานะที่เป็น มนุษย์และเป็นทรัพยากรที่สำคัญของโลกย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ ดังกล่าวอย่าง เท่าเทียมกับผู้ใหญ่โดยปราศจากเลือกปฏิบัติด้วยเหตุเพราะความแตกต่างในเรื่อง เชื้อชาติ สีผิว เพศ ศาสนา ความเห็นทางการเมือง หรือทางอื่นใดชาติหรือสังคมอันเป็นที่มาเดิม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือ สถานะอื่นใด²⁸ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติต่อเด็กในกระบวนการยุติธรรม เด็กจะต้องได้รับการ ปฏิบัติด้วยความสำนึกในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และได้รับการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานใน กระบวนการยุติธรรม เช่น การปฏิบัติ หรือการลงโทษซึ่งทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือหยาบ เกียรติมิได้²⁹ บุคคลใดจะถูกทรมานหรือได้รับ” และจะถูกจับ กักขัง หรือเนรเทศ โดยพลการไม่ได้³⁰ นอกจากนี้ บุคคลซึ่งถูกกล่าวหาด้วยความผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่า บริสุทธิ์จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาโดยเปิดเผย ณ ที่ซึ่งตนได้รับ หลักประกันทั้งหมดที่จำเป็นในการต่อสู้คดี³¹

²⁷ โครงการวิจัยเรื่อง “การปรับเปลี่ยนกลไกเชิงสถาบันเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะ ในการทำงานด้านเด็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”

²⁸ Art 2 said “Everyone is entitled to all the rights and freedoms set forth in this Declaration, without distinction of any kind, such as race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, nation or social origin, property, birth or other status...”

²⁹ Art 5 said No one shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

³⁰ Art 9 No one shall be subjected to arbitrary arrest, detention or exile.

³¹ Art 11 (1) Everyone charged with a penal offence has the right to be presumed innocent until proved guilty according to law in a public trial at which he has had all the guarantees necessary for his defense.

2.3.2 กฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรม เกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชน หรือกฎแห่งกรุงปักกิ่ง ค.ศ. 1985 (United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice : The Beijing Rules)³²

กฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน หรือกฎแห่งกรุงปักกิ่ง เป็นหลักสากลแรกที่กล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับบรรทัดฐานในการบริหารงานกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน โดยกำหนดแนวทางในการคุ้มครองสิทธิเด็กให้แก่รัฐอีกทั้งยังคำนึงถึงความต้องการของเด็กที่จะต้องมีการกระบวนการพิจารณาสำหรับเด็กและเยาวชนที่พิเศษแตกต่างออกไป อันเป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นมูลฐานของเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม และส่งเสริมให้เบี่ยงเบนคดีให้เด็กออกจากกระบวนการยุติธรรมหลักโดยใช้วิธีดำเนินคดีอย่างไม่เป็นทางการ นอกจากนี้กฎแห่งกรุงปักกิ่งยังคุ้มครองเด็กที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในประเด็น ดังต่อไปนี้

2.3.2.1 การกำหนดอายุขั้นต่ำของเด็กที่ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ไม่ควรกำหนดขอบเขตการเริ่มต้นของอายุให้ต่ำเกินไป โดยคำนึงถึงข้อเท็จจริงเรื่องวุฒิภาวะทางอารมณ์จิตใจ และปัญญา³³

2.3.2.2 กรณีที่เด็กกระทำความผิดจะต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ และมีสิทธิที่จะได้รับการแจ้งข้อหา และได้รับคำปรึกษา รวมทั้งสิทธิที่จะให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองปรากฏตัวอยู่ด้วย³⁴ นอกจากนี้ยังคุ้มครองสิทธิส่วนตัวของเด็กและเยาวชน เพื่อหลีกเลี่ยงความเสียหายที่จะเกิดแก่เด็กและเยาวชน อันเนื่องจากการเผยแพร่ข่าวอย่างไม่ถูกต้อง หรือจากกระบวนการตราบาป³⁵

2.3.2.3 การปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม จะต้องกระทำอย่างเท่าเทียมกันโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ เพราะความแตกต่างเรื่อง สีผิว เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา เพศ และความแตกต่างเรื่องอื่น ๆ การจำกัดอิสรภาพของเด็กและเยาวชนจะกระทำได้อต่อเมื่อ

³² United Nations General Assembly resolution 40/33 of 29 November 1985.

³³ Rule 4.1 of the Beijing Rules said “In those legal system recognizing the concept of the age of criminal responsibility for juveniles, the beginning of that age shall not be fixed at too low and level, bearing in mind the facts of emotional, mental and intellectual maturity.”

³⁴ Rule 7.1 of the Beijing Rules said “Basic procedural safeguards such as the presumption of innocence, the right to be notified of the charges, the right to remain silent, the right to counsel, the right to the presence of a parent or guardian, the right to confront and cross-examine witnesses and the right to appeal to a higher authority shall be guaranteed at all stages of proceedings.”

³⁵ Rule 8.1 said “The juvenile’s right to privacy shall be respected at all stages in order to avoid harm being caused to her or him by undue publicity or by the process of labeling.”

ได้พิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้ว³⁶ หากจำเป็นต้องมีการควบคุมตัวจะต้องมีการกำหนดระยะเวลาให้สั้นที่สุด³⁷

2.3.2.4 กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนจะต้องมีการเบี่ยงเบนเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมหลักอย่างเป็นทางการ³⁸ โดยมุ่งแก้ไขฟื้นฟูความเสียหายที่เกิดขึ้นโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมและไม่เป็นการฝืนใจเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิดด้วย³⁹ และคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ

2.3.2.5 สนับสนุนให้แต่ละประเทศจัดทำชุดกฎหมาย กฎ หรือบทบัญญัติพิเศษเพื่อใช้เฉพาะกับผู้กระทำความผิดที่เด็กและเยาวชน สถาบัน หรือหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายให้ทำงานด้านบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน⁴⁰ เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องวางแนวทางการคุ้มครองสิทธิเด็กให้สอดคล้องและทั่วถึงกัน

2.3.2.6 ผู้พิพากษาคดีที่เกี่ยวข้องกับเด็กควรได้รับการแนะนำในการวางข้อกำหนดตามหลักการที่ว่า การปฏิบัติต่อความผิดควรได้สัดส่วนกันระหว่างสภาพและความรุนแรงของความผิดกับสภาพและความต้องการของเด็กและเยาวชน รวมถึงความต้องการของสังคม⁴¹ รวมถึงหลีกเลี่ยงโทษประหารชีวิตหรือลงโทษที่รุนแรง⁴² แต่ควรให้ความสำคัญในการแก้ไขฟื้นฟูให้เด็กและเยาวชนกลับตัวเป็นคนดีเพื่อคืนสู่สังคมมากกว่า

2.3.3 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ ค.ศ. 1989 (Convention on the Rights of the Child)

ประเทศไทยได้เห็นถึงความสำคัญของการคุ้มครองสิทธิเด็กและได้เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กตั้งแต่ พ.ศ. 2535 โดยให้การรับรองในภาคยานุวัติสารเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535 อนุสัญญาสิทธิเด็กมีผลบังคับใช้ในประเทศไทยตั้งแต่วันที่ 26 เมษายน พ.ศ.

³⁶ กฎแห่งกรุงปักกิ่ง ข้อ 17.1 (ข)

³⁷ กฎแห่งกรุงปักกิ่ง ข้อ 19.1

³⁸ กฎแห่งกรุงปักกิ่ง ข้อ 11.1

³⁹ กฎแห่งกรุงปักกิ่ง ข้อ 11.3

⁴⁰ Rule 2.3 of the Beijing Rules said “Efforts shall be made to establish, in each national jurisdiction, a set of laws, rules and provisions specifically applicable to juvenile offenders and institutions and bodies entrusted with the functions of the administration of juvenile justice...”

⁴¹ Rule 17.1 (a) of the Beijing Rules said “The reaction taken shall always be in proportion not only to the circumstances and the gravity of the offence but also to the circumstances and the needs of the juvenile as well as to the needs of the society.”

⁴² กฎแห่งกรุงปักกิ่ง ข้อ 17.3

2535⁴³ ดังนั้นประเทศไทยจึงต้องปฏิบัติตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเพื่อความเป็นมาตรฐานสากล อนุสัญญานี้ได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำให้รัฐภาคีสมาชิก ซึ่งปัจจุบันมี 192 ประเทศ มีพันธกรณีพึงปฏิบัติต่อดีกบนหลักการพื้นฐาน 5 ประการ คือ การหลัก ไม่เลือกปฏิบัติ (non - discrimination)⁴⁴ หลักประโยชน์สูงสุด (the best interest of the child)⁴⁵ หลักการปฏิบัติให้เป็นไปตามอนุสัญญา (implementation)⁴⁶ หลักสิทธิในการดำรงชีวิต (the right to life, survival and development)⁴⁷ และหลักสิทธิการมีส่วนร่วม (the right to participation)⁴⁸ และมีวัตถุประสงค์หลักในการคุ้มครองสิทธิเด็กตามอนุสัญญานี้ แบ่งออกเป็นการคุ้มครองออกได้เป็น 4 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่⁴⁹

2.3.3.1 สิทธิในการดำรงชีวิต (Survival Rights) หรือสิทธิพื้นฐานทั่วไปของเด็ก เช่น สิทธิในการมีชีวิตอยู่ สิทธิพื้นฐานทั่วไปของเด็ก สิทธิที่จะได้รับมาตรฐานสาธารณสุข สิทธิที่จะได้ประโยชน์จากการประกันสังคม สิทธิที่จะมีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีพอ สิทธิในการมีชื่อและสัญชาติ เป็นต้น

2.3.3.2 สิทธิในการได้รับปกป้องคุ้มครอง (Protection Rights) จากการถูกเอาเปรียบทางเพศ หรือถูกทำร้ายรังแกทางเพศ จากการถูกเอาเปรียบทางเศรษฐกิจ หรือจากการทำงานใด ๆ ที่จะเป็อันตรายต่อสุขภาพหรือการพัฒนาทางร่างกาย สมอง จิตใจ ศีลธรรมและสังคมของเด็กจากการถูกรุทรมานหรือถูกล่วงโทษ หรือการกระทำในลักษณะที่โหดร้ายจากการเข้าไปมี

⁴³ กมลินทร์ พินิจกุลวล, “อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก : สิทธิเด็กในประเทศไทย, “ บทบัญญัติ 53, 4 (ธันวาคม 2540) : 100.

⁴⁴ Art 2 said 1) “States Parties shall respect and ensure the rights set forth in the present Convention to each child within their jurisdiction without discrimination of any kind, irrespective of the child's or his or her parent's or legal guardian's race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national, ethnic or social origin, property, disability, birth or other status”. 2) “States Parties shall take all appropriate measures to ensure that the child is protected against all forms of discrimination or punishment on the basis of the status, activities, expressed opinions, or beliefs of the child's parents, legal guardians, or family members.”

⁴⁵ Art 3 (1) said “In all actions concerning children, whether undertaken by public or private social welfare institutions, courts of law, administrative authorities or legislative bodies, the best interests of the child shall be a primary consideration”.

⁴⁶ Art 4 said “States Parties shall undertake all appropriate legislative, administrative, and other measures for the implementation of the rights recognized in the present Convention. With regard to economic, social and cultural rights, States Parties shall undertake such measures to the maximum extent of their available resources and, where needed, within the framework of international co-operation.”

⁴⁷ Art 6 said 1. States Parties recognize that every child has the inherent right to life. 2. States Parties shall ensure to the maximum extent possible the survival and development of the child.

⁴⁸ Art 12 said 1.States Parties shall assure to the child who is capable of forming his or her own views the right to express those views freely in all matters affecting the child, the views of the child being given due weight in accordance with the age and maturity of the child.

2. For this purpose, the child shall in particular be provided the opportunity to be heard in any judicial and administrative proceedings affecting the child, either directly, or through a representative or an appropriate body, in a manner consistent with the procedural rules of national law.

⁴⁹ กมลินทร์ พินิจกุลวล. อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก : สิทธิเด็กในประเทศไทย,บทบัญญัติ 53 ,4 ธันวาคม 2540, หน้า 101.

ส่วนร่วมในสงคราม ตลอดจนการปกป้องคุ้มครองเด็กที่มีชีวิตอยู่ในภาวะยากลำบาก เช่น เด็กพิการ เด็กผู้ลี้ภัย เด็กกำพร้า เป็นต้น

2.3.3.3 สิทธิที่จะได้รับการพัฒนา (Development Rights) เช่น สิทธิที่จะได้รับการศึกษา สิทธิที่จะได้รับการพักผ่อนหย่อนใจและการทำกิจการต่าง ๆ เป็นต้น

2.3.3.4 สิทธิในการมีส่วนร่วม (Participation Rights) เช่น สิทธิในการแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรีในทุกๆ เรื่องที่มีผลกระทบต่อตัวเอง สิทธิในการแสดงออกและการแสวงหา ได้รับหรือถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร สิทธิในการสมาคมและชุมนุมอย่างสงบ สิทธิทางความคิด มโนธรรมและศาสนา เป็นต้น

อย่างไรก็ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กไม่เพียงแต่ให้ความคุ้มครองสิทธิเด็กโดยทั่วไป แต่ยังได้ให้ความคุ้มครองสิทธิเด็กในกระบวนการยุติธรรมโดยมีหลักประกันว่าเด็กทุกคนที่ถูกกล่าวหา หรือตั้งข้อหาว่าได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญา อย่างน้อยที่สุดจะได้รับหลักประกัน ดังต่อไปนี้⁵⁰

1) ไม่มีเด็กและเยาวชนคนใดถูกกล่าวหา ตั้งข้อหา หรือถูกถือว่าฝ่าฝืนกฎหมายอาญาโดยเหตุแห่งการกระทำหรืองดเว้นการกระทำ ซึ่งไม่ต้องห้ามตามกฎหมายภายในหรือกฎหมายระหว่างประเทศ ในขณะที่การกระทำหรือการงดเว้นการกระทำนั้นเกิดขึ้น

2) เด็กทุกคนที่ถูกกล่าวหา หรือตั้งข้อหาว่าได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญาอย่างน้อยที่สุดจะได้รับหลักประกัน เช่น ได้รับการสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะได้รับการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมาย ให้เคารพต่อเรื่องส่วนตัวของเด็ก ได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายเพื่อการเตรียมการสู้คดี

⁵⁰ Art 40 (2)(b) of CRC said “Every child alleged as or accused of having infringed the penal law has at least the following guarantees:

- (i) To be presumed innocent until proven guilty according to law ;
- (ii) To be informed promptly and directly of the charges against him or her, and, if appropriate, through his or her parents or legal guardians, and to have legal or other appropriate assistance in the preparation and presentation of his or her defense;
- (iii) To have the matter determined without delay by a competent, independent and impartial authority or judicial body in a fair hearing according to law , in the presence of legal or other appropriate assistance and, unless it is considered not to be in the best interest of the child, in particular, taking into account his or her age or situation, his or her parents or legal guardian;
- (iv) Not to be compelled to give testimony or to confess guilt; to examine or have examined adverse witnesses and to obtain in the participation and examination of witnesses on his or her behalf under conditions of equality;
- (v) If considered to have infringed the penal law, to have this decision and any measure imposed in consequence thereof reviewed by a higher competent, independent and impartial authority or judicial body according to law;
- (vi) To have the free assistance of an interpreter if the child cannot understand or speak the language used;
- (vii) To have his or her privacy fully respected at all stages of the proceedings.”

3) เด็กและเยาวชนจะได้รับการตัดสินโดยหน่วยงานหรือองค์กรศาลที่มีความเป็นกลาง พร้อมทั้งมีการให้ช่วยเหลือตามกฎหมาย

4) เด็กและเยาวชนจะไม่ถูกบังคับให้เบิกความหรือรับสารภาพ และสามารถซักถามพยานได้หากเกิดกรณีสงสัย รวมถึงพยานของเด็กและเยาวชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมและซักถามแทนได้

5) หากพิจารณาแล้วเห็นว่ากระทำของเด็กหรือเยาวชนนั้นเป็นความผิด คำสั่งหรือคำพิพากษานั้นจะถูกทบทวนโดยองค์กรตุลาการในระดับสูงขึ้นไปอีกครั้ง

นอกจากเด็กที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดจะได้รับหลักประกันดังกล่าวแล้ว การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีเด็กศาลสามารถดำเนินการเปี่ยงเบนคดีเด็กที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมได้ หากเห็นว่ามีความเหมาะสม⁵¹ ส่วนบทลงโทษที่จะใช้กับเด็กนั้นต้องไม่ใช่บทลงโทษที่มีความรุนแรงและจะไม่มีการลงโทษประหารชีวิต⁵²

2.3.4 กฎของสหประชาชาติว่าด้วยการคุ้มครองเด็กและเยาวชนซึ่งถูกไล่ออนเสรีภาพ ค.ศ. 1990 (United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty)⁵³

กฎดังกล่าวเป็นมาตรฐานระหว่างประเทศหรือหลักสากลที่ได้ให้การคุ้มครองเด็กซึ่งต้องถูกควบคุมตัวไว้ในสถานพินิจหรือสถานฝึกอบรม ตามคำสั่งศาล ซึ่งเป็นการไล่ออนเสรีภาพเด็กโดยชอบด้วยกฎหมาย เนื่องจากเด็กได้กระทำความผิดกฎหมาย โดยกฎนี้ได้รับการบัญญัติขึ้นมาโดยวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นมาตรฐานขั้นต่ำ ซึ่งได้มีการรับเอาของสหประชาชาติในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองเด็กและเยาวชนซึ่งถูกไล่ออนเสรีภาพทุกรูปแบบและสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน โดยมุ่งหมายที่จะขัดขวางมิให้เด็กได้รับผลกระทบจากการถูกควบคุมตัว และให้

⁵¹ Art 40 (3) of CRC said “States Parties shall seek to promote the establishment of laws, procedures, authorities and institutions specifically applicable to children alleged as, accused of, or recognized as having infringed the penal law, and, in particular:

(a) The establishment of a minimum age below which children shall be presumed not to have the capacity to infringe the penal law;

(b) Whenever appropriate and desirable, measure for dealing with such children without resorting to proceedings, providing that human rights and legal safeguards are fully respected.”

⁵² Art 37 (a) of CRC said “No child shall be subjected to torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. Neither capital punishment nor life imprisonment without possibility of release shall be imposed for offences committed by persons below eighteen years of age.”

⁵³ United Nations General Assembly resolution 45/113 of 14 December 1990.

การช่วยเหลือเด็กและเยาวชนให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้⁵⁴ รวมทั้งตระหนักว่าการลิดรอนเสรีภาพเด็กจะต้องเป็นมาตรการสุดท้ายและให้มีระยะเวลาที่สั้นที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และควรนำไปใช้อย่างยุติธรรมโดยปราศจากการแบ่งแยกไม่ว่าในทางใด⁵⁵

กฎของสหประชาชาติว่าด้วยการคุ้มครองเด็กและเยาวชนซึ่งถูกลิดรอนเสรีภาพนี้ ได้ให้ คำนิยามว่าการลิดรอนเสรีภาพ หมายถึง “รูปแบบการควบคุมอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือการจำคุกหรือสถานที่ที่มีการควบคุมบุคคลที่ได้จัดตั้งขึ้นโดยรัฐบาลหรือเอกชน ซึ่งในสถานที่ดังกล่าวนี้ บุคคล จะไม่ได้รับอนุญาตให้ออกไปได้โดยสมัครใจ แต่จะต้องมีคำสั่งของศาล ของผู้บริหาร หรือของผู้มีอำนาจหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่งในหน่วยงานของรัฐบาล⁵⁶ และการลิดรอนเสรีภาพควรถูกจำกัดในเงื่อนไขแลสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นหลักประกันในการเคารพสิทธิมนุษยชนของเด็กและเยาวชน เด็กและเยาวชนที่ถูกควบคุมอยู่ในสถานที่ควบคุมต่าง ๆ ควรจะมีหลักประกันเกี่ยวกับประโยชน์ที่พึงจะได้รับจากโครงการ และกิจกรรมที่เต็มไปด้วยความหมายซึ่งควรมีการสนับสนุนสุขภาพอนามัยการเคารพตนเอง และอุปการะเลี้ยงดูเพื่อให้เด็กและเยาวชนมีความรู้สึกรับผิดชอบ ตลอดจนการสนับสนุนช่วยเหลือให้เด็กและเยาวชนได้มีทักษะและความสามารถซึ่งจะช่วยให้เด็กและเยาวชนได้รับการพัฒนาความสามารถของตนเองในฐานะเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม⁵⁷

2.3.5 ข้อเสนอแนะของสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน ค.ศ. 1990 หรือข้อเสนอแนะแห่งกรุงริยาด (United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency : The Riyadh Guidelines)

⁵⁴ Rule 3 of the Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty said “The rule are intended to establish minimum standards accepted by the United Nation for the protection of juveniles deprived of their liberty in all forms, consistent with human rights and fundamental freedoms, and with a view to counteracting the detrimental effects of all types of detention and to fostering integration in society.”

⁵⁵ Rule 4 said “The rules should be applied impartially, without discrimination of any kind as to race, colour, sex, age, language, religion, nationality, political or other opinion, cultural beliefs of practices, property, birth or family status, ethnic or social origin, and disability. The religious and culture beliefs, practices and moral concepts of the juvenile should be respected.”

⁵⁶ Rule 11 (b) said “The deprivation of liberty means any form of detention or imprisonment or the placement of a person in a public or private custodial setting, form which this person is not permitted to leave at will, by order of any judicial, administrative or other public authority.”

⁵⁷ Rule 12 of the Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty said “The deprivation of liberty should be affected in conditions and circumstances which ensure respect for the human rights of juveniles. Juveniles detained in facilities should be guaranteed the benefit of meaningful activities and programmes which would serve to promote and sustain their health and self-respect, to foster their sense of responsibility and encourage those attitudes and skills that will assist them in developing their potential as members of society.”

ข้อเสนอแนะแห่งกรุงริยาดนี้มาจากการลงมติของสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติที่ 45/112 ซึ่งเริ่มต้นมาจากการเรียกร้องให้มีการพัฒนาเกี่ยวกับมาตรฐานต่าง ๆ ในการป้องกันเด็กและเยาวชนมิให้กระทำความผิดตั้งแต่การประชุมเพื่อลงมติสมัชชาใหญ่ที่ 40/33 เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2528 และได้มีการพิจารณาร่างมาตรฐานว่าด้วยการป้องกันเด็กและเยาวชนกระทำความผิดโดยสภาเศรษฐกิจและสังคม เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 จนกระทั่งมีการประกาศข้อเสนอแนะแห่งกรุงริยาด วันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2533 ซึ่งเป็นกฎของสหประชาชาติที่เกี่ยวกับการวางแผนในการป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน โดยตระหนักว่าการป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนเป็นส่วนที่มีความสำคัญต่อการป้องกันอาชญากรรมในสังคมซึ่งเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมาย กิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน และมุ่งเน้นให้สังคมได้นำความเมตตาการุณาต่อเพื่อนมนุษย์ไปปรับใช้ เพื่อให้เด็กและเยาวชนสามารถพัฒนาทัศนคติที่จะไม่ประกอบอาชญากรรมในอนาคต

ในส่วนของเด็กที่กระทำความผิดนั้น ข้อเสนอแนะแห่งกรุงริยาดได้กล่าวไว้ใน หมวด 6 ที่ว่าด้วยเรื่องการออกกฎหมายและการบริหารงานยุติธรรมในคดีเด็กและเยาวชน มีสาระสำคัญ ดังนี้

1. รัฐบาลควรบังคับใช้กฎหมายและมีวิธีพิจารณาคดีเกี่ยวกับเด็กเป็นการเฉพาะ เพื่อส่งเสริมและให้ความคุ้มครองสิทธิและความเป็นอยู่ที่ดีและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่เด็ก (the best interest of the child) ของเด็กและเยาวชนทุกคน⁵⁸
2. สนับสนุนให้มีการจัดตั้งสำนักงานผู้ตรวจการหรือหน่วยงานอิสระที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งจะใช้เป็นหลักประกันได้ว่าสถานภาพ สิทธิ และผลประโยชน์ของเด็กและเยาวชนที่จะได้รับการบริการต่าง ๆ อย่างเหมาะสม⁵⁹
3. ควรฝึกอบรมบุคลากรเกี่ยวกับการใช้กฎหมายและบุคลากรอื่น ๆ ทั้งเพศหญิงและเพศชายที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนเพื่อตอบสนองความต้องการเป็นพิเศษแก่บุคคลเหล่านั้นให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ในการส่งต่อเด็กและเยาวชนให้พ้นจากระบบยุติธรรม⁶⁰

⁵⁸ Art 52 of the Riyadh Guidelines said “Governments should enact and enforce specific laws and procedures to promote and protect the rights and well-being of all young persons.”

⁵⁹ Art 57 said “Consideration should be given to the establishment of an office of ombudsman or similar independent organ, which would ensure that the status, rights and interests Of young persons are upheld and that proper referral to available services is made. The ombudsman or other organ designated would also supervise the implementation of the Riyadh Guidelines, the Beijing Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty. The ombudsman or other organ would, at regular intervals, publish a report on the progress made and on the difficulties encountered in the implementation of the instrument. Child advocacy services should also be established.”

⁶⁰ Art 58 said “Law enforcement and other relevant personnel, of both sexes, should be trained to respond to the special needs of young persons and should be familiar with and use, to the maximum extent possible, programmes and referral possibilities for the diversion of young persons from the justice system.”

จะเห็นได้ว่า ข้อเสนอแนะแห่งกรุงริยาตได้วางหลักกว้าง ๆ ในการป้องกันปัญหา เด็กและเยาวชนกระทำความผิด รวมไปถึงลักษณะของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่คุ้มครองสิทธิ และผลประโยชน์ของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ โดยเน้นให้สังคมและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ ช่วยกันแก้ไขปัญหาด้วยกัน ซึ่งกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศไทยก็ได้นำ หลักการนี้มาปรับใช้เช่นเดียวกัน

2.3.6 กฎบัตรอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับมาตรการไม่ควบคุมตัว (กฎบัตรแห่งกรุงโตเกียว) ค.ศ. 1990 (United Nations Standard Minimum Rules for Non-Custodial Measures)

กฎแห่งกรุงโตเกียว มีวัตถุประสงค์เพื่อให้รัฐภาคีนำมาตราการอื่นที่ไม่ใช่การควบคุม ตัวเด็กและเยาวชนมาใช้ และหาทางแก้ไขการกระทำผิดนั้น เพื่อเป็นการลดจำนวนเด็กและเยาวชนใน การจำคุก โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะการ แก้ไขฟื้นฟูและส่งเสริมให้เด็กมีความรับผิดชอบต่อสังคม⁶¹

ทั้งนี้ในกฎบัตรแห่งกรุงโตเกียวยังได้มีการกำหนดมาตรการทางเลือกหรือมาตรการ อื่น ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการจำคุก โดยให้ผู้ที่ให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องสามารถนำมาตราการนั้นมาใช้กับเด็ก และเยาวชนที่กระทำผิดได้ทุกขั้นตอนของการดำเนินคดี รวมถึง เช่น การตัดเงินเดือนด้วยวาจา การพัก การลงโทษ การปรับ การยึดทรัพย์สิน การทำงานบริการสาธารณะ การส่งตัวไปศูนย์ฝึกอบรม เป็นต้น ทั้งนี้มาตรการดังกล่าวอาจใช้ร่วมกันมากกว่าหนึ่งมาตรการก็ได้

2.3.7 ข้อเสนอแนะว่าด้วยการปฏิบัติต่อเด็กในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาหรือ ข้อเสนอแนะแห่งกรุงเวียนนา ค.ศ. 1997 (Guidelines for Actions on Children in the Criminal Justice System : The Vienna Guidelines)⁶²

ข้อเสนอแนะว่าด้วยการปฏิบัติต่อเด็กในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาหรือ ข้อเสนอแนะแห่งกรุงเวียนนาเป็นภาคผนวกของมติของสหประชาชาติที่ 1997/30 เรื่องการบริหารงาน กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนที่ได้กำหนดกรอบการบริหารกระบวนการยุติธรรม สำหรับเด็กและเยาวชนให้นานาประเทศนำไปปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนให้เกิดความ ร่วมมือในการสร้างโปรแกรมในการนำกฎระหว่างประเทศและบรรทัดฐานในกระบวนการยุติธรรม สำหรับเด็กและเยาวชนไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสาระสำคัญ ดังนี้

⁶¹ สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, โครงการวิจัยการสังเคราะห์วรรณกรรมและงานวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติ ต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังในรอบ 7 ปี (พ.ศ. 2545 - 2551), ค้นวันที่ 15 มกราคม 2560 จาก www.oja.go.th

⁶² United Nations Economic and Social Council resolution 1997/30 of 1 July 1997.

1. การให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยจะต้องมีกระบวนการวิธีพิจารณาคดีที่ให้เด็กเป็นศูนย์กลางซึ่งใช้เป็นการเฉพาะสำหรับเด็กและเยาวชน หรือมีการใช้มาตรการทางเลือกแทนกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแบบดั้งเดิม รวมถึงการให้ผู้เสียหาย และครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางเลือก คณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญอิสระต้องมีการพิจารณาทบทวนร่างกฎหมายที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน และมีการเสนอกฎหมายดังกล่าวด้วย

2. เด็กคนใดที่มีอายุต่ำกว่าเกณฑ์รับผิดทางอาญาจะต้องไม่ได้รับโทษทางอาญารวมทั้งรัฐต้องจัดตั้งศาลเด็กและเยาวชน และให้ศาลธรรมดาที่มีอำนาจใช้กระบวนการวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนกับเด็กที่กระทำผิดได้โดยต้องคำนึงอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 3, 37 และ 40⁶³ ทั้งนี้ อาจมีการนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาใช้แทนกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาแบบดั้งเดิมกับเด็ก ซึ่งถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดได้ตามความเหมาะสม⁶⁴

3. รัฐจะต้องให้ความสำคัญเชื่อมั่นว่ามาตรการทางเลือกที่นำมาใช้กับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดนั้นจะต้องเป็นไปตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก มาตรฐานสหประชาชาติ บรรทัดฐานของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน เช่นเดียวกับมาตรฐานกระบวนการยุติธรรมทางอาญาใน

⁶³ Art 14 of the Vienna Guidelines said “Particular attention should be given to the following points:

(a) There should be a comprehensive child- centred juvenile justice process;

(b) Independent expert or other types of panels should review existing and proposed juvenile justice laws and their impact on children;

(c) No child who is under the legal age of criminal responsibility should be subject to criminal charges;

(d) States should establish juvenile courts with primary jurisdiction over juveniles who commit criminal acts and special should be designed to take into account the specific needs of children. As an alternative, regular courts should incorporate such procedures, as appropriate. Wherever necessary, national legislative and other measures should be considered to accord all the rights of protection for the child, where the child is brought before a court other than a juvenile court, in accordance with article 3, 37 and 40 of the Convention.”

⁶⁴ Art 15 said. “A review of existing procedures should be undertaken and, where possible, diversion or other alternative initiatives to the classical criminal justice systems should be developed to avoid recourse to the criminal justice systems for young persons accused of an offence. Appropriate steps should be taken to make available throughout the State a broad range of alternative and educative measures at the pre-arrest, pre-trial, trial and post-trial stages, in order to prevent recidivism and promote the social rehabilitation of child offenders. Whenever appropriate, mechanisms for the informal resolution of disputes in cases involving a child offender should be utilized, including mediation and restorative justice practices, particularly processes involving victims. In the various measures to be adopted, the family should be involved, to the extent that it operates in favour of the good of the child offender. States should ensure that alternative measures comply with the Convention, the United Nations standards and norms in juvenile justice, as well as other existing standards and norms in crime prevention and criminal justice, such as the United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules), with special regard to ensuring respect for due process rules in applying such measures and for the principle of minimum intervention.”

เรื่องการป้องกันอาชญากรรม ดังเช่นกฎหมายฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการไม่ควบคุมตัว (กฎแห่งกรุงโตเกียว ค.ศ. 1990) โดยนำหลัก Due Process มาใช้ในการพิจารณา

2.4 กฎหมายในประเทศไทยที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน

ประเทศไทยให้ความสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน โดยได้กำหนดแนวทางในการคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมไว้ในกฎหมายหลายฉบับ โดยเริ่มตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 และพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยกฎหมายแต่ละฉบับได้มุ่งคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชนในด้านต่าง ๆ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

2.4.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มีบทบัญญัติให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพบุคคลทุกคนซึ่งรวมถึงเด็กและเยาวชนที่จะได้รับการปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าจะด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองเป็นการกระทำอันขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ⁶⁵

นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิของบุคคลในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งคุ้มครองรวมไปถึงเด็กและเยาวชนที่ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมด้วย ดังนี้

1. บุคคลจะต้องรับโทษทางอาญาก็ต่อเมื่อได้กระทำความผิดในขณะที่มีกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่นั้นบัญญัติว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดและได้กำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดไม่ได้ ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด
2. การปฏิบัติต่อบุคคลที่ถูกดำเนินคดีทางอาญา จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ จนกว่าจะมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด
3. การควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยให้กระทำได้เพียงเท่าที่จำเป็น เพื่อป้องกันมิให้มีการหลบหนีในคดีอาญา และจะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองมิได้⁶⁶

⁶⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 27

⁶⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 29

4. การบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร⁶⁷

นอกจากนี้รัฐธรรมนูญยังได้รับรองสิทธิของเด็กและเยาวชนในการที่จะได้รับ บริการสาธารณสุข และสวัสดิการจากรัฐด้วย กล่าวคือ เด็กและเยาวชนมีสิทธิในการอยู่รอดและได้รับการพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ตามศักยภาพในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม และได้รับการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย⁶⁸

จากที่กล่าวมาข้างต้นได้สะท้อนให้เห็นว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้กำหนดหลักในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งรัฐมีหน้าที่ต้องให้ความคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนตามที่ได้ให้การรับรองไว้ในหลักการในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กด้วย

2.4.2 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์คุ้มครองเด็กและเยาวชนในฐานะที่เด็กและเยาวชน เป็นผู้หย่อนความสามารถในการทำนิติกรรม โดยกำหนดให้บุคคลที่มีอายุไม่ถึงสิบปีบริบูรณ์ หากจะ ทำนิติกรรมจะต้องขอความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมเสียก่อน เนื่องจากยังอยู่ในวัยที่อ่อนด้อย ทั้งทางด้านความคิดและประสบการณ์ จึงอาจถูกเอาเปรียบได้ กฎหมายแพ่งและพาณิชย์จึงได้เข้ามา คุ้มครองในส่วนที่เป็นการทำนิติกรรม โดยได้บัญญัติไว้ใน บรรพ 1 หลักทั่วไป ลักษณะ 2 บุคคล โดย กำหนดให้นิติกรรมดังต่อไปนี้จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน⁶⁹ เช่น การ จำหน่ายทรัพย์สินของผู้เยาว์⁷⁰ การประกอบธุรกิจทางการค้าหรือธุรกิจอื่น หรือในการทำสัญญาเป็น ลูกจ้างในสัญญาจ้างแรงงาน⁷¹ เพื่อมิให้ถูกเอาเปรียบในการทำนิติกรรมใด ๆ ตามกฎหมาย แต่ อย่างไรก็ตามกฎหมายยังคงมีการผ่อนปรนการทำนิติกรรมโดยตนเองได้บ้าง ได้แก่ นิติกรรมที่เด็กและ ผู้เยาว์ได้ทำไปเป็นคุณประโยชน์แก่เด็กและผู้เยาว์ฝ่ายเดียว⁷² นิติกรรมที่ต้องทำเองเฉพาะตัว⁷³ นิติ

⁶⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 68

⁶⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 54

⁶⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 21

⁷⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 26

⁷¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 27 วรรค 1

⁷² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 22

⁷³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 23

กรรมที่เป็นการจำเป็นในการดำรงชีพตามสมควร⁷⁴ และการทำพินัยกรรมได้เมื่ออายุครบสิบห้าปีบริบูรณ์⁷⁵

2.4.3 ประมวลกฎหมายอาญา

กฎหมายที่ให้ความคุ้มครองแก่เด็กและเยาวชนในกรณีเป็นผู้กระทำความผิดได้กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการกระทำความผิดเพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิเหนือชีวิต ร่างกาย และเสรีภาพของเด็ก ทั้งนี้การลงโทษเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดนั้นจึงใช้วิธีการที่แตกต่างจากกรณีผู้ใหญ่กระทำความผิด ดังนี้

2.4.3.1 การกำหนดอายุความรับผิดของเด็กและเยาวชน

1) เด็กอายุไม่เกินสิบปีกระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ⁷⁶

2) เด็กอายุกว่าสิบปีแต่ยังไม่เกินสิบห้าปีกระทำความผิดอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ แต่ให้ศาลมีอำนาจตัดเตือนเด็ก พร้อมทั้งตัดเตือนบิดามารดาหรือผู้ปกครองเด็กด้วย หรือศาลจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมประพฤติเด็กหรือส่งตัวเด็กไปเข้ารับการฝึกและอบรมก็ได้⁷⁷

3) เด็กหรือเยาวชนที่มีอายุกว่าสิบห้าปีแต่ต่ำกว่าสิบแปดปีกระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด ศาลต้องพิจารณาถึงความรับผิดชอบและสิ่งอื่นที่พ่วงเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนนั้น ถ้าศาลเห็นว่าไม่สมควรลงโทษก็ให้จัดการอย่างเดียวกับ มาตรา 74 แต่ถ้าศาลเห็นว่าควรลงโทษก็ให้ลดมาตราส่วนโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นลงกึ่งหนึ่ง⁷⁸

4) เด็กหรือเยาวชนที่มีอายุตั้งแต่สิบแปดปีแต่ยังไม่เกินยี่สิบปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กหรือเยาวชนนั้นต้องได้รับโทษ แต่ถ้าศาลเห็นสมควรจะลดมาตราส่วนโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดลงหนึ่งในสามหรือกึ่งหนึ่งก็ได้⁷⁹

2.4.3.2 การนำหลักเกณฑ์การคุมประพฤติเด็กและเยาวชนมาใช้แทนการลงโทษ ศาลมีอำนาจนำมาตรการคุมประพฤติมาใช้กับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดแทนการลงโทษ ซึ่ง

⁷⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 24

⁷⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 25

⁷⁶ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73

⁷⁷ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 74

⁷⁸ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 75

⁷⁹ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 76

เป็นหนึ่งในวิธีการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดด้วยตาม มาตรา 74 - 75 โดยกำหนดไว้หลายวิธี ดังนี้

- 1) ว่ากล่าวตักเตือนเด็กนั้นแล้วปล่อยตัวไป และถ้าศาลเห็นสมควรจะเรียกบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กนั้นอาศัยอยู่มาดักเตือนด้วยก็ได้
- 2) ศาลมอบตัวเด็กนั้นให้แก่บิดา มารดา หรือผู้ปกครองในกรณีที่ศาลเห็นว่าบุคคลเหล่านั้นสามารถดูแลเด็กได้ โดยวางข้อกำหนดให้บุคคลเหล่านั้นระวังเด็กไม่ให้ก่อเหตุร้ายตลอดเวลาที่ศาลกำหนดซึ่งต้องไม่เกินสามปี พร้อมทั้งกำหนดค่าปรับกรณีที่เกิดก่อเหตุร้ายขึ้นอีก
- 3) ศาลมอบตัวเด็กนั้นให้แก่บิดา มารดา หรือผู้ปกครองและกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมประพฤติเด็กนั้น โดยมีการแต่งตั้งพนักงานเพื่อคุมประพฤติเด็กนั้นด้วย
- 4) ศาลมอบตัวเด็กนั้นให้อยู่กับบุคคลหรือองค์การที่ศาลเห็นสมควรเพื่อดูแล อบรม และสั่งสอนตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด ในกรณีที่เด็กนั้นไม่มีบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง หรือมีแต่ศาลเห็นว่าไม่สามารถดูแลเด็กได้
- 5) ศาลส่งตัวเด็กนั้นไปยังโรงเรียน หรือสถานฝึกและอบรมหรือสถานที่ตั้งขึ้นเพื่อฝึกและอบรมเด็กตลอดระยะเวลาที่ศาลกำหนด แต่ไม่ให้เกินกว่าที่เด็กนั้นมีอายุครบสิบแปดปี

2.4.4 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้มีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่ต้องหาว่าได้กระทำความผิดซึ่งแตกต่างจากการดำเนินคดีทั่วไป โดยมีเป้าหมายเพื่อให้การอบรมสั่งสอนและแก้ไขปรับปรุงเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ และการปฏิบัติทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับเด็กจึงต้องคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก ทั้งนี้กฎหมายฉบับดังกล่าวจึงได้กำหนดวิธีการคุ้มครองเด็กและเยาวชนในการดำเนินคดีไว้โดยเฉพาะขั้นตอนการสอบสวนของพนักงานเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยกำหนดให้การสอบสวนต้องจัดแยกสถานที่ในการสอบสวนให้เหมาะสมกับเด็กและให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ รวมทั้งบุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการร่วมอยู่ในขณะที่มีการสอบปากคำตาม มาตรา 133 ทวิ เนื่องจากความอ่อนวัยของเด็กที่ต้องอยู่ในสภาพแวดล้อมในห้องสอบสวนกับบุคคลแปลกหน้าอาจทำให้เด็กนั้นเกิดความรู้สึกกดดัน ตื่นกลัว อันส่งผลต่อการให้ปากคำ นอกจากนี้ใน มาตรา 134/1 ยังกำหนดว่าหากผู้ต้องหาไม่อายุไม่เกินสิบแปดปีไม่มีนายความรัฐต้องดำเนินการจัดหาทนายความให้

2.4.5 พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546

หลักการและเหตุผลในการประกาศใช้ที่มีมาจากกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองเด็กในประเทศไทยในอดีต อันได้แก่ ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 132 ลงวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2515 และประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับวันที่ 294 ลงวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515 มีเนื้อหา

สาระที่มุ่งเน้นการลงโทษมากกว่าการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูโดยการสงเคราะห์ และยังเน้นไปยังกลุ่มเด็กพิการ เด็กถูกทอดทิ้ง เด็กเร่รอน เด็กที่มีความประพฤติไม่เหมาะสม ซึ่งเป็นวิธีการปกป้องคุ้มครองเด็กที่ยังไม่ครอบคลุมเพียงพอต่อปัญหาเด็กที่เกิดขึ้น อีกทั้งปัญหาที่เกี่ยวกับเด็กเป็นเรื่องละเอียดอ่อน และมีหลายฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายกำหนดขั้นตอนและวิธีปฏิบัติที่เหมาะสม

ดังนั้นเพื่อเป็นการคุ้มครองเด็กได้อย่างทั่วถึง ทันทต่อสภาวะสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปและเกิดความเสมอภาคในการปฏิบัติต่อเด็ก ทั้งเป็นการอนุวัตตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 มาจนถึงปัจจุบัน⁸⁰

กฎหมายฉบับดังกล่าวมีเจตนารมณ์เพื่อปกป้องคุ้มครองเด็ก และสนับสนุนพัฒนาการของเด็กในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการป้องกันมิให้เด็กตกเป็นเหยื่อของการกระทำความผิดหรือความรุนแรงในครอบครัว อีกทั้งสงเคราะห์เด็กที่ด้อยโอกาสและคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่เสี่ยงต่อการกระทำความผิด รวมถึงส่งเสริมความมั่นคงของสถาบันครอบครัว⁸¹

นอกจากนี้เพื่อให้การดำเนินการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กเป็นไปโดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็ก คณะกรรมการคุ้มครองเด็กแห่งชาติจึงได้กำหนด ระเบียบว่าด้วยวิธีการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่ต้องหาว่ากระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดและอายุยังไม่ถึงเกณฑ์ต้องรับโทษทางอาญา พ.ศ. 2551⁸² โดยอาศัยอำนาจความในพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 มาตรา 14 (4) และมาตรา 47 ซึ่งกำหนดให้พนักงานสอบสวนที่รับตัวเด็กอายุยังไม่เกินสิบปี ซึ่งถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทำการสอบสวนไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในระหว่างทำการสอบสวนเด็กจะต้องอยู่ในความปกครองดูแลของบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กลูกอาศัยอยู่ด้วย แต่หากเป็นเด็กที่พึงได้รับการสงเคราะห์ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก ก็ให้ส่งตัวเด็กไปยังพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการนั้นเพื่อดำเนินการให้เด็กได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพต่อไป ทั้งนี้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจพิจารณา กำหนดแนวทางคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก โดยให้เด็กอยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของบิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลที่เด็กอาศัยอยู่ด้วย หรืออาจกำหนดให้มีการจัดประชุมผู้เกี่ยวข้องเพื่อวางแนวทางแก้ไขฟื้นฟูเด็ก รวมทั้งการเยียวยาผู้เสียหาย โดยเชิญผู้เข้าร่วมประชุมตามความเหมาะสมและจำเป็น

⁸⁰ วรวิทย์ ฤทธิพิศ. หลักกฎหมายการดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว, กรุงเทพฯ ฯ : วิทยุชน 2548, หน้า 124 - 125.

⁸¹ สมประสงค์ เย็นท้วม. ทิศนะของผู้ปกครองต่อการรับผิดชอบในพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 มาตรา 26(3), วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิตมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 43.

⁸² ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 125 /ตอนพิเศษ 162ง /หน้า 4/ 9 ตุลาคม 2551.

2.4.6 พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

พระราชบัญญัติฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ในการปรับปรุงส่วนที่เกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองสิทธิ สวัสดิภาพ และวิธีปฏิบัติต่อเด็ก เยาวชน สตรี และบุคคลในครอบครัว รวมทั้งในส่วนของกระบวนการพิจารณาคดีของศาลเยาวชนและครอบครัว เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ และได้ยกเลิกพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ทั้งนี้กฎหมายฉบับดังกล่าวได้มีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการคุ้มครองเด็กและเยาวชน ดังนี้

1. การกำหนดนิยามของคำว่าเด็กและเยาวชน

คำว่า “เด็ก” หมายความว่า บุคคลอายุไม่เกินสิบห้าปีบริบูรณ์ และ “เยาวชน” หมายความว่า บุคคลอายุกว่าสิบห้าปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์ พระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดนิยามของคำว่าเด็กและเยาวชนไว้ดังนั้นก็เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ที่ให้คำนิยามเด็กเอาไว้ว่าหมายถึง บุคคลอายุต่ำกว่าสิบแปดปี แต่เมื่อพิจารณาประกอบกับบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญาแล้ว จะเห็นว่า ประมวลกฎหมายอาญาใช้อายุของเด็กในการกำหนดความรับผิด ซึ่งจะแบ่งเป็นหลายช่วงอายุมากกว่าที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ แต่ก็ไม่ถือว่าประมวลกฎหมายอาญาและพระราชบัญญัติฉบับนี้มีบทบัญญัติที่ขัดแย้งกัน แต่เป็นเรื่องของการกำหนดอายุเพื่อความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน ดังนั้น กรณีนี้จึงไม่ใช่เรื่องกฎหมายขัดแย้งกัน แต่ถือว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นกฎหมายเฉพาะและประมวลกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายทั่วไป ดังนั้นนำประมวลกฎหมายอาญามาใช้ประกอบกันได้กรณีกฎหมายเฉพาะไม่ได้บัญญัติเอาไว้

2. การดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชนตั้งแต่ในชั้นสอบสวนจนถึงศาลมีคำพิพากษาและส่งตัวคุมประพฤติหรือฝึกอบรม⁸³

1) ชั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจในการจับกุมเด็กกรณีความผิดซึ่งหน้า หรือมีผู้เสียหายชี้ตัวและยืนยันให้จับ หรือได้มีการร้องทุกข์หรือมีหมายจับ หากเป็นคดีที่สามารถเปรียบเทียบปรับได้ เช่น ความผิดเป็นลหุโทษ หรือคดีที่มีอัตราโทษไม่สูงกว่าความผิดลหุโทษ หรือคดีที่มีโทษปรับสถานเดียว อย่างสูงไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท⁸⁴ พนักงานสอบสวนมีอำนาจเปรียบเทียบได้⁸⁵ เมื่อพนักงานสอบสวนเปรียบเทียบแล้ว ต้องส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการและเมื่อพนักงานอัยการเห็นชอบด้วย

⁸³ สรุปสาระสำคัญ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 <http://www.lertchaimaster.com/doc/sarn-y-k-2553.pdf>

⁸⁴ พระราชบัญญัติการเปรียบเทียบคดีอาญา (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2529 มาตรา 4

⁸⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 37 และมาตรา 38

กับการเปรียบเทียบนั้น คดีเป็นอันยุติ และไม่ต้องส่งตัวเด็กหรือเยาวชนไปยังสถานพินิจ⁸⁶ แต่หากไม่สามารถเปรียบเทียบคดีได้ พนักงานสอบสวนต้องแจ้งการจับกุมไปยังผู้อำนวยการสถานพินิจที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอยู่ในเขตอำนาจตลอดจนบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอาศัยอยู่ โดยไม่ชักช้าและพนักงานสอบสวนต้องถามปากคำเด็กหรือเยาวชนให้เสร็จภายในเวลา 24 ชั่วโมง ก่อนส่งตัวเด็กหรือเยาวชนไปยังสถานพินิจเพื่อให้ผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาควบคุมเด็กยังสถานพินิจหรือปล่อยชั่วคราวตามมาตรา 50 แต่หากเป็นกรณีที่ต้องควบคุมตัวเด็กหรือเยาวชนก่อนส่งไปยังสถานพินิจห้ามควบคุมตัวเด็กและเยาวชนผู้ต้องหาปะปนกับผู้ใหญ่ และห้ามควบคุมไว้ในห้องขังที่จัดไว้สำหรับผู้ต้องหาที่เป็นผู้ใหญ่ตามมาตรา 54

2) การปฏิบัติต่อเด็กกระทำผิดในสถานพินิจหรือสถานแรกรับ เมื่อเด็กและเยาวชนถูกตำรวจส่งตัวมาที่สถานพินิจกลาง เจ้าหน้าที่จะทำเรื่องรับตัวเพื่อส่งตัวไปที่สถานแรกรับ และกำหนดให้จัดแยกหญิงและชายมีที่อยู่แตกต่างหากจากกันตามมาตรา 40 ซึ่งภายหลังจากที่มีการรับตัวกันแล้ว เด็กและเยาวชนจะต้องให้ปากคำเกี่ยวกับประวัติส่วนตัวที่กองคุมประพฤติ โดยพนักงานคุมประพฤติเป็นผู้สอบปากคำเด็กและเยาวชนและทำการสืบเสาะข้อเท็จจริง รวมทั้งทำการสอบปากคำบิดามารดา ผู้ปกครองหรือผู้ที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอาศัยอยู่ด้วย หลังจากสอบปากคำและสืบเสาะแล้ว เด็กหรือเยาวชนจะได้รับการตรวจร่างกายและจิตที่กองแพทย์ ส่วนพนักงานคุมประพฤติ จะทำการประมวลข้อเท็จจริงสำหรับการทำรายงานในคดีที่มีการสืบเสาะเพื่อแสดงถึงข้อเท็จจริงตามมาตรา 34 (1) และส่งไปยังพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ แล้วแต่กรณีและถ้ามีการฟ้องร้องเด็กหรือเยาวชนต่อศาลให้เสนอรายงานความเห็นนั้นต่อศาล พร้อมทั้งความเห็นเกี่ยวกับการลงโทษหรือการใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนด้วยตามมาตรา 55

3) การปฏิบัติต่อเด็กกระทำผิดในชั้นพนักงานอัยการ เมื่อได้รับสำนวนจากพนักงานสอบสวนต้องส่งฟ้องต่อศาลให้ทันภายในระยะเวลาสามสิบวันตามมาตรา 51 หากพนักงานอัยการไม่สามารถฟ้องเด็กหรือเยาวชนได้ทันภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดดังกล่าว สามารถขออนุญาตอัยการสูงสุดฟ้องคดีนั้นต่อศาลได้ หากคดีนั้นยังอยู่ในอายุความที่กฎหมายกำหนดตามมาตรา 53

4) การปฏิบัติต่อเด็กที่กระทำผิดในชั้นศาล ศาลมีอำนาจสั่งควบคุมตัวเด็กหรือเยาวชนไว้ในระหว่างพิจารณา และห้ามมิให้ใช้เครื่องพันธนาการแก่เด็กในระหว่างเวลาที่รอการพิจารณาคดีด้วย เว้นแต่ในคดีที่มีอัตราโทษอย่างสูงจำคุกเกินสิบปีตามมาตรา 68 เมื่อศาลได้รับฟ้องแล้ว ศาลจะต้องแจ้งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจ บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย เพื่อทราบถึงวันเวลาพิจารณาของศาลโดยไม่ชักช้า และในกรณีที่ศาลเห็นสมควรศาลจะบังคับให้บุคคลดังกล่าวมานั่งฟังการพิจารณาด้วยก็ได้ตามมาตรา 69 เมื่อศาลจะมีคำพิพากษาลงโทษเด็กและเยาวชนโดยศาลจะใช้วิธีการสำหรับเด็กแทนการลงโทษอาญาและวิธีการเพื่อความปลอดภัย

⁸⁶ บุญเพราะ แสงเทียน. คำบรรยายกฎหมายเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษร 2540, หน้า 35.

ตามมาตรา 104 แต่หากเด็กไม่มีความผิดศาลจะส่งปล่อยตัวไปและอาจกำหนดเงื่อนไขคุมความประพฤติได้ตามมาตรา 100

5) การปฏิบัติต่อเด็กกระทำผิดในสถานฝึกและอบรม การฝึกและอบรมเป็นวิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนแบบจำกัดอิสรภาพ ศาลเยาวชนและครอบครัวจะใช้วิธีการนี้ เมื่อศาลเห็นว่า หากใช้วิธีการแบบไม่จำกัดอิสรภาพ เช่น การคุมประพฤติจะไม่ได้ผลในการแก้ไขความประพฤติของเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิดนั้น ซึ่งการพิพากษาให้ส่งตัวเด็กหรือเยาวชนผู้กระทำผิดไปรับการฝึกและอบรมนั้น ศาลอาจพิพากษาให้ส่งตัวเด็กหรือเยาวชนนั้นไปรับการฝึกและอบรมโดยตรงหรือพิพากษาโดยใช้วิธีการสำหรับเด็ก ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 104 ก็ได้

3. การกำหนดให้นำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 ได้บัญญัติเรื่องมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาไว้ในหมวด 7 โดยมีความมุ่งหมายเพื่อเบี่ยงเบนคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมหลัก อันเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าวและเยาวชนที่กระทำผิดโดยใช้วิธีการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอย่างเหมาะสมเพื่อกลับคืนสู่สังคมมากกว่ามุ่งหมายให้เด็กและเยาวชนนั้นได้รับการลงโทษเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับหลักการในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและกฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน (กฎแห่งกรุงปักกิ่ง) ทั้งนี้ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 ได้กำหนดมาตรการพิเศษไว้ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนก่อนฟ้อง ขั้นตอนระหว่างการพิจารณาคดีในชั้นศาล และขั้นตอนก่อนศาลมีคำพิพากษา ซึ่งทั้ง 3 ขั้นตอน ได้ครอบคลุมทั้งกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนสามารถเบี่ยงเบนคดีได้ทุกเมื่อหากเป็นไปตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด

2.5 แนวคิดการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้แก่เด็กและเยาวชน

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา คือเครื่องมือในการคัดกรองเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมหลัก โดยมีรากฐานความคิดมาจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ใช้แสวงหาความยุติธรรมที่มีรูปแบบการปฏิบัติต่อผู้เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดแตกต่างจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก กล่าวคือเป็นกระบวนการที่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์หลักในการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษด้วยวิธีการฟ้องร้องคดีต่อศาลเหมือนอย่างเช่นกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก แต่เป็นกระบวนการที่มีขึ้นเพื่อหันเหคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก (Diversion) รูปแบบหนึ่ง โดยไม่นำผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางศาล อันมีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมให้เกิดความยุติธรรมที่ยั่งยืน ลดการใช้สิทธิทางศาลซึ่งเป็นการพิจารณาพิพากษาที่ต้องตัดสินให้มีผู้แพ้และผู้ชนะ บางกรณีหากคู่ความอาจไม่พอใจในคำตัดสินอาจก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรมตามมา หรือการฟ้องร้องที่ไม่จบสิ้นได้ อีกทั้งกระบวนการ

ยุติธรรมกระแสหลักยังไม่สามารถป้องกันอาชญากรรมที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคตได้ดีเท่าที่ควร ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงหันมาส่งเสริมให้มีการยุติข้อพิพาทด้วยรูปแบบต่าง ๆ เพื่อไม่ให้คดีไปถึงศาล เพื่อลดความสูญเสียทั้งด้านทรัพย์สินที่ต้องใช้ในการต่อสู้คดี และความสูญเสียด้านเวลาในการดำเนินคดี อีกทั้งยังช่วยลดความสูญเสียด้านจิตใจ และเยียวยาความความสัมพันธ์ระหว่างผู้เสียหาย หรือชุมชน กับผู้กระทำผิดได้อีกด้วย เพราะเป้าหมายหลักของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นี้ต้องการให้ทุกฝ่ายกลับมาอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขอีกครั้ง ด้วยเหตุนี้จึงมีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ควบคู่ไปกับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก

ปัจจุบันแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมแบบหลักที่มุ่งเน้นการลงโทษ เพื่อแก้แค้นทดแทน (Retribution Justice) เริ่มอ่อนคลายลง โดยนำแนวคิด “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” มาเป็นส่วนเสริมมากขึ้น เนื่องจากปัญหาอาชญากรรมนั้นไม่ใช่เรื่องการกระทำผิดต่อรัฐเท่านั้น แต่เป็นเรื่องที่กระทบความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำผิด เสียหาย และสังคมด้วย ดังนั้นแนวคิดนี้จึงเป็นแนวคิดที่ต้องการให้ทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นไปด้วยกัน เพื่อหาทางแก้ไขที่ทุกฝ่ายพึงพอใจ เนื่องจากปัญหาอาชญากรรมแต่ละครั้งไม่ใช่เป็นเพียงการฝ่าฝืนกฎหมายและละเมิดบรรทัดฐานของสังคมเท่านั้น แต่ยังได้ทำลายความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลและความสมานฉันท์ในสังคมไปพร้อม ๆ กันด้วย ดังนั้นกระบวนการดังกล่าวจึงไม่ใช่เป็นเพียงการสมานความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายเท่านั้น ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้แก่ชุมชนและสังคมโดยรวมอีกด้วย ทั้งนี้อาชญากรรมบางประเภทจึงไม่สามารถแก้ไขปัญหาโดยใช้กระบวนการยุติธรรมที่มุ่งเน้นการแก้แค้นทดแทนเพียงอย่างเดียวได้

นอกจากนี้การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้มีความมุ่งหมายที่สำคัญเพื่อแก้ไขปัญหาการอำนวยการกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักบางประการ และเพื่อแสวงหารูปแบบ กลไก ขั้นตอน และมาตรการในการอำนวยความสะดวกที่มีความเหมาะสมกับความผิดนั้น ๆ และเพื่อให้เกิดข้อบกพร่องที่น้อยที่สุด โดยมีรายละเอียด ดังนี้⁸⁷

1. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถลดข้อเสียและผลกระทบของการดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก จากเดิมที่เชื่อว่าการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษให้เป็นแบบอย่างกับสังคม จะสามารถยับยั้งคนในสังคมไม่ให้กระทำความผิดหรือฝ่าฝืนกฎหมายได้ โดยถือว่ารัฐเป็นศูนย์กลางของกระบวนการยุติธรรม มีอำนาจสามารถให้ความเสมอภาค สร้างความเป็นธรรม และสามารถทำให้เกิดความสงบสุขในสังคมได้ด้วยศักยภาพของรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว รัฐจึงสร้างเครื่องมือสร้างมาตรการต่าง ๆ โดยการบัญญัติกฎหมายขึ้นรองรับเพื่อที่จะใช้ควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม และกำหนดโทษทางอาญาที่มีความรุนแรงสำหรับบุคคลที่ฝ่าฝืน กระบวนการยุติธรรมทางอาญานี้มี

⁸⁷ สุทธิพล ทวีชัยการ, กระบวนการยุติธรรมทางเลือกในคดีอาญา, ค้นวันที่ 21 ตุลาคม 2558 จาก <http://www.law.stou.ac.th>

วัตถุประสงค์หลักในการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ โดยวิธีการแยกผู้กระทำผิดออกจากสังคม หรือ การจำคุกนั่นเอง ทั้งนี้วิธีการดังกล่าวมิได้เป็นการแก้ไขเยียวยา ผู้ที่ได้รับผลกระทบแต่อย่างใด อีกทั้ง ไม่เปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดที่คิดกลับใจสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดผลกระทบ และปัญหาต่างๆมาตามอย่างมาก เนื่องจากเป็นวิธีการที่ไม่ได้เป็นการแก้ไขที่ต้นเหตุ จึงทำให้มีอัตราการ กระทำผิดซ้ำค่อนข้างสูง ประกอบกับการจำคุกโดยเฉพาะการจำคุกระยะสั้นเป็นสถานที่ที่ทำให้ ผู้กระทำผิดมารวมตัวกัน และเกิดการถ่ายทอดพฤติกรรมชั่วร้ายถึงกันได้โดยง่าย ดังนั้นการนำ กระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาใช้ จึงเป็นทางออกของการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างตรงจุดมากขึ้น

2. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถลดต้นทุนของความยุติธรรม เนื่องจาก อาชญากรรมแต่ละครั้งก่อให้เกิดความสูญเสียอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นความสูญเสียด้านร่างกาย ชีวิต จิตใจ หรือทรัพย์สิน ของผู้เสียหาย ซึ่งหากผู้เสียหายต้องการเรียกร้องความยุติธรรมมี หนทางเดียวใน การต่อสู้ คือ เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหลักหรือสามารถเรียกอีกอย่างว่า การใช้สิทธิทางศาล ซึ่งการ ใช้สิทธิดังกล่าวจำเป็นต้องมีขั้นตอน กระบวนการที่ยุ่งยาก ต้องมีค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดี และบางคดี อาจใช้เวลายาวนานหลายปี ในขณะที่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะไม่มีขั้นตอนที่ยุ่งยากไม่ เสียเวลาและค่าใช้จ่าย มากเท่ากับกระบวนการยุติธรรมหลัก เนื่องจากใช้รูปแบบที่ไม่เป็นทางการ โดยวิธีการหันหน้าพูดคุยกันอย่างจริงจัง เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วมกันหาทางเยียวยาความเสียหาย ที่เกิดขึ้นไปด้วยกัน พร้อมทั้งแนวทางที่จะนำมาใช้แก้ต้นเหตุของปัญหาอีกด้วย

3. ในการดำเนินคดีความ ท้ายที่สุดเมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมที่ศาลตัดสินให้ ผู้กระทำผิดต้องรับโทษจำคุก รัฐต้องใช้งบประมาณส่วนหนึ่งซึ่งมาจากภาษีของประชาชนทุกคนในการ ดูแลนักโทษ ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายจำนวนมหาศาลต่อปี แต่สำหรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ได้ มุ่งเน้นให้นำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษด้วยการจำคุก แต่เน้นความปรองดองของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับ การกระทำผิด จึงทำให้รัฐบาลประหยัดเงินในส่วนนี้ได้

4. จำนวนคดีความที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมีมากกว่าทรัพยากรของการ บริหารงานยุติธรรมที่อยู่อย่างจำกัด เนื่องจากการฟ้องคดีเดียวจะผลิตบุคคลากรให้มีความเชี่ยวชาญ ทางอาชญากรรมเฉพาะด้านเพื่อรองรับรูปแบบอาชญากรรมใหม่ๆที่มีความซับซ้อนและเกิดขึ้นในทุก สถานการณ์เป็นเรื่องที่ยาก ทำให้เกิดปัญหาความล่าช้าของการดำเนินคดีและมาตรการต่างๆ ที่มีอยู่ ไม่สามารถรองรับอาชญากรรมรูปแบบใหม่ ๆ และคดีความได้ ดังนั้นการเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการ ยุติธรรมหลักซึ่งเป็นแนวทางของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นสามารถลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลได้ อันเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ในระดับหนึ่ง

2.6 การนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้แก่เด็กและเยาวชน

ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามีรากฐานความคิดมาจาก กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ดังนั้นมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาจึงเป็นมาตรการ

เบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดไม่ต้องผ่านกระบวนการยุติธรรมหลักที่มีแต่ ตำรวจ อัยการ ราชทัณฑ์เท่านั้น แต่ให้เด็กและเยาวชนนั้นทำปฏิบัติ ตามแผนหรือโปรแกรมที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้ เพื่อเป็นการปรับพฤติกรรม พฤตินิสัยที่เป็นต้นตอของสาเหตุในการกระทำความผิดนั้นและ เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนรับรู้ สำนึกในการกระทำผิดของตน และยังสามารถกลับมาอยู่ร่วมกับชุมชน สังคมได้อย่างปกติสุข นอกจากนี้เด็กหรือเยาวชนผู้นั้น จะไม่มีประวัติติดตัว ทำให้ไม่ต้องมีตราบาปติดตัวว่าเป็นผู้ต้องคำพิพากษาของศาลในการกระทำผิดทางอาญา ซึ่งสอดคล้องกับหลักการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนในระดับสากล ทำให้การดำเนินคดีแก่เด็กและเยาวชนของไทยมีความทัดเทียมและมีมาตรฐานเดียวกับนานาอารยประเทศ รวมถึงเป็นที่ยอมรับในระดับสากล

ดังนั้นแนวคิดของการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้จึงมีจุดประสงค์ที่จะไม่ใช้โทษตามประมวลกฎหมายอาญาซึ่งวัตถุประสงค์ของการลงโทษนั้นประการสำคัญเพื่อแก้แค้นทดแทน⁸⁸ (Retribution) ซึ่งเป็นสิ่งแรกที่ต้งคำนึงถึงเพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้ชดใช้ต่อการกระทำความผิดอาญาของตน⁸⁹ หากฝ่าฝืนก็จะมีการทำโทษด้วยวิธีการควบคุมโดยสังคม (Social Control)⁹⁰ แต่ในขณะเดียวกันนั้น ผู้กระทำความผิดต้องสำนึกผิดและไม่กระทำความผิดซ้ำซากซึ่งมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญานี้สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 40 (3)(b)⁹¹ เพื่อเป็นการลดตราบาปแก่เด็ก เพราะว่าพฤติกรรมที่กระทำความผิดไปนั้นจะถูกตีตราโดยสังคมที่เรียกว่าปฏิกิริยาโต้ตอบของ สังคม (Social Reaction) อันมีผลกระทบต่อเด็กหรือเยาวชนอาจหนักไปกระทำผิดซ้ำอีก

การนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาได้ถูกพัฒนาและนำมาใช้โดยเริ่มจากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 มาตรา 29 และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 มาตรา 63 (ปัจจุบันพระราชบัญญัติดังกล่าวถูกยกเลิกไปแล้ว) โดยทั้งสองพระราชบัญญัตินี้มีวัตถุประสงค์ในการเบี่ยงเบนคดีเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก กล่าวคือ เมื่อเป็นเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดที่มีอัตราโทษไม่สูงจะไม่ถูกฟ้องต่อศาล โดยให้อำนาจผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาเงื่อนไขตามที่กฎหมายกำหนด หากเห็นว่าไม่ควรสั่งฟ้อง จะแจ้งความเห็นไปยังพนักงานอัยการและหาก

⁸⁸ ประเทือง ธนียผล, อาชญวิทยาและทัณฑวิทยา (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย รามคำแหง (2544), หน้า 134.

⁸⁹ Richard Quinney, Criminology (Boston : Little, Brown and Company (1979), p.134.

⁹⁰ ชาย เสวกุล, อาชญวิทยา และ ทัณฑวิทยา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2517), หน้า 171-173.

⁹¹ Article 40 (3)(b). States Parties shall seek to promote the establishment of laws, procedures, authorities and institutions specifically applicable to children alleged as, accused of, or recognized as having infringed the penal law, and, in particular: (a) The establishment of a minimum age below which children shall be presumed not to have the capacity to infringe the penal law;

พนักงานอัยการเห็นชอบก็จะมีคำสั่งไม่ฟ้องเด็กหรือเยาวชนผู้นั้น คำสั่งไม่ฟ้องของอัยการนั้นถือเป็นที่สุด

รูปแบบดังกล่าวได้พัฒนาขึ้นจนเป็นมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ได้ปรากฏอย่างเด่นชัดในหมวด 7 แห่ง พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกส่วนที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย หรือชุมชนที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิด ในรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน (Family Group Conference) เพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และนำมาใช้กับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดแทนการลงโทษทางอาญา มาตรการดังกล่าวยังได้ส่งเสริมให้คู่กรณีสามารถยุติคดีความได้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม โดยเริ่มตั้งแต่ชั้นตำรวจ จนถึงชั้นก่อนพิพากษา โดยในพระราชบัญญัตินี้ได้แบ่งขั้นตอนของการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาออกเป็น 3 ขั้นตอนด้วยกัน ดังนี้

1. ขั้นตอนก่อนฟ้อง.(มาตรา 86 - 89) การนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชนในขั้นตอนก่อนฟ้อง เป็นมาตรการที่ผู้อำนวยการสถานพินิจใช้ในการคัดกรองเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรม ซึ่งได้นำแนวคิดในเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ โดยสร้างกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผ่านรูปแบบของการประชุมที่ได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ รวมทั้งผู้แทนชุมชน เพื่อให้ทุกฝ่ายเกิดความรู้สึกร่วมกันที่จะต้องเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น

2. ขั้นพิจารณาคดีในชั้นศาล (มาตรา 90 - 94) การนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชนในชั้นตอนพิจารณา เป็นมาตรการที่ศาลใช้เพื่อคัดกรองเด็กและเยาวชนที่ไม่ควรอยู่ในกระบวนการยุติธรรมให้มีโอกาสออกจากกระบวนการยุติธรรมโดยเร็วที่สุด และสามารถกลับคืนสู่สังคมได้โดยเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเช่นเดียวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาก่อนฟ้องคดี

3. ขั้นตอนก่อนศาลมีคำพิพากษา (มาตรา 132 - 133) การนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชนในขั้นตอนก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษา เป็นมาตรการในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นมาตรการที่เดิมมีอยู่แล้วในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2534 ในมาตรา 95 แต่ได้มีการปรับปรุงขยายขอบเขตการดำเนินการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนให้กว้างขวางขึ้น เพื่อให้เด็กและเยาวชนสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและกลับคืนสู่สังคมได้

การนำมาตรการพิเศษมาใช้ในแต่ละขั้นตอนนี้มีเงื่อนไขที่แตกต่างกันไป หากแต่มีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน คือ มุ่งหวังที่จะแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้กลับตนเป็นคนดี และเตรียมความพร้อมเพื่อกลับคืนสู่สังคมต่อไป รายละเอียดต่าง ๆ นั้นจะได้กล่าวถึงในบทต่อไป

อย่างไรก็ดีมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีมีความแตกต่างกับการรอกการลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56 ทั้งนี้การรอกการลงโทษ คือ การที่ศาลพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดตามกฎหมายและกำหนดอัตราโทษผู้กระทำความผิด แต่เพื่อให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวเป็นพลเมืองดี จึงให้รอกการลงโทษไว้ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด⁹² ซึ่งวิธีการดังกล่าวเป็นวิธีการที่นิยม เพื่อหลีกเลี่ยงการจำคุกในระยะสั้น นอกจากนี้ยังมีวิธีการหลีกเลี่ยงโทษจำคุกในระยะสั้นอีกวิธีหนึ่ง คือ การรอกการกำหนดโทษซึ่งศาลจะพิพากษาว่าจำเลยมีความผิด แต่ยังมีได้กำหนดโทษที่จะลงแก่จำเลยว่าจะลงโทษสถานใด⁹³ แต่การพิพากษาคดีอาญาของศาลเยาวชนอาจมีลักษณะพิเศษต่างออกไป จากการใช้มาตรการรอกการลงโทษหรือการรอกการกำหนดโทษ กล่าวคือศาลอาจใช้ดุลยพินิจในการกำหนดแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน โดยยังไม่มีคำพิพากษาว่าเด็กและเยาวชนนั้นเป็นผู้กระทำความผิดและได้รับโทษจำคุกตามคำพิพากษา ซึ่งหากเด็กและเยาวชนปฏิบัติตามแผนที่กำหนด จะไม่มีประวัติว่าเคยต้องโทษจำคุกมาก่อน⁹⁴

⁹² สมศักดิ์ เอี่ยมพลับใหญ่, การรอกการลงโทษ เหตุบรรเทาโทษ เหตุยกเว้นความผิด เหตุยกเว้นโทษ เหตุลดหย่อนความรับผิด (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อินเตอร์บุ๊กส์ (2552), น. 207.

⁹³ สงวน พรอิชยานนท์, รอกการลงโทษ (กรุงเทพ : บริษัท อตตยา จำกัด (2539), น. 4-5.

⁹⁴ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 132

บทที่ 3

กฎหมายเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชน ในประเทศไทยและต่างประเทศ

การเบี่ยงเบนคดีที่เด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมหลัก เป็นวิธีการหนึ่งที่นานาอารยประเทศนำมาใช้ในการลงโทษเด็กและเยาวชนโดยมีลักษณะที่แตกต่างไปจากการลงโทษผู้ใหญ่ที่กระทำความผิด แนวคิดดังกล่าวมีมาตั้งแต่สมัยอดีตโดยมองว่า เด็กและเยาวชนกระทำผิดไปด้วยเหตุเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ด้วยวัยที่อ่อนด้อยและขาดประสบการณ์จึงขาดความยั้งคิด เมื่อเขาเหล่านั้นกระทำความผิด ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นสิ่งที่ฝ่าฝืนต่อค่านิยมของสังคมหรือจารีตประเพณี หรือเป็นความผิดต่อบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ก็ไม่ควรตัดสินลงโทษโดยใช้วิธีการเช่นเดียวกับผู้ใหญ่ แต่ควรรหาสาเหตุที่แท้จริงของการกระทำผิดและมุ่งแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูด้วยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสม วิธีดังกล่าวนี้มีรากฐานมาจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งไม่ได้มุ่งเน้นการลงโทษแบบดั้งเดิมด้วยการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการแก้ไขปัญหาคารกระทำผิดที่มุ่งเน้นให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องหันหน้าพูดคุยถึงปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อร่วมกันแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมภายใต้เงื่อนไขที่จะให้ทุกคนกลับมาอยู่ร่วมกันในสังคมได้อีกครั้ง ประเทศไทยซึ่งเป็นหนึ่งในภาคีของอนุสัญญาสิทธิเด็กก็ได้ตระหนักถึงวิธีการดังกล่าวและรับเอามาปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมดังจะเห็นได้จากการมีบทบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้แก่เด็กและเยาวชน โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ

ในบทนี้จึงได้ศึกษากฎหมายที่เกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาโดยแบ่งออกเป็นสองส่วนด้วยกันคือ ส่วนที่หนึ่งส่วนหนึ่งของประเทศไทยโดยทำการศึกษามาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชนใน 3 ขั้นตอน คือ 1. ขั้นตอนก่อนฟ้อง 2. ขั้นตอนระหว่างพิจารณาคดีในชั้นศาล 3. ขั้นตอนก่อนศาลมีคำพิพากษา และส่วนที่สองได้ทำการศึกษากฎหมายของต่างประเทศที่มีการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้แก่เด็กและเยาวชน ได้แก่ ประเทศนิวซีแลนด์ ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสิงคโปร์ เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์เปรียบเทียบและนำมาปรับปรุงพัฒนาการบังคับใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาของเด็กและเยาวชนของไทยต่อไป

3.1 กฎหมายเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาของเด็กและเยาวชนในประเทศไทย

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาของเด็กและเยาวชน ได้นำแนวคิดในเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มาใช้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก (Diversion) รวมถึงการให้ผู้เสียหาย ชุมชน เข้ามาส่วนร่วมในการช่วยแก้ไขปัญหายุติธรรม ความเสียหายโดยให้ออกาสผู้ที่กระทำผิดที่สำนึก ได้กลับตัวกลับใจและที่สำคัญคือสามารถกลับไปใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุขในสังคมต่อไป ทั้งนี้ลักษณะของมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญานั้นจะต้องเป็นวิธีการที่ไม่ใช่การลงโทษที่รุนแรงและไม่เป็นการสร้างตราบาปซ้ำเติมให้แก่เด็กและเยาวชนผู้นั้นอีก

ปัจจุบันประเทศไทยได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาของเด็กและเยาวชนไว้ในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยแบ่งการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้กับเด็กและเยาวชนได้ 3 ขั้นตอน คือ มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาขั้นตอนก่อนฟ้อง มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาขั้นตอนการพิจารณาคดีในชั้นศาล และมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาขั้นตอนก่อนศาลมีคำพิพากษา⁹⁵ ซึ่งรายละเอียดดังนี้

3.1.1 การนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ในขั้นตอนก่อนฟ้อง

มาตรการนี้ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรการนี้เป็นเครื่องมือในการคัดกรองเด็กและเยาวชนออกจากระบบการยุติธรรมที่ถูกออกแบบขึ้นโดยยึดตามแนวคิดตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 40 3.ข) ที่ว่า เมื่อเห็นเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับโดยกำหนดมาตรการที่เหมาะสมมาใช้กับเด็กและเยาวชนที่ถูกกล่าวหาว่าได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญาโดยไม่ต้องอาศัยกระบวนการทางตุลาการ แต่จะหามาตรการที่เหมาะสมแก้ไขปัญหายุติธรรมที่กระทำผิดนั้น โดยมุ่งเน้นให้เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดให้ได้รับการดูแลแก้ไขฟื้นฟู ในรูปแบบการจัดทำแผนบำบัดฟื้นฟู จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายเด็กและเยาวชนเอง ฝ่ายผู้เสียหาย นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์และชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กและเยาวชนเข้าใจว่าการกระทำผิดที่ตนเองได้แก้ไขฟื้นฟูสร้างความเสียหายให้แก่ผู้อื่นอย่างไรและเกิดความสำนึกผิดต่อการกระทำของตนเองและประสงค์จะปรับปรุงพฤติกรรม ขณะเดียวกันผู้เสียหายต้องได้รับการเยียวยาความเสียหายและได้รับรู้

⁹⁵ อภิรตี โพธิ์พร้อม “การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน หนทางสู่ความเป็นธรรมทางสังคมอย่างยั่งยืน (ตอน 2)” วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์, หน้า 9-14

ถึงสาเหตุของปัญหาที่ทำให้เด็กและเยาวชนได้กระทำความผิดขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจ และพร้อมที่จะให้อภัยและยินดีที่จะให้โอกาสเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคมอย่าง ปกติสุข เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหอย่างแท้จริง พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธี พิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 จึงได้กำหนดหลักเกณฑ์และขั้นตอนดังกล่าวไว้ใน มาตรา 86 - 89 ไว้ ดังนี้

3.1.1.1 การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู⁹⁶ มีหลักเกณฑ์ ดังนี้

- 1) ข้อหาที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดต้องมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่ เกิน 5 ปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ทั้งนี้ อัตราโทษดังกล่าวต้องเป็นอัตราโทษตามที่ กฎหมายกำหนดโดยยังไม่ต้องนำเหตุผลโทษอื่นที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับในอนาคตมาพิจารณา
- 2) เด็กหรือเยาวชนผู้กระทำความผิดนั้น ต้องไม่เคยมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้รับ โทษจำคุก ยกเว้นจะเป็นคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกในความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิด ลหุโทษ
- 3) เด็กและเยาวชนต้องสำนึกในการกระทำก่อนที่จะมีการฟ้องคดี โดย รูปแบบของการสำนึกผิดนั้นกฎหมายไม่ได้กำหนดไว้ ดังนั้นลำพังเพียงแค่คำรับสารภาพหรือคำขอโทษ จะถือว่าเป็นการสำนึกผิดแล้วยังไม่ได้ แต่ต้องพิจารณาจากพฤติการณ์อื่นประกอบด้วย เช่น มีการ แสดงออกว่ารู้สึกเสียใจกับสิ่งที่เกิดขึ้นและต้องการรับผิดชอบ แก้ไข ปรับปรุงตนเองเพื่อไม่ให้เกิด เหตุการณ์นั้นขึ้นอีก หรือมีการให้คำมั่นว่าจะไม่กระทำความผิดอีก เป็นต้น
- 4) ผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นอาจกลับตัวเป็นคน ดีได้โดยไม่จำเป็นต้องฟ้อง โดยคำนึงถึง อายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิต อาชีพ ฐานะ จากนั้นก็จะมีคำสั่งให้ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดี อาญา และมีการจัดทำแผนบำบัดฟื้นฟูที่เหมาะสมกับเด็กหรือเยาวชนในความผิดลักษณะนั้นต่อไป
- 5) ผู้อำนวยการสถานพินิจยังมีอำนาจกำหนดให้ บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์การที่เด็กและเยาวชนนั้นอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติตามแผนด้วยก็ได้ หาก เห็นว่าจำเป็นและเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองเด็กและเยาวชน ทั้งนี้เพื่อแก้ไขปรับเปลี่ยนความ ประพฤติของเด็กหรือเยาวชน บรรเทา ทดแทน หรือชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเพื่อให้เกิด ความปลอดภัยแก่ชุมชนและสังคม
- 6) เมื่ออัยการได้รับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูจากผู้อำนวยการสถานพินิจ แล้ว อัยการก็จะพิจารณาโดยอาจมีคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

⁹⁶ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 86

- ไม่เห็นชอบกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยจะมีคำสั่งให้แก้ไขแผนหรือให้ดำเนินคดีต่อ และให้ผู้อำนวยการสถานพินิจแจ้งคำสั่งของอัยการไปยังพนักงานสอบสวนและผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ หรือ

- หากเห็นชอบกับแผนดังกล่าว ให้ดำเนินการตามแผนทันที และรายงานให้ศาลทราบต่อไป

7) หากแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่ชอบด้วยกฎหมาย ศาลมีอำนาจพิจารณาสั่งตามที่เห็นสมควร โดยจะต้องพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน 30 วัน

8) ในกรณีเป็นคดีที่มีผู้เสียหาย การจัดทำแผนดังกล่าวต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหาย

3.1.1.2 การประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู⁹⁷ มีหลักเกณฑ์ ดังนี้

1) เมื่อผ่านหลักเกณฑ์ตามมาตรา 86 มาแล้ว ผู้อำนวยการสถานพินิจจะเชิญทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ฝ่ายเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมประชุม และหากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด หรือพนักงานอัยการด้วยก็ได้มาร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผน

2) ผู้อำนวยการสถานพินิจเสนอแผนดังกล่าวให้พนักงานอัยการภายใน 30 วัน นับแต่วันที่เด็กและเยาวชนสำนึกในการกระทำ

3) ข้อปฏิบัติของแผนจะต้องไม่มีลักษณะที่เป็นการละเมิดศักดิ์ศรีและความเป็นมนุษย์ของเด็กและเยาวชน ระยะเวลาในการปฏิบัติตามแผนต้องไม่เกิน 1 ปี และอาจกำหนดเงื่อนไขการปฏิบัติในแผนดังนี้

- ว่ากล่าวตักเตือน
- กำหนดเงื่อนไขในการปฏิบัติรวมไปถึงบิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์กรที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยก็ได้

- กำหนดให้ชดใช้ค่าเสียหาย
- กำหนดให้ทำงานบริการสังคมหรือบริการสาธารณะประโยชน์ไม่เกิน 30 ชั่วโมง

ทั้งนี้ข้อปฏิบัติของแผนจะต้องไม่มีลักษณะที่เป็นการละเมิดศักดิ์ศรีและความเป็นมนุษย์ของเด็กและเยาวชน และอาจกำหนดเงื่อนไขดังกล่าวโดยใช้มาตรการใดมาตรการหนึ่งหรือหลายอย่างเพื่อประโยชน์ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนก็ได้

⁹⁷ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 87

3.1.1.3 การปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู⁹⁸ มีหลักเกณฑ์ ดังนี้

1) ในกรณีที่มีการปฏิบัติตามแผนครบถ้วนผู้อำนวยการสถานพินิจจะรายงานให้พนักงานอัยการ หากพนักงานอัยการเห็นชอบให้มีอำนาจสั่งไม่ฟ้องเด็กหรือเยาวชนนั้น คำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการให้เป็นที่สุด และสิทธินำคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับ ทั้งนี้ ไม่ตัดสิทธิผู้มีส่วนได้เสียที่จะดำเนินคดีส่วนแพ่ง และให้ผู้อำนวยการสถานพินิจรายงานคำสั่งไม่ฟ้องให้ศาลทราบ

2) หากเป็นกรณีที่มีการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามแผน ผู้อำนวยการสถานพินิจจะรายงานให้พนักงานอัยการ และพนักงานสอบสวนทราบต่อไป

3) ในระหว่างจัดทำและปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการงดการสอบปากคำหรือดำเนินการใด ๆ เฉพาะกับเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดไว้ก่อน และไม่นำมาตรา 78 มาบังคับใช้กับกรณี⁹⁹

3.1.1.4 แนวทางการจัดกิจกรรมสำหรับแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟู สำหรับมาตรการ

พิเศษ¹⁰⁰

กิจกรรมที่ควรได้รับในเบื้องต้น แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู	แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
เด็กหรือเยาวชนและผู้ปกครองควรได้รับ กิจกรรมพื้นฐาน	<ol style="list-style-type: none"> 1. กฎหมายที่ควรทราบเพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำหรือให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายใกล้ตัว 1 ชั่วโมง 2. ธรรมชาติของวัยรุ่น ปัญหาพัฒนาการตามวัยที่พบบ่อยในวัยรุ่น ตลอดจนแนวทางในการอยู่ร่วมกับวัยรุ่นอย่างมีความสุข 3. การอบรมการเลี้ยงดูบุตรอย่างเหมาะสม 4. เสริมทักษะของผู้ปกครองในการดูแลเด็กหรือเยาวชน กิจกรรมที่ 2-4 ใช้เวลา 1-2 ชั่วโมง

⁹⁸ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 88

⁹⁹ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 89

¹⁰⁰ คู่มือมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาของสถานพินิจ ฉบับปรับปรุงแก้ไข ประกาศใช้ ณ วันที่ 30 กันยายน 2557

กิจกรรมตามสภาพปัญหา

ข้อ	กลุ่มเด็ก/เยาวชน	แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
1	กลุ่มเด็กและเยาวชนที่ไม่มีปัญหาทางด้านพฤติกรรมเสี่ยง และไม่มีปัญหาสัมพันธภาพภายในครอบครัว	- การทำงานบริการสังคม - ให้คำปรึกษา
2	กลุ่มเด็กและเยาวชนไม่มีปัญหาทางด้านพฤติกรรมเสี่ยง แต่มีปัญหาสัมพันธภาพภายในครอบครัว	- ทำงานบริการสังคม - ให้คำปรึกษาครอบครัว/ครอบครัวบำบัด (รายบุคคล) - ทำกิจกรรมร่วมกันกับครอบครัว
3	เด็กและเยาวชนมีปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำผิด 3.1 ไม่ได้ประกอบอาชีพ / ว่างาน / ไม่ได้ศึกษา	- ทำงานบริการสังคม - เข้าร่วมโปรแกรมบำบัดฟื้นฟูแบบ ไป-กลับ - ให้เข้ารับการศึกษา ระยะเวลาสั้นจากหน่วยงานภายนอก - ให้เข้ารับการแนะแนวการศึกษาและอาชีพจากเจ้าหน้าที่ของสถานพินิจหรือหน่วยงานภายนอก - ให้ประกอบอาชีพที่สุจริตและเป็นกิจจะลักษณะหรือเข้ารับการศึกษาต่อ
	3.2 ประกอบอาชีพ / ศึกษาต่อ	- ทำงานบริการสังคม - ให้เข้ารับการศึกษา ระยะเวลาสั้นจากหน่วยงานภายนอก - ให้เข้ารับการแนะแนวการศึกษาและอาชีพจากเจ้าหน้าที่ของสถานพินิจหรือหน่วยงานภายนอก - ให้ศึกษาต่อในระบบการศึกษานอกโรงเรียน สถาบันการศึกษาเดิม - ให้ทางโรงเรียนร่วมกันกำกับติดตามดูแลพฤติกรรม และวางแผนการดูแลเด็กหรือเยาวชนและให้รายงานความประพฤติให้ทางสถานพินิจทราบ
	3.3 มีปัญหาสัมพันธภาพภายในครอบครัว	- การให้คำปรึกษาทางจิตวิทยา / จิตบำบัด (รายบุคคล) - การให้คำปรึกษาครอบครัว / ครอบครัวบำบัด (รายบุคคล)

ข้อ	กลุ่มเด็ก/เยาวชน	แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
		<ul style="list-style-type: none"> - ทำกิจกรรมร่วมกันกับครอบครัว - ผู้ปกครองลดพฤติกรรมยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขหรือสิ่งเสพติด
4	เด็กและเยาวชนที่มีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจยากจน	<ul style="list-style-type: none"> - ให้การสงเคราะห์ในเบื้องต้น/สงเคราะห์ครอบครัว - ส่งต่อไปยังองค์กรสงเคราะห์ เพื่อให้การช่วยเหลือ
5	เด็กและเยาวชนมีปัญหาทางด้านกาย - จิต	<ul style="list-style-type: none"> - ส่งต่อไปบำบัดรักษายังสถานพยาบาลตามความเหมาะสม
6	เด็กและเยาวชนมีปัญหาด้านการเพื่อน และบุคคลใกล้ชิด และด้านชุมชน และสภาพแวดล้อม	<ul style="list-style-type: none"> - ห้ามคบเพื่อนที่มีพฤติกรรมเสียหาย - ห้ามไม่ให้ไปในแหล่งมั่วสุม สถานเริงรมย์แหล่งการพนัน - ให้คำปรึกษา - เข้าโปรแกรมเพิ่มพูนทักษะชีวิต การปรับพฤติกรรม/เสริมทักษะชีวิต (ตามสภาพปัญหา) เช่น ทักษะการปฏิเสธ การตัดสินใจการแก้ปัญหา การกล้าแสดงออก คลายเครียด
7	เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมเกเร - โปรแกรมเพิ่มพูนทักษะชีวิต	<ul style="list-style-type: none"> - ให้คำปรึกษาทั้งเด็กหรือเยาวชนและผู้ปกครอง - บำบัดเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือโปรแกรมปรับพฤติกรรมรุนแรงโดยนักจิตวิทยา
8	เด็กและเยาวชนมีประวัติเกี่ยวข้องกับยาเสพติด	<ul style="list-style-type: none"> - ให้คำปรึกษา - เข้ารับการบำบัดที่สถานพยาบาลที่ใกล้บ้าน โดยนำผลการบำบัดมาแสดง - เข้าโปรแกรมบำบัดแบบเข้ามา - เย็นกลับ - ห้ามไม่ดื่มสุรา ลดละเลิกการดื่มสุรา

โปรแกรมบำบัดฟื้นฟูแบบไป - กลับ
(โปรแกรมเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชน)
วัตถุประสงค์ของโปรแกรมเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชน

1. เพื่อให้เด็กและเยาวชนตระหนักและเข้าใจถึงปัญหาของตนเองและมีแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลงตนเอง
2. เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ทักษะชีวิตเพื่อปรับใช้ในชีวิตประจำวัน
3. เพื่อให้ครอบครัวของเด็กและเยาวชนมีความรู้เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กและเยาวชนให้เหมาะสม
4. เพื่อเสริมสร้างสัมพันธภาพในครอบครัว และเรียนรู้การตั้งเป้าหมายในชีวิตร่วมกัน
5. เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้การตั้งเป้าหมายในชีวิตและมีแนวทางในการบรรลุเป้าหมาย
6. เพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน

เกณฑ์การคัดเลือกเด็กและเยาวชน

เด็กและเยาวชนที่เข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาและมีแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 87 ให้เข้ารับการบำบัดในโปรแกรมนี้นี้ หรือเด็กและเยาวชนที่มีผลการจำแนกว่า มีความเสี่ยงระดับ RT และความจำเป็น N อยู่ในเกณฑ์ 3 ด้าน ขึ้นไป

ระยะเวลาการจัดกิจกรรม

กรณีจัดแบบสัปดาห์ละ 1 วัน

- จัดกิจกรรมเป็นเวลา 5 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 วัน ตั้งแต่เวลา 9.00 – 15.30 น. กิจกรรมมีจำนวนทั้งหมด 24 กิจกรรม 25 ชั่วโมง

กรณีจัดแบบ 5 วัน ต่อเนื่อง

- จัดกิจกรรมเป็นระยะเวลา 5 วัน ทำการต่อเนื่องกัน ตั้งแต่เวลา 9.00 – 15.30 น. มีจำนวนทั้งหมด 24 กิจกรรม 25 ชั่วโมง

ข้อ	กลุ่มเป้าหมาย	กิจกรรม
1	สำหรับเด็กและเยาวชน	<ul style="list-style-type: none"> - การสำรวจปัญหาและสร้างแรงจูงใจ - เสริมทักษะชีวิต (การตัดสินใจและแก้ไข ปัญหา การปฏิเสธ เทคนิคคลายเครียด การจัดการกับอารมณ์ การกล้าแสดงออก การส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง) - การให้ความรู้ด้านกฎหมาย / จริยธรรม /

ข้อ	กลุ่มเป้าหมาย	กิจกรรม
		บุคคลตัวอย่าง - เพศศึกษา
2	สำหรับผู้ปกครองที่มาเข้าร่วมกับเด็กและเยาวชนกิจกรรมสำหรับผู้ปกครองที่มาเข้าร่วมกับเด็กและเยาวชน (วันที่ 1 และวันที่ 5)	- ปฐมนิเทศ สํารวจความคาดหวัง - แนะนำอาชีพ/การศึกษา - ครอบครัวยุติธรรม - กำหนดเป้าหมายชีวิต และร่วมสรุป และประเมินผลโครงการ

แนวทางการทำงานบริการสังคม

ข้อ	กลุ่มเป้าหมาย	กิจกรรม
1	คดีซ้บรถประมาท	- ช่วยตำรวจจราจรเด็กนักเรียนข้ามถนน จูงคนชรา คนตาบอดข้ามถนน - ดูแลเด็กพิการข้ามถนน - พยาบาลคนป่วย - เข้ารับการอบรมกฎจราจร 2 ชั่วโมง
2	คดีลักทรัพย์	- ชดใช้ค่าเสียหายเป็นทรัพย์สิน - ทำงานให้ผู้เสียหาย เช่น ทำความสะอาด ปลูกต้นไม้ ตัดหญ้า ฯลฯ - ทำงานตามที่คุณเสียหายหรือผู้นำชุมชนจัดให้ เช่น ทำความสะอาดวัด ชุมชน สถานที่ ต่าง ๆ ในชุมชน ฯลฯ
3	คดีทำร้ายร่างกาย	- ชดใช้ค่าเสียหายเป็นทรัพย์สิน - ทำงานตามที่คุณเสียหาย และผู้นำชุมชนกำหนดให้ทำ เช่น ทำความสะอาดบ้านให้ผู้เสียหาย ปลูกต้นไม้ ตัดหญ้า - ดูแลเด็กพิการข้ามถนน - พยาบาลคนป่วย
4	คดีทำลายทรัพย์สิน	- ชดใช้ค่าเสียหายเป็นทรัพย์สิน - ทาสีกำแพง - ให้ซ่อมแซมทรัพย์สินของคุณเสียหายที่เด็กและเยาวชนทำเสียหาย - ทำงานในห้องสมุด ทำงานบริการสังคมตามจัดให้ เช่น กวาดถนน ทำงานวัด เก็บขยะ ทำความสะอาดที่ทำการชุมชน โรงเรียน สถานีตำรวจ - ดูแลคนชรา - ปลูกต้นไม้ ตัดหญ้า

ข้อ	กลุ่มเป้าหมาย	กิจกรรม
5	คดีเกี่ยวกับการเพศ	- ทำงานตามที่ถูกผู้เสียหาย และผู้นำชุมชนกำหนดให้ทำ เช่น ทำความสะอาดวัด ปลูกต้นไม้ ตัดหญ้า เก็บขยะ - ช่วยงานที่โรงพยาบาล

***ทั้งนี้สามารถเลือกได้ตามความเหมาะสมโดยดูจากบริบทของเด็กหรือเยาวชนและความพร้อมของเด็กหรือเยาวชน**

3.1.1.5 แนวทางการกำกับติดตาม (Follow up) และ ประเมินผล (Evaluation)

วัตถุประสงค์ของการติดตามและประเมินผลโดยหลักก็คือ เพื่อช่วยในการดำเนินงานบรรลุผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ผลของการติดตามจะนำมาใช้เพื่อการวางแผนแก้ไขปรับปรุง รวมทั้งช่วยส่งเสริมให้การทำงานนั้น ๆ บรรลุจุดมุ่งหมาย และมีประสิทธิภาพ

ความหมายของการติดตาม หมายถึงกระบวนการในการศึกษาติดตามการกระทำหรือการปฏิบัติงานให้บรรลุไปตามวัตถุประสงค์ การติดตามทำให้ทราบถึงการทำงานหรือการกระทำที่เกิดขึ้น เป็นการกลับไปมองย้อนถึงการกระทำที่ผ่านมาว่าการทำงานนั้นได้ผลเป็นอย่างไรบ้าง หรือถ้าเกิดมีอุปสรรคขึ้นก็จะทำให้ทราบได้ทันทีว่าในส่วนใดเกิดความผิดพลาดขึ้น

ความหมายของการประเมินผล หมายถึงการวัดและการค้นหาคุณค่าของผลการกระทำที่ได้ดำเนินการไปแล้วหรือขณะดำเนินการ อีกความหมายหนึ่งก็คือการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของกิจกรรมกับผลการกระทำที่ได้กระทำไปว่าได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดหรือไม่เพียงใด รวมทั้งหมายถึงการเข้าใจในหน้าที่ของบุคคล ซึ่งหมายถึงการมองปัญหาของเขาสองความสามารถส่วนตัวที่จะนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งการเอื้ออำนวยของทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งภายในและภายนอกหน่วยงาน

การติดตามและประเมินผลจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานทราบถึงผลการดำเนินงานว่าเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือมีปัญหาและอุปสรรค เพื่อที่จะนำมาใช้ในการปรับเปลี่ยนแผนและแก้ไขตามสถานการณ์ และช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานตัดสินใจที่จะแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้องเหมาะสมมากยิ่งขึ้นและกระทำได้อย่างทันท่วงทีกระบวนการกำกับติดตามประเมินผลจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อการได้มีการกำหนดไว้ในขั้นตอนการทำงานของผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งผู้ปฏิบัติงานจะต้องเข้าใจถึงเป้าหมายจุดประสงค์ แนวทาง และวิธีการที่จะต้องกำกับติดตามการดำเนินการ ของเด็กหรือเยาวชนหรือผู้ปกครอง เพื่อให้เกิดความเชื่อถือได้ในผลของการประเมิน นอกจากนี้สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานจะต้องนำมาใช้ในการติดตามและประเมินผลด้วยการติดตามและประเมินผลนั้นไม่

สามารถกระทำได้ในแบบที่ตายตัว ทั้งนี้เพราะสถานการณ์ปัญหาและพฤติกรรมของแต่ละบุคคลไม่เหมือนกัน

การปฏิบัติงานการกำกับติดตามจะใช้การติดตามและประเมินผลในกรณีดังต่อไปนี้

1. ผู้ปฏิบัติงานต้องทำการตัดสินใจต่อสภาพธรรมชาติเบื้องต้นของปัญหาของเด็กหรือเยาวชนประเมินความสามารถของบุคคล ความพร้อม และความเหมาะสมของการให้จัดสรรหน่วยงานหรือกิจกรรมให้ตรงกับสภาพปัญหาของเด็กหรือเยาวชน หรือผู้ปกครองที่จะแก้ไขหรือไม่ ดังนั้นในขั้นตอนนี้การประเมินผลเบื้องต้นจึงมีความจำเป็นต้องนำมาใช้ในการปฏิบัติงาน

2. การติดตามความเป็นไปของเด็กหรือเยาวชนและผู้ปกครอง ถือว่าเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งโดยต้องประเมินถึงทัศนคติ สภาพทางอารมณ์ การแสดงออก และความสามารถในการแก้ไขปัญหา โดยจะต้องประเมินตั้งแต่จุดแรกที่มีการกำหนดแผน ถึงขั้นตอนสุดท้ายที่กำหนดไว้

3. เมื่อสิ้นสุดกระบวนการตามแผน จะต้องประเมินความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับเด็กหรือเยาวชน และผู้ปกครอง การประเมินว่าการดำเนินงานสามารถบรรลุวัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายทั้งของเด็กหรือเยาวชน และหน่วยงาน

วิธีการติดตามผลการปฏิบัติงานตามเงื่อนไข ที่ได้จากการประชุมฯ ภายหลังจากที่ได้มีการประชุมกลุ่มฯและมีการกำหนดเงื่อนไขให้เด็ก/เยาวชนปฏิบัติ ซึ่งในเงื่อนไขที่เกิดขึ้น ได้แก่

1. การรายงานตัวที่สำนักงานตามระยะเวลาที่กำหนด
2. การให้เรียนหนังสือ
3. การประกอบอาชีพ/ไปทำงาน
4. การให้ทำงานชดใช้ค่าเสียหาย
5. การทำงานบริการสาธารณะ
6. การส่งให้หน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรมหรือการทำบริการสังคม เพื่อดูในเรื่องพฤติกรรม และความรู้สึก

เงื่อนไขต่าง ๆ เหล่านี้จะถูกกำหนดไว้ในบันทึกการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เมื่อจัดทำบันทึกเรียบร้อยแล้ว ผู้ปฏิบัติงานจะต้องปฏิบัติงานจะต้องประเมินเด็ก/เยาวชนว่าจะต้องมีการดูแลอย่างสม่ำเสมอ มากน้อยเพียงใด เพื่อกำหนดแผนการติดตาม การจัดกลุ่มเด็ก/เยาวชนแบ่งออกได้ดังนี้

ประเภทที่ 1 มีความประพฤติไม่เสียหาย (ไม่มีความเสี่ยงที่จะกระทำผิดซ้ำ)

ประเภทที่ 2 มีความประพฤติเสียหายแต่ผู้ปกครองยังสนใจดูแลอยู่

ประเภทที่ 3 มีความเสี่ยงต่อการกระทำผิดซ้ำสูง (มีความเสี่ยงที่จะกระทำผิดซ้ำ พ่อ แม่ ผู้ปกครองมีความสนใจในการควบคุมดูแล เสพยาเสพติด คบเพื่อนและอยู่ในกลุ่มที่เสี่ยงต่อการกระทำผิด เป็นต้น)

ลักษณะการดูแลกำกับติดตามเด็ก/เยาวชนตามประเภท

ที่	วิธีการติดตามดูแล	ประเภทที่ 1	ประเภทที่ 2	ประเภทที่ 3
1	รับรายงานตัว ณ สำนักงาน ตามข้อตกลงที่กำหนด		ตามข้อตกลงที่กำหนด	
2	เยี่ยมบ้านเพื่อพบเด็ก/เยาวชน/ครอบครัว	0 - 1 ครั้ง	1 ครั้ง	มากกว่า 1 ครั้ง
3	พูดคุยกับหัวหน้างานหรือครูที่โรงเรียน		เดือนละ 1 ครั้ง	
4	ไปเยี่ยมเพื่อพูดคุยกับหน่วยงานที่รับผิดชอบ ดำเนินกิจกรรม/ให้บริการสังคมกับเด็ก/เยาวชนหรือผู้ปกครอง	0 - 1 ครั้ง	1 ครั้ง	มากกว่า 1 ครั้ง
5	โทรศัพท์สอบถามกับหน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินการ/ให้บริการสังคมกับเด็ก/เยาวชนหรือผู้ปกครอง	1 ครั้งขึ้นไป	2 ครั้งขึ้นไป	3 ครั้งขึ้นไป

กรณีติดตามผลเด็ก/เยาวชน ปรากฏว่าเด็ก/เยาวชนสามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขบางส่วนหรือไม่ปฏิบัติตาม หรือกระทำความผิดเพิ่ม ผู้กำกับติดตามดำเนินการต่อไปนี้

1. ติดตามเด็ก/เยาวชนและผู้ปกครอง ชี้แจงให้ทราบถึงเงื่อนไขที่ต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดตามที่ประชุมตกลงไว้ พร้อมขอทราบปัญหาและอุปสรรคที่ไม่สามารถดำเนินการได้
2. ขอผลสรุปการดำเนินการหรือการให้บริการสังคมกับหน่วยงานที่มอบหมายไว้
3. แจ้งให้ผู้อำนวยการทราบ และทำรายงานสรุปผลการปฏิบัติตามแผนเสนอผู้อำนวยการ เพื่อเสนอรายงานต่อพนักงานอัยการโดยเร็ว

ผลจากการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู พบว่า

1. เด็ก/เยาวชนยอมรับและเปลี่ยนแปลง และปฏิบัติตามเงื่อนไขจนครบถ้วน ให้ผู้กำกับติดตาม ยุติการติดตามหากไม่มีข้อกำหนดให้ปฏิบัติงานติดตามจนกว่าจะครบกำหนดตามข้อตกลง
2. เด็ก/เยาวชนไม่ยอมรับเปลี่ยนแปลงและไม่ทำตามเงื่อนไข รวมทั้งกระทำความผิดซ้ำ ให้แจ้งผู้อำนวยการทราบโดยเร็ว เพื่อจัดส่งเรื่องเด็ก/เยาวชนเข้าสู่ชั้นการดำเนินคดีต่อไป

3.1.2 การนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ในขั้นตอนการพิจารณาคดีในชั้นศาล

มาตรการนี้เป็นเครื่องมืออีกช่องทางหนึ่งที่สามารถใช้คัดกรองเพื่อให้เด็กและเยาวชนที่ไม่ควรอยู่ในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก โดยให้อำนาจศาลในการพิจารณาเพื่อให้เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดมีโอกาสออกจากกระบวนการยุติธรรมโดยเร็วที่สุดและสามารถกลับคืนสู่สังคมและใช้ชีวิตอย่างมีบทบาทเชิงสร้างสรรค์โดยไม่ต้องทำการพิพากษาคดี ทั้งนี้กระบวนการดังกล่าวอาจมีที่มาจากกรณีที่เด็กและเยาวชนได้เข้าเงื่อนไขตามมาตรา 86 มาแล้วแต่ไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขของแผนบำบัดฟื้นฟู และอัยการเห็นควรสั่งฟ้อง หรืออาจมาจากกรณีที่เด็กและเยาวชนผู้นั้นไม่เคยผ่านกระบวนการจัดทำแผนตามมาตรา 86 มาก่อน และอัยการเห็นควรสั่งฟ้องเลยก็ได้ ทั้งนี้กฎหมายได้กำหนดหลักเกณฑ์และขั้นตอนไว้ในมาตรา 90 – 92 ดังนี้

3.1.2.1 การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู¹⁰¹ มีหลักเกณฑ์ ดังนี้

- 1) เด็กและเยาวชนถูกฟ้องเป็นคดีว่าได้กระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงไม่เกินยี่สิบปีไม่ว่าจะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม
- 2) เด็กหรือเยาวชนนั้นต้องไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อน เว้นแต่เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ ก่อนมีคำพิพากษา
- 3) ผู้เสียหายยินยอมและโจทก์ไม่คัดค้าน
- 4) หากศาลเห็นว่าพฤติการณ์แห่งคดีไม่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมเกินสมควร ประกอบกับเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้ และผู้เสียหายอาจได้รับการชดเชยเยียวยาตามสมควร ศาลจะมีคำสั่งให้อำนาจการสถานพินิจจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อไป นอกจากนี้คำสั่งให้ปฏิบัติตามแผนดังกล่าวยังอาจรวมไปถึงบิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์กรที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ปฏิบัติด้วยก็ได้
- 5) ผู้อำนวยการจัดทำแผนแล้วนำมาเสนอต่อศาลภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ศาลมีคำสั่ง (ตามข้อ4)
- 6) หากศาลเห็นชอบกับแผนศาลจะมีคำสั่งให้ดำเนินการตามแผนต่อไป และมีคำสั่งจำหน่ายคดีที่เด็กหรือเยาวชนผู้นั้นถูกฟ้อง แต่หากศาลไม่เห็นชอบด้วยกับแผน ศาลจะดำเนินกระบวนการพิจารณากับเด็กหรือเยาวชนผู้นั้นต่อไป

¹⁰¹ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 90

3.1.2.2 การประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู¹⁰² มีหลักเกณฑ์ ดังนี้

1) ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจ หรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรเป็นผู้ประสานการประชุม โดยมีผู้เกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุม ได้แก่ ได้แก่ ฝ่ายเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมประชุม และหากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด หรือพนักงานอัยการด้วยก็ได้มาร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผน

2) ผู้ประสานการประชุมต้องเสนอแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อศาลภายในสามสิบวันนับแต่ วันที่มีคำสั่งแต่งตั้งผู้ประสานการประชุม กรณีไม่สามารถจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเสร็จภายในกำหนด ให้ผู้ประสาน การประชุมรายงานเหตุดังกล่าวให้ศาลทราบ หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่า มีเหตุจำเป็นสมควรขยายเวลา ก็ให้มีคำสั่งขยายเวลาทำแผนตามที่เห็นสมควร¹⁰³

3.1.2.3 การปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู¹⁰⁴ มีหลักเกณฑ์ ดังนี้

1) ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือผู้บุคคลที่ศาลสั่งให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูรายงานต่อศาล หากมีเหตุจำเป็นในการแก้ไข เปลี่ยนแปลงแผน รวมถึงกรณีที่ผู้มีส่วนที่ไม่ปฏิบัติตามแผน ศาลพิจารณาสั่งตามที่เห็นสมควรหรือยกคดีขึ้นพิจารณาต่อไป

2) หากเป็นกรณีที่มีการปฏิบัติตามแผนครบถ้วนผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลสั่งให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูรายงานให้ศาลทราบ หากศาลเห็นชอบด้วย ศาลจะสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความ และมีคำสั่งในเรื่องของกลาง ทั้งหากเป็นคดีอาญาจะถือว่าสิทธิในการฟ้องคดีอาญาเป็นอันระงับ แต่ไม่ตัดสิทธิในการนำไปฟ้องเป็นคดีแพ่งได้

3) กรณีที่การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่สำเร็จและจะต้องดำเนินคดีกับเด็กและเยาวชนนั้นต่อไป ห้ามไม่ให้นำข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่ได้มาจากการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาใช้อ้างต่อศาล ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่เคยทำมาตั้งแต่ในชั้นก่อนฟ้องหรือแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในชั้นระหว่างพิจารณาก็ตาม

3.1.3 การนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ในชั้นก่อนศาลมีคำพิพากษา

แนวคิดในการนำมามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ในชั้นก่อนพิพากษานั้น มาตรการนี้เป็นเครื่องมือที่มีอยู่แล้วในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว

¹⁰² พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 91

¹⁰³ ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. 2546 ข้อ 19

¹⁰⁴ มาตรา 92 พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2534 มาตรา 95 ซึ่งกำหนดหลักการไว้เพียงว่า “ในกรณีที่ศาลเห็นว่าตามพฤติการณ์แห่งคดียังไม่สมควรมีคำพิพากษา ศาลจะมีคำสั่งให้ปล่อยตัวจำเลยชั่วคราวหรือจะส่งตัวไปควบคุมไว้ยังสถานพินิจแห่งใดแห่งหนึ่งชั่วคราวหรือจะใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนไปพลางก่อนก็ได้” ซึ่งปัจจุบันพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ก็ได้นำแนวคิดดังกล่าวมาบัญญัติไว้ โดยได้มีการแก้ไขปรับปรุงขยายขอบเขตการดำเนินการในการแก้ไขบำบัดเด็กและเยาวชนให้กว้างขวางขึ้น เพื่อให้สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกลับคืนสู่สังคมและใช้ชีวิตอย่างมีบทบาทเชิงสร้างสรรค์ได้ โดยเปิดโอกาสให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดได้มีโอกาส กลับตัวกลับใจ และสามารถกลับมาอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างปกติสุข เพื่อไม่ให้เขาเหล่านั้นต้องถูกฟ้องให้เสื่อมเสียประวัติ และหากเด็กและเยาวชนนั้นสามารถปฏิบัติได้ตามแผนที่กำหนดแล้ว ศาลจะมีคำสั่งยุติคดีโดยไม่ต้องมีคำพิพากษาซึ่งจะมีผลให้คดีอาญาที่ถูกฟ้องมาแล้วนั้นเป็นอันระงับไป

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่ากฎหมายได้มีการพยายามเบี่ยงเบนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักในทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตั้งแต่ในชั้นก่อนฟ้อง หรือมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาของศาล จนกระทั่งมาถึงขั้นตอนก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษา ซึ่งแม้จะเป็นขั้นตอนที่ได้มีการพิจารณาเสร็จสิ้นแล้วก็ตาม กฎหมายยังเปิดโอกาสให้มีการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินอาญามาใช้ได้อีกครั้งก่อนจะมีการพิพากษา ทั้งนี้รายละเอียดเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนศาลพิพากษาได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 132 - 133 ดังนี้

3.1.3.1 การนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้แก่เด็กและเยาวชนในชั้นก่อนศาลมีคำพิพากษา¹⁰⁵ มีหลักเกณฑ์ ดังนี้

- 1) เมื่อคดีพิจารณาเสร็จสิ้นแล้ว
- 2) พฤติการณ์ของเด็กหรือเยาวชนในการกระทำความผิดไม่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมเกินสมควร
- 3) เด็กหรือเยาวชนมีแนวโน้มที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น
- 4) เด็กหรือเยาวชนอายุไม่เกินยี่สิบสี่ปีบริบูรณ์
- 5) ศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าคดีนั้นยังไม่สมควรมีคำพิพากษา หรือบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วยร้องขอว่ายังไม่ควรจะมีคำพิพากษาจำเลย

¹⁰⁵ ข้อ 5 ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการกำหนดมาตรการแทนการพิพากษาคดี พ.ศ. 2556

6) ศาลจะสอบถามผู้เสียหาย และมีคำสั่งปล่อยตัวชั่วคราวจำเลยไม่ว่าจะโดยมีประกันหรือไม่ก็ได้ และจะกำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติมอีก¹⁰⁶ เช่น

- ใ้รายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติ
- เข้ารับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูรับคำปรึกษาแนะนำ
- ให้เข้าร่วมกิจกรรมบำบัดหรือกิจกรรมทางเลือก

ทั้งนี้ ศาลจะมีอำนาจสั่งให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วยเข้าร่วมกิจกรรม หรือรับคำปรึกษาแนะนำด้วยก็ได้

- ให้ใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควร แต่วิธีการดังกล่าวต้องใช้กับจำเลยที่มีอายุไม่เกิน 24 ปี บริบูรณ์

7) ในกรณีที่ศาลเห็นว่าไม่สมควรใช้วิธีการตาม ข้อ 6 ศาลจะส่งตัวจำเลยไปยังสถานพินิจหรือสถานที่อื่นที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายและตามที่ศาลเห็นสมควรที่ยินยอมรับตัวจำเลยไว้ดูแลชั่วคราวหรือจะให้ใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนไปพลางก่อนก็ได้ แต่วิธีการนั้นจะใช้กับจำเลยที่มีอายุไม่เกินยี่สิบสี่ปีบริบูรณ์¹⁰⁷

3.1.3.2 การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู¹⁰⁸ มีหลักเกณฑ์ ดังนี้

1) ศาลเห็นว่ากรแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนมีความจำเป็นต้องมีแผนให้ศาลกำหนดให้นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ หรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควร จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ตามสภาพปัญหาของเด็กหรือเยาวชน

2) การจัดทำแผนต้องมีกำหนดระยะเวลาในการดำเนินการตามแผนที่ชัดเจน และต้องไม่เกินกว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นมีอายุครบยี่สิบสี่ปีบริบูรณ์

3.1.3.3 การปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู มีหลักเกณฑ์ ดังนี้

1) ระหว่างการปฏิบัติตามเงื่อนไขในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน ศาลอาจมีคำสั่ง ปล่อยตัวเด็กหรือเยาวชนชั่วคราว แล้วมอบตัวเด็กหรือเยาวชนให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือ บุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยโดยไม่มีประกัน มีประกัน หรือมีประกันและหลักประกันด้วยก็ได้¹⁰⁹

¹⁰⁶ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 132 วรรค 1

¹⁰⁷ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 132 วรรค 2

¹⁰⁸ ข้อ 10 ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการกำหนดมาตรการแทนการพิพากษาคดี พ.ศ. 2556

¹⁰⁹ ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการกำหนดมาตรการแทนการพิพากษาคดี พ.ศ. 2556 ข้อ 11

2) หากเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดเงื่อนไข ให้ศาลหมายเรียกเด็กหรือเยาวชน พร้อมบิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยมา สอบถาม หากศาลเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดเงื่อนไขโดยไม่มีเหตุอันสมควร ศาลจะยกคดีขึ้นพิจารณาพิพากษา อาจว่ากล่าวตักเตือนและกำชับเด็กหรือเยาวชนให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขโดยเคร่งครัดก็ได้¹¹⁰

3) เมื่อเด็กหรือเยาวชนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดแล้ว ศาลจะยุติคดีโดยไม่ต้องมีคำพิพากษาและจำหน่ายคดีออกจากสารบบความ ถือว่าสิทธินำคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับ และให้มีคำสั่งเกี่ยวกับของกลาง¹¹¹

สำหรับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนศาลมีคำพิพากษานั้น มีความแตกต่างจากการมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องและชั้นพิจารณาของศาล กล่าวคือ ในชั้นตอนก่อนมีคำพิพากษานั้นได้มีกฎหมายห้ามมิให้นำข้อเท็จจริงในระหว่างจัดทำแผนมาใช้พิจารณาประกอบคำตัดสินของศาล เหมือนอย่างกรณีชั้นก่อนฟ้องกับชั้นพิจารณา ดังนั้นหลักฐานหรือข้อเท็จจริงที่ได้มาระหว่างทำแผนก่อนจะมีคำพิพากษานั้น สามารถนำไปใช้อ้างเพื่อประกอบการพิจารณาทำคำพิพากษาของศาลได้

จากที่ได้กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า กฎหมายของประเทศไทยได้นำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชนมาใช้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่ในชั้นก่อนฟ้องชั้นพิจารณาของศาล จนมาถึงชั้นก่อนศาลมีคำพิพากษา ซึ่งถือเป็นหลักการที่สำคัญในการสร้างมาตรการ “ทางเลือก” ให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมเพื่อนำไปใช้กับเด็กและเยาวชน โดยอาศัยกระบวนการเจรจาตกลงระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องในการจัดทำแผน เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อสังคมแทนการลงโทษ ทั้งไม่เป็นการตัดโอกาสหรือวิถีทางการพัฒนาชีวิตของเด็กและเยาวชน และไม่เป็นการดึงเด็กและเยาวชนออกจากครอบครัว ในขณะที่เดียวกันก็ให้เด็กและเยาวชนมีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง เพื่อให้ผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคมโดยสามารถใช้ชีวิตอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืนอันเป็นวิธีการหนึ่งในการเบี่ยงเบนคดีออกจากศาล และแก้ไขปัญห ปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาลได้อีกช่องทางหนึ่ง

¹¹⁰ ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการกำหนดมาตรการแทนการพิพากษาคดี พ.ศ. 2556 ข้อ 14

¹¹¹ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 133 วรรค 1

3.2 กฎหมายเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาของเด็กและเยาวชนในต่างประเทศ

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชนเป็นมาตรการที่หลายประเทศได้นำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดโดยใช้กระบวนการบำบัดฟื้นฟูตามทฤษฎีของแต่ละประเทศกำหนด ซึ่งเนื้อหาในส่วนนี้ได้้นำประเทศที่ใช้มาตรการดังกล่าวมาศึกษา 3 ประเทศ คือ ประเทศนิวซีแลนด์ ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสิงคโปร์ โดยได้ทำการศึกษาลักษณะที่จะนำมาตราพิเศษมาใช้ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อเปรียบเทียบ และวิเคราะห์แนวทางในการปรับปรุงมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชนของไทยให้มีความเหมาะสมต่อไป

3.2.1 กฎหมายเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาของเด็กและเยาวชนในประเทศนิวซีแลนด์

ประเทศนิวซีแลนด์ถือเป็นประเทศต้นกำเนิดในการนำแนวคิดเรื่องการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดด้วยการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา โดยนำแนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนทั้งระบบ¹¹² และนำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วม (Family Group Conferencing) ในการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิด ซึ่งการประชุมดังกล่าว เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การประชุมกลุ่มครอบครัว” วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวนั้นจะเป็นลักษณะของการเปิดใจพูดคุย รับฟังปัญหาเพื่อร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขเยียวยาความเสียหายต่างๆที่เกิดขึ้น ลักษณะการพูดคุยเช่นนี้ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถรับรู้ข้อเท็จจริงในแง่มุมต่าง ๆ ได้รอบด้านยิ่งขึ้น มุมมองที่หลากหลายซึ่งได้รับฟังมาจากผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง ทำให้รู้ถึงสาเหตุในการกระทำความผิดอย่างแท้จริงและหาวิธีการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดนั้น ได้อย่างตรงจุด อีกทั้งยังสามารถหาแนวทางเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่ดีได้ ดังนั้นจึงควรให้ความสำคัญกับสังคม ชุมชน ครอบครัว ซึ่งเป็นรากฐานของเด็กและเยาวชนนั้น

ประเทศนิวซีแลนด์ได้มีกฎหมายออกมารองรับกรณีเด็กและเยาวชนกระทำความผิดมาตั้งแต่ปี ค.ศ.1989 ชื่อว่า “The Children, Young Persons, and Their Families Act” เป็นกฎหมายที่ได้นำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ โดยมุ่งเน้นความร่วมมือของบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิด ซึ่งมุ่งเน้นให้มีการแสวงหามาตรการที่เหมาะสมในการเยียวยาความ

¹¹² Howard Zehr, The little book of restorative justice, (Pennsylvania: Good Book, 2002). P.4.

เสียหายที่เกิดขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด และรักษาสมดุลภายในชุมชน และสังคมที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนนั้น¹¹³ วัตถุประสงค์ของกฎหมายฉบับนี้ คือ เพื่อให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดรู้จักรับผิดชอบต่อการกระทำของตนด้วยการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายและเพื่อให้มีการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอย่างเหมาะสมด้วย¹¹⁴

หลักเกณฑ์ทั่วไปของกฎหมาย The Children, Young Persons, and Their Families Act มีดังนี้¹¹⁵

- 1) วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว จะถูกนำมาใช้ต่อเมื่อไม่มีมาตรการทางเลือกอื่นในการจัดการกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดแล้ว เว้นแต่เป็นกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะ
- 2) มาตรการที่จะนำมาใช้กับเด็กและเยาวชนต้องมีจุดประสงค์ในการสร้างความเข้มแข็งภายในครอบครัว และส่งเสริมให้ครอบครัวสามารถจัดการแก้ไขปัญหาของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้
- 3) มาตรการที่จะนำมาใช้กับเด็กและเยาวชนต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้เสียหายด้วย
- 4) มาตรการที่จะนำมาใช้กับเด็กและเยาวชนควรมุ่งเน้นให้เด็กและเยาวชนได้อยู่กับครอบครัวและชุมชน เว้นแต่ในกรณีที่พฤติกรรมของเด็กและเยาวชนจะเป็นภัยแก่ครอบครัวและชุมชน
- 5) การลงโทษเด็กและเยาวชนโดยใช้มาตรการที่เป็นการจำกัดเสรีภาพของเด็กและเยาวชนจะถูกนำมาใช้ให้น้อยที่สุด ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงการรักษาเยียวยาและส่งเสริมพัฒนาการของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด โดยเน้นให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในกระบวนการเป็นสำคัญ
- 6) ต้องคำนึงถึงหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในระหว่างการสอบสวนการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนด้วย

¹¹³ Emily Watt, Overview of Youth Justice Principle and Processes. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.justice.govt.nz/courts/youth/about-the-youth-court/overview-of-principles-and-process> [4 มีนาคม 2556]

¹¹⁴ ญัฐวสา ฉัตรไพฑูรย์, กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : จากทฤษฎีสู่ทางปฏิบัติในนานาชาติ, หน้า 60.

¹¹⁵ Children, Young Persons, and Their Families Act 1989 Section 208.

3.2.1.1 เกณฑ์อายุของเด็กและเยาวชนในการนำรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้

กฎหมายเด็กและเยาวชนของประเทศนิวซีแลนด์ ได้ให้คำจำกัดความว่า “เด็ก” หมายถึงเด็กชายหรือเด็กหญิงที่มีอายุต่ำกว่า 14 ปี ส่วนผู้เยาว์ คือผู้ที่มีอายุกว่า 14 ปี แต่ไม่เกิน 17 ปี ทั้งนี้ไม่รวมถึงบุคคลที่บรรลุนิติภาวะโดยการสมรสแล้ว เพราะฉะนั้นกฎหมายฉบับนี้จะไม่ใช้แก่บุคคลที่มีอายุไม่เกิน 17 ปี และต้องเป็นบุคคลที่ยังไม่ได้สมรสอีกด้วย ดังนั้น หากอายุเกิน 17 ปีขึ้นไป หรือไม่เกิน 17 ปี แต่ได้สมรสแล้ว จะไม่ใช้กฎหมายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน แต่จะใช้กฎหมายและวิธีพิจารณาความอาญาสำหรับผู้ใหญ่และถูกลงโทษเช่นเดียวกับผู้ใหญ่กระทำความผิด

3.2.1.2 ประเภทคดีในการนำรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้

กฎหมาย The Children, Young Persons, and Their Families Act 1989 ได้บัญญัติให้นำการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้กับคดี โดยแบ่งตามระดับความร้ายแรงของโทษ ดังต่อไปนี้¹¹⁶

1) คดีความผิดที่มีอัตราโทษเล็กน้อย เป็นอำนาจหน้าที่ของตำรวจในการนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ในระบบการว่ากล่าวตักเตือนอย่างเป็นทางการ¹¹⁷ เพื่อกำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชน และผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตาม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ กระบวนการดังกล่าวคดีจะยุติลงในชั้นตำรวจ

2) คดีความผิดที่รุนแรง ส่วนใหญ่เป็นคดีที่เด็กหรือเยาวชนมีพฤติกรรมก้าวร้าว ตำรวจเห็นว่าการใช้วิธีว่ากล่าวตักเตือนไม่เหมาะสมสำหรับคดีดังกล่าว ตำรวจก็จะส่งเด็กหรือเยาวชนนั้นไปให้นักสังคมสงเคราะห์ (Social Worker) เพื่อใช้มาตรการพิเศษอย่างอื่นที่เหมาะสมแทนการดำเนินคดีอาญาต่อไป

3) คดีอาญาความผิดร้ายแรงทั่วไป เช่น ความผิดต่อทรัพย์ ความผิดต่อร่างกาย ความผิดทางเพศ หรือคดีความผิดอาญาที่เด็กหรือเยาวชน กระทำความผิดซ้ำซึ่งถือเป็นการกระทำความผิดเป็นนิสัย ถ้าตำรวจ นักสังคมสงเคราะห์และผู้ประสานงานกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน (Youth Justice Co-ordinator) มีความเห็นว่า การดำเนินคดีอาญาไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะก็จะเสนอให้ศาลคดีเด็กเยาวชนและครอบครัวมีคำสั่งให้ผู้ประสานงานกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชนดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัวขึ้นเพื่อหาแนวทางในการแก้ไข

¹¹⁶ Allison Morris, Gabrielle Maxwell and J.Robertson, “Giving victims a voice: a New Zealand Experiment,” The Howard Journal of Criminial Justice 32,4(1993), p.304-321.

¹¹⁷ Children, Young Persons, and Their Families Act 1989, Section 211.

บำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดแล้วนำแผนดังกล่าวเสนอต่อศาลเพื่อทำคำพิพากษาหรือคำสั่งให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติต่อไป ส่วนความผิดร้ายแรง เช่น ความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนา หรือความผิดฐานทำร้ายร่างกายเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย จะไม่นำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ แต่คดีเหล่านี้จะต้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีปกติของศาลเด็กเยาวชนและครอบครัว

3.2.1.3 บุคคลที่เข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัว

กฎหมาย The Children, Young Persons, and Their Families Act 1989 มาตรา 251 บัญญัติให้บุคคลที่มีสิทธิเข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัวประกอบไปด้วยบุคคล ดังต่อไปนี้¹¹⁸

- 1) เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด
- 2) บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือผู้พิทักษ์ หรือผู้ดูแลเด็กหรือเยาวชนนั้น หรือสมาชิกของครอบครัว
- 3) ผู้จัดการประชุมกลุ่มครอบครัว หรือผู้ประสานงานกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน (Youth Justice Co-ordinator)
- 4) บุคคลที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำความผิด เช่น ตำรวจ พนักงานอัยการ ถ้าบุคคลที่ให้ข้อมูลดังกล่าวไม่ใช่เจ้าหน้าที่รัฐ ก็ให้ตัวแทนของเจ้าหน้าที่รัฐในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัวด้วย
- 5) ผู้เสียหายหรือตัวแทนของผู้เสียหาย
- 6) ทนายความฝ่ายเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด
- 7) นักสังคมสงเคราะห์ ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอยู่ในความดูแลของกรมสงเคราะห์เด็กและเยาวชนตามกฎหมาย Care of Children Act 2004
- 8) ตัวแทนจากสำนักงานบริการสังคม ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอยู่ในความดูแลของหน่วยงานดังกล่าว
- 9) พนักงานคุมประพฤติ ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอยู่ในระหว่างถูก คุมประพฤติ
- 10) บุคคลอื่นที่เด็กหรือเยาวชนร้องขอให้เข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัว

¹¹⁸ Children, Young Persons, and Their Families Act 1989, Section 251.

3.2.1.4 ขั้นตอนการประชุมกลุ่มครอบครัว แบ่งออกเป็นขั้นตอนในขั้นก่อนฟ้อง และขั้นพิจารณาคดี ดังนี้

1) ขั้นตอนก่อนฟ้องคดี¹¹⁹

การประชุมกลุ่มครอบครัวในขั้นตอนนี้เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างตำรวจกับผู้ประสานงานยุติธรรม (Youth Justice Co-ordinator) เป็นหลัก ในฐานะผู้ให้คำปรึกษาตำรวจอีกชั้นหนึ่ง โดยขั้นตอนนี้ผู้มีบทบาทสำคัญคือเจ้าหน้าที่ตำรวจ กล่าวคือ ในขั้นตอนนี้ก่อนฟ้องคดีนี้เริ่มต้นตั้งแต่เด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดได้ถูกนำตัวมายังเจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ตำรวจก็จะใช้มาตรการทางเลือกแทนการดำเนินคดีแบบไม่เป็นทางการ เช่น การว่ากล่าวตักเตือนซึ่งเป็นอำนาจตามพระราชบัญญัตินี้ แต่หากตำรวจพิจารณาแล้วเห็นว่าควรมีการจัดประชุมกลุ่มครอบครัวในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ ตำรวจสามารถมีความเห็นให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวได้เองโดยไม่ต้องผ่านกระบวนการทางศาล โดยปรึกษากับผู้ประสานงานยุติธรรม (Youth Justice Co-ordinator) เพื่อทำการตกลงร่วมกันในการทำแผนแก้ไขฟื้นฟูว่าเห็นสมควรที่จะดำเนินการอย่างไร และจะกำหนดมาตรการใด เพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามข้อตกลงที่เหมาะสมหากเด็กได้ปฏิบัติตามแผนการแก้ไขฟื้นฟูดังกล่าวโดยสมบูรณ์แล้ว คดีนั้นก็จะเป็นอันยุติลงโดยไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการทางศาลคดีเด็กและเยาวชน แต่ถ้าในระหว่างการประชุมกลุ่มครอบครัวเห็นตรงกันว่าเป็นเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดและสมควรจะถูกดำเนินการทางศาล คดีจะเข้าสู่กระบวนการของศาลเด็กและเยาวชนต่อไป

ทั้งนี้ในการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องมีการพิจารณาถึงความเหมาะสมหรือความจำเป็นในการนำมาตราการว่ากล่าวตักเตือนอย่างไม่เป็นทางการมาใช้แก่เด็กและเยาวชน โดยคำนึงถึงความร้ายแรงของความผิด สภาพของความผิด และจำนวนการกระทำความผิดครั้งก่อน ๆ ที่ได้กระทำลงเป็นสำคัญ¹²⁰

2) ขั้นตอนขั้นพิจารณาคดี

วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวนั้นนอกจากจะนำมาใช้ในขั้นก่อนฟ้องแล้ว ยังนำมาใช้ในขั้นตอนขั้นพิจารณาคดีได้อีก กล่าวคือ การนำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ในขั้นตอนนี้ต้องปรากฏว่าเด็กและเยาวชนที่ถูกฟ้องแก่ศาลนั้นรับสารภาพข้อกล่าวหา

¹¹⁹ ศศิพร สิงโตมาศ.(2546) มาตรการทางกฎหมายว่าด้วยการนำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก, หน้า 37-38.

¹²⁰ Children, Young Persons, and Their Families Act 1989 อ้างในธนภมล สูญทุกซ์ การนำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวมาปรับใช้กับการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต 2553, หน้า 55.

จากนั้นศาลจะมีคำสั่งให้ผู้ประสานงานกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน (Youth Justice Co-ordinator) ต้องจัดให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวขึ้น เพื่อจัดทำแผน และดำเนินการต่างๆ เพื่อให้แผนนั้นสำเร็จลุล่วงต่อไป¹²¹ แต่หากเด็กและเยาวชนไม่ได้รับสารภาพข้อกล่าวหาและอยู่ระหว่างการควบคุมตัว กฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์ก็ยังคงเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนนั้นได้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวได้อยู่ โดยศาลจะสั่งให้การควบคุมตัวนั้นอยู่ในความดูแลของอริบตี และสำหรับการจัดให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวในกรณีนี้เป็นหน้าที่ของผู้ประสานงานกระบวนการยุติธรรมเช่นเดียวกับกรณีที่เด็กและเยาวชนรับสารภาพข้อกล่าวหา

3.2.1.5 การติดตามผลจากการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

สำหรับการติดตามผลตามข้อตกลงและแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ภายหลังการเสร็จสิ้นการประชุมกลุ่มครอบครัว มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบถึงประสิทธิภาพและความสัมฤทธิ์ผลของแผนที่ได้จากกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัว โดยได้กำหนดให้ผู้ประสานงานกระบวนการยุติธรรมสำหรับเยาวชนเป็นผู้รับผิดชอบกำกับดูแลให้การดำเนินการของเด็กและเยาวชนเป็นไปตามเงื่อนไขที่ได้กำหนดไว้ในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งหากมีการนำไปปฏิบัติได้อย่างที่ได้วางแผนไว้ จะส่งผลให้การแก้ไขปัญหายาอาชญากรรมในเด็กและเยาวชนลดลงและทำให้สังคม ชุมชนนั้นอยู่กลับร่วมกันอย่างปกติสุขได้อีกครั้ง การปฏิบัติตามแผนเริ่มขึ้นเมื่อการประชุมกลุ่มครอบครัวเสร็จสิ้น ศาลจะพิจารณาคำตัดสินที่ได้จากการประชุมกลุ่มครอบครัว และทำหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกในการนำแผนที่ได้รับการประชุมไปใช้แก้ไขปัญหา โดยทั่วไปศาลมักจะยอมรับข้อเสนอแนะของผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัว เนื่องจากกฎหมาย Children, Young Persons, and Their Families Act 1989 ได้ให้อำนาจผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัวในการทำแผนไว้แล้ว แต่อาจมีบางกรณีที่ศาลไม่เห็นด้วยกับคำแนะนำของผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่ม ศาลสามารถปฏิเสธข้อเสนอนั้น และส่งเรื่องกลับไปให้การประชุมภายหลัง แต่หากศาลเห็นด้วยกับแผนก็สามารถดำเนินการตามแผนได้ทันที ผลของการปฏิบัติตามเงื่อนไขหลักของข้อตกลงในแผนที่ให้ชัดเจนความเสียหายหากไม่สำเร็จภายในเวลาที่กำหนดไว้ ผู้ประสานงานยุติธรรมเยาวชนซึ่งมีหน้าที่ติดตามความก้าวหน้าของแผน มีอำนาจในการตัดสินใจให้มีการประชุมอีกครั้ง แต่หากไม่ใช่เงื่อนไขหลักผู้ประสานยุติธรรมหลักสามารถส่งเรื่องให้ศาลเพื่อกำหนดมาตรการที่เหมาะสมต่อไปได้

¹²¹ Children, Young Persons, and Their Families Act 1989, Section 247(d).

3.2.2 กฎหมายเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชนในประเทศญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นเป็นประเทศแรกในทวีปเอเชียที่มีวัฒนธรรมในการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีของชุมชนตนเอง โดยใช้ธรรมเนียมการขอภัยและการให้อภัย¹²² ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้แทนการลงโทษเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด โดยมีพื้นฐานมาจากการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนมาใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดโดยแบ่งระดับความผิดที่ไม่รุนแรงสามารถใช้วิธีประชุมกลุ่มครอบครัวแทนการลงโทษได้ โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องมีเงื่อนไขสำคัญในการเข้าประชุมกลุ่มครอบครัว ดังนี้

1. เด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิด ถือเป็นจุดเริ่มต้นในการนำมาสู่การประชุมกลุ่มครอบครัว กล่าวคือ เด็กและเยาวชนที่ได้กระทำความผิดไปแล้วนั้น จะสามารถใช้วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวได้ต้องสำนึกผิด และได้แสดงความเสียใจกับความผิดที่ทำลงไป พร้อมทั้งขอให้ผู้เสียหายให้อภัย และยินดีชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหาย

2. ด้านผู้เสียหาย ต้องปรากฏว่าผู้เสียหายยินยอมให้อภัยผู้กระทำผิดซึ่งได้มีการแสดงความเสียใจ การกล่าวขอโทษจากใจจริงแล้ว เป็นต้น โดยความยินยอมของผู้เสียหายนี้เป็นเงื่อนไขสำคัญที่เจ้าหน้าที่ของรัฐจะใช้ดุลพินิจเพื่อยุติคดี ซึ่งเป็นมาตรการในการหันเหคดีโดยการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ด้วยวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้กับผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน

3. ด้านครอบครัวของผู้กระทำผิดก็ต้องร่วมรับผิดชอบและวางมาตรการในการควบคุมและบำบัดพฤติกรรมที่ก่ออันตรายของเด็กและเยาวชนอย่างเหมาะสมเพื่อให้มั่นใจว่าเด็กหรือเยาวชนนั้น จะไม่กลับมากระทำความผิดซ้ำอีก

การใช้วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวแทนการลงโทษเด็กและเยาวชนนั้นส่งผลดีแก่เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซึ่งมีความเสียหายไม่มากในแง่ที่เด็กและเยาวชนนั้นไม่ต้องมีตราบาปติดตัวไปตลอดชีวิต อีกทั้งยังเป็นการป้องกันการกลับมากระทำความผิดซ้ำในอนาคตได้อีก เนื่องจากการประชุมกลุ่มครอบครัวเป็นวิธีการรักษาที่จิตใจและความรู้สึกของทุกฝ่าย ไม่ใช่เพียงแค่การลงโทษให้เช็ดถูเหมือนการดำเนินคดีทั่ว ๆ ไปเท่านั้น และท้ายที่สุดสิ่งที่ได้จากการประชุมกลุ่มครอบครัวนั้นยังช่วยลดคดีที่จะขึ้นสู่ศาลได้อีกทางหนึ่งด้วย

ประเทศญี่ปุ่นมีระบบการอำนวยความยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน และส่งเสริมสวัสดิภาพเด็กโดยมีกฎหมายชื่อว่า Juvenile Law 2003 และ The Child Welfare of

¹²² J.Halay, Crime Prevention thorough Restorative Justice : Lessons from Japan, B.Galaway and J.Hudson,eds.New York, NY. : Criminal Justice Press.1994), p.137-220.

Japan โดยกฎหมายทั้ง 2 ฉบับ นี้ถือเป็นกฎหมายหลักของการบริหารกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการแก้ไข ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด รวมถึงคุ้มครองสิทธิ และสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชนด้วย

3.2.2.1 เกณฑ์อายุของเด็กและเยาวชนในการนำรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวมาบังคับใช้

“เด็ก” หมายถึง บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 14 ปี บริบูรณ์ หากกระทำความผิดอาญา คดีจะถูกหันเหออกจากศาลเยาวชน โดยอยู่ภายใต้กฎหมายคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก ซึ่งมีคณะกรรมการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กและผู้เสียหายซึ่งเป็นรูปแบบในวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวที่นำมาใช้เพื่อร่วมวางแผนให้คำปรึกษาแนะแนวร่วมกับเด็กและครอบครัวของเด็กผู้กระทำความผิด

“เยาวชน” หมายถึง กรณีที่เยาวชนมีอายุ 14 ปี แต่ไม่ถึง 20 ปี บริบูรณ์ ได้กระทำความผิดอาญา

“คดีเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน” หมายถึง คดีที่บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์¹²³ ได้กระทำความผิดอาญา หรือกระทำการฝ่าฝืนกฎหมายต้องฟ้องคดีต่อศาลครอบครัว¹²⁴ โดยการลงโทษเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดจะมีความแตกต่างจากผู้ใหญ่ โดยจะใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษ มาตรการดังกล่าวเริ่มมีขึ้นตั้งแต่สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลมาจากประเทศสหรัฐอเมริกาโดยตรง จึงได้มีการจัดตั้งศาลครอบครัวขึ้นมาเพื่อมีอำนาจดูแลคดีที่เยาวชนกระทำความผิด ตั้งแต่ ค.ศ.1948 เป็นต้นมา โดยปัจจุบันวัตถุประสงค์ของศาลเยาวชนในประเทศญี่ปุ่น ได้เน้นด้านการปฏิบัติอบรม แก้ไขฟื้นฟู และควบคุมดูแลเยาวชนผู้กระทำความผิดมากกว่าที่จะมุ่งลงโทษเพียงอย่างเดียว

3.2.2.2 ขั้นตอนการนำรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวมาบังคับใช้

การเป็ยงเบนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมหลักในประเทศญี่ปุ่นนั้น ได้นำรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ แก้ไขปัญหาโดยการบำบัดฟื้นฟูแทนการลงโทษได้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1) ขั้นตอนขั้นก่อนฟ้อง กระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวดังกล่าว เริ่มจากการที่ผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กหรือเยาวชนยอมรับผิดผู้ประสานงานการประชุมจะพบทั้งสองฝ่ายเพื่อยืนยันว่า ทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดต้องการเจรจาเพื่อระงับข้อพิพาท การประชุมก็จะเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียหลายฝ่ายเข้าร่วม เช่น ครู ผู้ร่วมงาน สมาชิกในครอบครัวผู้เสียหายและผู้กระทำผิด โดยมีเทคนิคการดำเนินการอย่างไม่เป็นทางการซึ่งสามารถทำได้ทันที

¹²³ Law Juvenile 2003. Japan Article 2

¹²⁴ Law Juvenile 2003. Japan Article 3

ต่อมาที่ประชุมกลุ่มครอบครัวก็จะกำหนดข้อตกลงในการเยียวยาความเสียหายหรือมาตรการอื่นๆ แทนการลงโทษ เช่น ให้ผู้กระทำความผิดไปทำงานบริการสาธารณะ รวมทั้งخذใช้ค่าสินไหมทดแทน การประชุมจะจัดขึ้นก่อนการดำเนินคดีในชั้นศาล หรือระหว่างการลงโทษก็ได้

2) ขั้นตอนชั้นพิจารณาคดี ในชั้นการพิจารณาคดีนี้ยังเปิดโอกาสให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวได้ เช่นเดียวกับชั้นก่อนฟ้อง เพียงแต่กฎหมายกำหนดให้ศาลมีอำนาจออกมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นเยาวชนที่ได้กระทำความผิดอาญาในระดับปานกลางถึงระดับรุนแรง เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ฐานกรรโชกทรัพย์ เป็นต้น ซึ่งมาตรการที่ศาลนิยมนำมาใช้กับกรณีนี้ คือ การส่งตัวเยาวชนไปฝึกอบรมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและป้องกันการกลับมากระทำความผิดซ้ำ นอกจากนี้ยังมีมาตรการอื่นอีก เช่น มาตรการคุมประพฤติเยาวชนในสถานฝึกอบรม ซึ่งเยาวชนผู้ถูกคุมประพฤติก็ต้องอยู่ในความควบคุม สอดส่องดูแลของพนักงานคุมประพฤติตามกฎหมายระเบียบที่กำหนดไว้ และต้องมารายงานตัวตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ด้วย หากเยาวชนไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขคุมประพฤติศาลเยาวชนก็จะถอนการคุมประพฤติและเปลี่ยนไปใช้มาตรการอื่นที่เหมาะสมกับเยาวชนรายนั้น ๆ ต่อไป

ลักษณะเด่นประการหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในประเทศญี่ปุ่น คือ การมีส่วนร่วมจากบุคคลากรในชุมชนที่อาสาทำงานร่วมกับหน่วยงานของรัฐและทำงานบริการสาธารณะร่วมกับเยาวชน เพื่อช่วยให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดกลับตัวเป็นคนดีและสามารถกลับเข้าสู่ชุมชนได้ นอกจากนี้ยังมีหน้าที่ดูแล ให้คำแนะนำ และคุ้มครองเยาวชนอีกด้วย ผลลัพธ์ที่ได้จากการมีชุมชนที่เข้มแข็งคือนอกจากจะสามารถสอดส่องดูแลเด็กและเยาวชนที่ก่อปัญหาได้แล้ว ยังสามารถป้องกันการเกิดอาชญากรรมโดยเด็กและเยาวชนได้อีกด้วย

ดังนั้นการนำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้จึงทำให้คดีจบลงด้วยความปรองดองสมานฉันท์ทั่วทุกฝ่าย เพราะเป็นวิธีการที่เกิดจากความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบทั้งสิ้น มาตรการประชุมดังกล่าวจึงสร้างความสมดุลระหว่างสิทธิของผู้เสียหายกับสิทธิของผู้กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มากกว่ากระบวนการยุติธรรมที่มุ่งเน้นแต่การลงโทษเพียงอย่างเดียว

3.2.3 กฎหมายที่เกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชนในประเทศสิงคโปร์

กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศสิงคโปร์มีวัตถุประสงค์ในการสงเคราะห์เด็กและเยาวชนเป็นหลัก (Welfare Model)¹²⁵ โดยมีแนวคิดที่ว่าสาเหตุที่เด็กและ

¹²⁵ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย” ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย, กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, บรรณาธิการ. (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2545), หน้า 35.

เยาวชนกระทำความผิดนั้นเกิดมาจากปัจจัยภายนอก เช่น สภาพแวดล้อม ครอบครัวที่แตกแยก พ่อแม่ ผู้ปกครองไม่มีเวลาอบรมสั่งสอน เศรษฐกิจฝืดเคือง ค่าครองชีพสูง รายได้ต่ำ สังคมที่มีการแข่งขันด้านวัตถุนิยมสูง เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนหล่อหลอมให้เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมที่ผิดแผกไปจากบรรทัดฐานที่สังคมเป็น ดังนั้นรัฐในฐานะที่เป็นผู้ปกครอง จึงมีหน้าที่ที่จะต้องดูแลควบคุมปัญหาดังกล่าว โดยการให้การสงเคราะห์แก่เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด และมองว่าเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดไม่ควรได้รับการลงโทษแต่ควรได้รับการสงเคราะห์จากรัฐแทน

ทั้งนี้ ประเทศสิงคโปร์ได้บัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนไว้ 2 ฉบับ คือ The Children and Young Persons Act: (CYPA) Chapter 38 พระราชบัญญัติเด็กและเยาวชน ฉบับที่ 38 และ Probation of Offenders Act : POA พระราชบัญญัติคุมประพฤติ The Children and Young Person Act ในปี ค.ศ. 2001 เป็นกฎหมายที่นำแนวคิดในเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เข้ามาปรับใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน โดยให้ศาลเด็กและเยาวชนมีอำนาจที่จะใช้มาตรการอื่นที่ไม่ใช่การควบคุมตัวเด็กและเยาวชน และส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนด้วย ซึ่งเป็นการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน และทำให้ปรัชญาพื้นฐานของศาลคดีเด็กและเยาวชนของประเทศสิงคโปร์เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ มุ่งหมายในการปรับเปลี่ยนหรือปรับสภาพเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด รวมทั้งเด็กและเยาวชนที่มีความประพฤติไปในทางเสียหายให้กลับตนเป็นคนดี โดยเน้นให้เด็กและเยาวชนตระหนักถึงผลร้ายจากพฤติกรรมที่ได้กระทำลงไปด้วยการให้ชดเชยคืนค่าเสียหายและให้ขอโทษ ทั้งยังเปิดโอกาสให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนด้วย ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า กฎหมาย The Children and Young Person Act 2001 (Chapter 38) ของประเทศสิงคโปร์เป็นกฎหมายที่เน้นการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด และยังคงคำนึงถึงการป้องกันสังคมและความรับผิดชอบส่วนบุคคลไปพร้อม ๆ กัน

นอกจากนี้ประเทศสิงคโปร์ยังใช้กฎหมาย The Children and Young Person Act 2001 (Chapter 38) เพื่อแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิดแล้ว ยังนำกฎหมาย The Probation of Offenders Act Chapter 252 มาใช้ประกอบด้วย โดยกำหนดให้ศาลคำนึงถึงสภาพแวดล้อมหรือพฤติกรรมแห่งคดี ลักษณะแห่งการกระทำความผิดและความประพฤติของผู้กระทำความผิด เพื่อวางข้อกำหนดในการคุมประพฤติผู้กระทำความผิดในชุมชน ซึ่งศาลเด็กและเยาวชนจะให้หลักเกณฑ์ดังกล่าวควบคู่กับมาตรการในการนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ โดยมีมุ่ง

หมายให้เด็กและเยาวชนที่ถูกละเมิดประพฤติก่อเกิดความสำนึกผิดและเสียใจต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดของตนเอง ซึ่งกฎหมายได้กำหนดให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ครอบครัวของผู้เสียหาย และชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดได้มีโอกาสเข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัวเพื่อช่วยกันหาแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนเหล่านั้นให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติสุข¹²⁶

ทั้งนี้ ดำเนินการตามกฎหมาย The Children and Young Person Act 2001 (Chapter 38) ประกอบกับกฎหมาย The Probation of Offenders Act Chapter 252 นั้น มีหลักการว่าต้องศึกษาการกำหนดบทลงโทษให้เหมาะสมกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดแต่ละคนอย่างต่อเนื่อง เพื่อความปลอดภัยของชุมชนต้องเข้าแทรกแซงและดำเนินการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนทันทีที่มีแนวโน้มว่าจะกระทำความผิด และต้องให้ความดูแลรับผิดชอบเด็กและเยาวชนเปรียบเสมือนเป็นครอบครัวของเด็กและเยาวชนเหล่านั้น¹²⁷

3.2.3.1 เกณฑ์อายุของเด็กและเยาวชนในการนำรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้

กฎหมาย The Children and Young Persons Act 2001 (Chapter 38) ของประเทศสิงคโปร์ ให้ความสำคัญคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม มีบทบัญญัติให้คำนิยามเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ดังนี้

“เด็ก” (Child) หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 7 ปีขึ้นไป ถึงอายุ 14 ปี
บริบูรณ์

“เยาวชน” (Young Person) หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 14 ปีขึ้นไป แต่ไม่เกิน 16 ปี

“เด็กและเยาวชน” (Juvenile) หมายถึง เด็กชายและเด็กหญิงที่มีอายุ 7 ปีขึ้นไป แต่ไม่เกิน 16 ปี¹²⁸ ดังนั้นช่วงอายุที่จะถือว่าบุคคลนั้นเป็นเด็กหรือเยาวชน คือ มีอายุ 7 ปีขึ้นไป แต่ไม่เกิน 16 ปี หากบุคคลดังกล่าวกระทำความผิด จะต้องอยู่ภายใต้กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก

¹²⁶ อัจฉริยา ชูตินันท์, รายงานผลการวิจัยเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนเพื่อช่วยเหลือเด็กและเยาวชน โดยไม่ต้องขึ้นสู่ศาลเยาวชนและครอบครัว, 2551, หน้า 83.

¹²⁷ Chomil Kamal, "Directions of Juvenile Justice Reforms in Singapore," 118TH International Training Course Visiting Experts' Papers, Resource Material Series No.59 : 115 [ออนไลน์] แหล่งที่มา : 1 http://www.unafei.or.jp/english/pdf/PDF_rms/no59/ch08.pdf [4 มีนาคม 2560]

¹²⁸ The Children and Young Persons Act 2001 (Chapter 38), Section 2.

และเยาวชน โดยศาลเด็กและเยาวชนมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดี แต่หากบุคคลมีอายุต่ำกว่า 7 ปี กระทำความผิดไม่ต้องรับโทษ

3.2.3.2 ประเภทคดีในการนำรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้

กฎหมาย Children and Young Persons Act ได้กำหนดให้ศาลเด็กและเยาวชนนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาพิจารณาคดี 3 ประเภท ดังนี้¹²⁹

1. คดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด โดยกฎหมายนี้บัญญัติให้บุคคลที่มีอายุ 7 ปี และไม่เกิน 16 ปีบริบูรณ์ ขณะกระทำความผิดอาญาต้องอยู่ในอำนาจพิจารณาคดีของศาลเด็กและเยาวชน กฎหมายนี้จะมีวิธีหันเหคดีออกจากศาลเด็กและเยาวชน เมื่อความผิดที่เด็กหรือเยาวชนกระทำนั้นเป็นความผิดเล็กน้อย ๆ และเป็นกรกระทำความผิดในครั้งแรก และถ้ากฎหมายสามารถเปรียบเทียบปรับได้ ก็จะมีการเปรียบเทียบก่อนเป็นอันดับแรก

2. คดีที่เด็กหรือเยาวชนมีความประพฤติเสียหายจนบิดามารดาหรือผู้ปกครองไม่สามารถดูแลได้ โดยบิดามารดามีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลเด็กและเยาวชนเพื่อส่งเด็กเข้ารับการฝึกอบรมได้เป็นเวลาไม่เกิน 3 ปี โดยเด็กจะอยู่ในความดูแลของพนักงานคุมประพฤติและพนักงานสังคมสงเคราะห์

3. คดีที่เด็กหรือเยาวชนจำเป็นต้องได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพ โดยศาลคดีเด็กและเยาวชนจะพิจารณาโดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างเด็กหรือเยาวชนผู้กระทำความผิด ครอบครัว ชุมชน โรงเรียน และหน่วยงานอื่น ๆ โดยใช้วิธีประชุมกลุ่มครอบครัว

3.2.3.3 บุคคลที่เข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัว

กฎหมาย The Children and Young Persons Act 2001 (Chapter 38) ได้กำหนดบุคคลที่มีสิทธิเข้าร่วมในกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวไว้ ซึ่งประกอบไปด้วยบุคคล ดังนี้¹³⁰

- 1) เด็กหรือเยาวชนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด
- 2) บิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลในครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด
- 3) ผู้เสียหาย และบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลในครอบครัวของผู้เสียหาย

¹²⁹ The Children and Young Persons Act 2001 (Chapter 38), Section 33.

¹³⁰ Juvenile Court of Singapore, Family Conferencing. [ออนไลน์] แหล่งที่มา :

http://www.juvenilecourtofSingapore.gov.sg/ processes_juv_arrested_charged.htm [4 มีนาคม 2556]

- 4) ตัวแทนของโรงเรียนที่เด็กและเยาวชนศึกษาอยู่
- 5) นักจิตวิทยา
- 6) ตัวแทนของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนนั้น

การประชุมกลุ่มครอบครัวมีความมุ่งหมายให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้รู้สึกในการกระทำของตนเอง และหาแนวทางในการเยียวยาผู้เสียหายอย่างเหมาะสม รวมทั้งวางข้อกำหนดให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนนั้น โดยศาลจะพิจารณาข้อสรุปที่ได้จากการประชุมกลุ่มครอบครัวเพื่อมีคำสั่งให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติตาม ทั้งนี้ กฎหมาย The Children and Young Persons Act 2001 (Chapter 38) ยังได้ให้ความคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่ต้องเข้าสู่กระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัว โดยมีบทบัญญัติกำหนดว่าบุคคลที่เข้าร่วมในกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัว บุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่ตัวเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด บิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลในครอบครัวของเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด ต้องไม่กระทำการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็กหรือเยาวชนนั้นที่ได้จากการประชุมกลุ่มครอบครัว¹³¹ ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายแก่เด็กและเยาวชนนั้นในภายหลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัว

3.2.3.4 ขั้นตอนการประชุมกลุ่มครอบครัว

หลังจากที่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมและประกาศใช้กฎหมาย The Children and Young Persons Act 2001 (Chapter 38) แล้วนั้น จุดมุ่งหมายของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศสิงคโปร์ก็เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ จากเดิมที่กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนเน้นการสงเคราะห์เด็กและเยาวชนเป็นหลักเพียงอย่างเดียวก็หันมาส่งเสริมการใช้มาตรการพิเศษอื่น ๆ เพื่อเป็ยงเบนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมและนำตัวเด็กและเยาวชนเหล่านั้นเข้าสู่กระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแทน โดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนในขั้นก่อนฟ้อง เมื่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดถูกจับกุม ตำรวจมีอำนาจใช้มาตรการพิเศษแทนการตั้งข้อหากับเด็กและเยาวชนดังกล่าวด้วย โดย

¹³¹ The Children and Young Persons Act 2001 (Chapter 38), Section 45 (4).

มาตรการพิเศษดังกล่าวเป็นมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาก่อนคดีจะขึ้นสู่ศาล ซึ่งตำรวจสามารถสั่งให้ดำเนินการ ดังนี้¹³²

1) มีคำสั่งให้ปล่อยตัวเด็กและเยาวชนไปพร้อมกับว่ากล่าวตักเตือนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด รวมทั้งว่ากล่าวตักเตือนบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนนั้นด้วย

2) มีคำสั่งให้ปล่อยตัวเด็กและเยาวชนไปพร้อมกับว่ากล่าวตักเตือนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด รวมทั้งว่ากล่าวตักเตือนบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนนั้นด้วย พร้อมกับส่งตัวเด็กและเยาวชนนั้นให้นักสังคมสงเคราะห์เพื่อให้ความช่วยเหลือและคำปรึกษาแก่เด็กและเยาวชนนั้น

3) มีคำสั่งให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อรับคำปรึกษาและแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งเรียกว่า The Guidance Programme (GP) ตามคำแนะนำของพนักงานอัยการ

4) กรณีที่เด็กและเยาวชนได้กระทำความผิดเล็กน้อยและเป็นการกระทำความผิดครั้งแรก และความผิดดังกล่าวตำรวจสามารถเปรียบเทียบปรับได้ มีผลให้คดีอาญาสิ้นสุดลงในชั้นตำรวจ ซึ่งช่วยลดปริมาณคดีที่จะเข้าสู่กระบวนการพิจารณาในศาลลงด้วย

2. ขั้นตอนในชั้นพิจารณา ในชั้นพิจารณาศาลเด็กและเยาวชนจะเป็นผู้พิจารณาออกคำสั่งให้จัดการประชุมกลุ่มครอบครัวขึ้น ซึ่งในการออกคำสั่งดังกล่าวนี้ศาลต้องคำนึงถึงพื้นฐานครอบครัว ความประพฤติ สภาพแวดล้อมทางสังคม การศึกษา สุขภาพ และพัฒนาการของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดด้วย ทั้งนี้เพื่อให้การประชุมกลุ่มครอบครัวเกิดประโยชน์สูงสุดแก่เด็กและเยาวชนเหล่านั้น¹³³ และศาลสูงจะทำหน้าที่ในการพิจารณาคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดอุกฉกรรจ์ร้ายแรง นอกจากนี้ศาลยังมีอำนาจในการนำวิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนมาใช้แทนการลงโทษตามกฎหมายได้ โดยบทบัญญัติมาตรา 44 แห่งกฎหมาย The Children

¹³² Chomil Kamal, "Directions of Juvenile Justice Reforms in Singapore," 118TH International Training Course Visiting Experts' Papers, Resource Material Series No.59 : 115 [ออนไลน์] แหล่งที่มา http://www.unafei.or.jp/english/pdf/PDF_rms/no59/ch08.pdf [4 มีนาคม 2560]

¹³³ Juvenile Court of Singapore, Family Conferencing. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : http://www.juvenilecourtofSingapore.gov.sg/processes_juv_arrested_charged.htm [4 มีนาคม 2559]

and Young Persons Act 2001 (Chapter 38) ได้กำหนดให้ศาลมีอำนาจสั่งในคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิด ดังนี้¹³⁴

- 1) ศาลมีคำสั่งให้ปล่อยตัวเด็กและเยาวชนไป
- 2) ศาลมีคำสั่งมอบตัวเด็กและเยาวชนนั้นให้อยู่ในความดูแลของหน่วยงานหรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรภายในกำหนดระยะเวลา
- 3) ศาลมีคำสั่งกำหนดเงื่อนไขให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองดูแลและคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยคำสั่งนี้มักใช้ควบคู่กับคำสั่งคุมประพฤติเด็กและเยาวชนนั้นด้วย
- 4) ศาลมีคำสั่งให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทำงานบริการชุมชนเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 240 ชั่วโมง โดยคำสั่งนี้มักใช้ควบคู่กับคำสั่งคุมประพฤติเด็กและเยาวชนด้วย
- 5) ศาลมีคำสั่งคุมให้ประพฤติเด็กและเยาวชนภายใต้การดูแลของพนักงานคุมประพฤติ โดยกำหนดระยะเวลาในการคุมประพฤติไม่น้อยกว่า 6 เดือน แต่ไม่เกิน 3 ปี
- 6) ศาลมีคำสั่งให้กักขังเด็กและเยาวชนในสถานกักขังที่บัญญัติไว้ ได้แก่ Singapore Boys Home (สำหรับเด็กและเยาวชนชาย) และ Toa Payoh Girl's Home (สำหรับเด็กและเยาวชนหญิง) โดยกำหนดระยะเวลาในการกักขัง 6 เดือน ขึ้นไป
- 7) ศาลมีคำสั่งให้กักขังเด็กและเยาวชนในวันหยุดสุดสัปดาห์ โดยกำหนดระยะเวลาในกักขัง 52 สัปดาห์ ขึ้นไป ส่วนในวันธรรมดาอนุญาตให้เด็กและเยาวชนสามารถไปโรงเรียนหรือไปทำงานได้
- 8) ศาลมีคำสั่งให้มอบตัวเด็กและเยาวชนให้อยู่ในความดูแลของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนตามที่ศาลเห็นสมควร (Approved School) ซึ่งมักจะใช้ในกรณีที่ศาลตัดสินว่าเด็กและเยาวชนกระทำความผิด และความผิดดังกล่าวเป็นความผิดร้ายแรง โดยกำหนดระยะเวลาไม่น้อยกว่า 2 ปี แต่ไม่เกิน 3 ปี
- 9) ศาลมีคำสั่งส่งตัวเด็กและเยาวชนไปยังศูนย์ฝึกอบรม (Reformative Training Centre) โดยคำสั่งนี้จะใช้กับเด็กและเยาวชนที่มีอายุสิบสี่ปีถึงสิบหกปี หรือกว่าสิบหกปีขึ้นไป ซึ่งศาลสมควรให้เข้ารับการฝึกอบรมยังศูนย์ฝึกอบรม เนื่องจากเด็กและเยาวชนฝ่าฝืนข้อกำหนดในระหว่างที่อยู่ในความดูแลของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน (Approved School) โดยเด็กและเยาวชนจะไม่ได้รับสิทธิพิเศษใด ๆ อีก

¹³⁴ Juvenile Court of Singapore, Power of the Court on Juvenile Arrest Cases (JAC). [ออนไลน์] แหล่งที่มา : http://www.juvenile.courtofsingapore.gov.sg/processes_juv_arrested_charged.htm [4 มีนาคม 2559]

10) ศาลมีคำสั่งให้จ่ายค่าปรับ ค่าเสียหาย หรือค่าชดเชย โดยคำสั่งนี้ มักใช้ควบคู่กับคำสั่งคุ้มครองประพฤติด้วย ในกรณีที่เด็กมีอายุต่ำกว่าสิบสี่ปี บิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กนั้นต้องเป็นผู้จ่ายค่าปรับ ค่าเสียหาย หรือค่าชดเชยในการกระทำความผิดของเด็ก

11) การใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในการควบคุมตัว (Electronic Monitoring) ซึ่งเป็นทางเลือกสุดท้ายหากมีการละเมิดข้อกำหนดของสถานควบคุมตัว กฎหมายกำหนดให้ศาลมีอำนาจสั่งในคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดตามที่ได้กล่าวไปข้างต้นนั้นสะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศสิงคโปร์มุ่งเน้นให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมากกว่าถูกลงโทษตามกฎหมายเท่านั้น โดยใช้แนวทางในการฝึกอบรมและสงเคราะห์เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเป็นหลัก

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาการบังคับใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาถือเป็นมาตรการหนึ่งที่สำคัญในการนำมาใช้ในกรณีของเด็กและเยาวชนกระทำความผิด โดยมีแนวคิดมาจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่ไม่ได้มุ่งเน้นการลงโทษผู้กระทำความผิดให้หลายจำ โดยการตัดออกจากสังคมเท่านั้น แต่มุ่งเน้นไปที่การแก้ไขสาเหตุของปัญหา และเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นให้แก่เหยื่อหรือผู้เสียหาย ชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดไม่ว่า จะเป็นตัวผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย ครอบครัวของทั้งผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย รวมถึงชุมชน ได้รับรู้ถึงปัญหาที่แท้จริงและร่วมกันหาทางออกเพื่อให้ทุกฝ่ายสามารถกลับมาอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขอีกครั้ง

สำหรับประเทศไทยได้รับเอาแนวคิดดังกล่าวมาใช้กับกรณีของเด็กและเยาวชนกระทำความผิด ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 โดยได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ในมาตรา 63 ที่กำหนดให้ผู้อำนวยการสถานพินิจสามารถใช้ดุลยพินิจพิเคราะห์เด็กและเยาวชนผู้ต้องหว่ากระทำความผิดที่เข้าหลักเกณฑ์ ซึ่งอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้องและแจ้งความเห็นไปยังพนักงานอัยการ หากพนักงานอัยการเห็นด้วยก็จะมีคำสั่งไม่ฟ้องเด็กและเยาวชนนั้น และแนวคิดดังกล่าวได้พัฒนาอย่างเป็นรูปแบบที่ชัดเจนขึ้น ดังจะเห็นได้จากการมีบทบัญญัติในพระราชบัญญัติ ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 หมวด 7 มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาไว้โดยเฉพาะ ที่กำหนดให้สามารถนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้แก่เด็กและเยาวชนได้ตั้งแต่ในขั้นตอนก่อนฟ้อง ขั้นตอนการพิจารณาคดีในชั้นศาล และในหมวด 11 การพิพากษาคดีอาญา ยังสามารถนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ได้^๑ ในขั้นตอนก่อนศาลมีคำพิพากษา จากที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่ากฎหมายได้กำหนดให้มีการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชน เพื่อเบี่ยงเบนคดีที่ผู้กระทำความผิดเป็นเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักได้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมก็ว่าได้

อย่างไรก็ตามเพื่อประโยชน์ในการพัฒนามาตรการพิเศษแทนการดำเนินอาญาของประเทศไทยต่อไป ในบทนี้จึงทำการศึกษเปรียบเทียบการมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับประเทศนิวซีแลนด์ ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสิงคโปร์ ตามที่ได้ศึกษามาแล้วในบทที่ 3 และในบทนี้ยังได้มีการเปรียบเทียบและวิเคราะห์ปัญหาของบทบัญญัติดังกล่าวรวมถึงปัญหาในการบังคับใช้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.1 เปรียบเทียบมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาของไทยกับต่างประเทศ

การศึกษาเปรียบเทียบมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในส่วนนี้ จะเป็นการเปรียบเทียบมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยกับประเทศประเทศนิวซีแลนด์ ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสิงคโปร์ เพื่อให้เห็นถึงหลักเกณฑ์ของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และวิธีการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้แก่เด็กและเยาวชนได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

4.1.1 ประเทศไทยกับประเทศนิวซีแลนด์

1. อำนาจหน้าที่ของพนักงานตำรวจ

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ของประเทศไทยกับกฎหมาย The Children, Young Persons, and Their Families Act ของประเทศนิวซีแลนด์มีความแตกต่างกันในแง่ของอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ กล่าวคือ

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 ของไทยได้กำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาป้องกันภัยมาใช้แก่เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดโดยการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไว้ ให้ต้องเป็นกรณีคดีที่เด็กและเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิด ซึ่งมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 5 ปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ผู้อำนวยการสถานพินิจอาจเสนอความเห็นให้นำวิธีการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาใช้กับเด็กและเยาวชนได้ หากเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อน เว้นแต่เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ เมื่อคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิต อาชีพ ฐานะและสาเหตุแห่งการกระทำความผิดแล้ว หากผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นว่า เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดีโดยคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิต อาชีพ ฐานะและสาเหตุแห่งการกระทำความผิดแล้ว เด็กหรือเยาวชนนั้นอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้องคดี ผู้อำนวยการสถานพินิจมีอำนาจในการจัดให้มีการประชุมประกอบด้วย ฝ่ายเด็กและเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหายและนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมประชุม และหากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด รวมถึงพนักงานอัยการเข้าร่วมในการประชุมด้วย เมื่อร่วมกันจัดทำแผนเสร็จสิ้นแล้วให้เสนอความเห็นประกอบแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อพนักงานอัยการเพื่อพิจารณา เมื่อพนักงานอัยการได้รับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและความเห็นของผู้อำนวยการสถานพินิจแล้ว ให้พนักงานอัยการทำความเห็นเกี่ยวกับแผนได้ออกเป็น 2 แนวทาง ดังนี้

1) ถ้าพนักงานอัยการไม่เห็นชอบด้วยกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งให้แก้ไขแผน หรือจะสั่งดำเนินคดีต่อไปก็ได้

2) หากพนักงานอัยการเห็นชอบกับแผน โดยพิจารณาถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชนและเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม พนักงานอัยการจะมีคำสั่งให้ดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ทันที และรายงานให้ศาลทราบต่อไป

ในชั้นตอนนี้กฎหมายของไทยไม่ได้ให้อำนาจตำรวจในการว่ากล่าวตักเตือนหรือลงโทษเด็กและเยาวชนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอย่างไม่เป็นทางการ แต่ได้ให้อำนาจตำรวจชั้นพนักงานสอบสวนที่จะเปรียบเทียบปรับได้ ในคดีที่มีปรับสถานเดียว คดีความผิดลหุโทษหรือความผิดที่มีอัตราโทษอย่างสูงไม่เกินไปกว่าความผิดลหุโทษหรือคดีอื่นที่มีโทษปรับสถานเดียวอย่างสูงไม่เกิน 10,000 บาท เมื่อเด็กหรือเยาวชนชำระค่าปรับตามที่พนักงานสอบสวนได้เปรียบเทียบแล้ว คดีนั้นก็อันระงับ อย่างไรก็ตามก็ตำรวจอาจทำหน้าที่ว่ากล่าวตักเตือน หรือลงโทษเด็กและเยาวชนได้หากได้มีการกำหนดไว้ในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งมีที่มาจากการประชุมกลุ่มครอบครัว ในขณะที่กฎหมาย The Children, Young Persons, and Their Families Act ของประเทศนิวซีแลนด์ ในชั้นตอนก่อนฟ้องคดี ให้อำนาจตำรวจในการว่ากล่าวตักเตือน และลงโทษเด็กและเยาวชนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอย่างไม่เป็นทางการได้ เนื่องจากประเทศนิวซีแลนด์มีหน่วยงานพิเศษซึ่งเป็นหน่วยงานขององค์กรตำรวจเองที่ทำหน้าที่ว่ากล่าวตักเตือน หรือใช้มาตรการบังคับที่มีลักษณะไม่เป็นทางการแก่เด็กและเยาวชน ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจพิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นคดีที่ไม่ร้ายแรง และจะส่งตัวเด็กและเยาวชนไปยังหน่วยงานพิเศษนี้เพื่อทำการว่ากล่าวตักเตือนเด็กและเยาวชน เช่น การสั่งให้ขอโทษ ผู้เสียหาย การบริการสังคม เป็นต้น แต่หากเป็นคดีที่มีอัตราโทษสูงหรือเป็นมีความร้ายแรงหรือผู้กระทำความผิดไม่สามารถใช้วิธีการว่ากล่าวตักเตือนหรือไม่สามารถใช้มาตรการบังคับอย่างไม่เป็นทางการได้ กรณีนี้แม้จะไม่อยู่ในอำนาจของพนักงานตำรวจที่จะว่ากล่าวตักเตือนก็ตาม แต่ยังสามารถนำมาตราทางเลือกมาใช้ในชั้นหลังฟ้องได้ โดยมีการประชุมร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิด หรือผู้เสียหายจะต้องยินยอมในการใช้มาตรการทางเลือกเพื่อเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรม

2. ประเภทคดีที่นำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้

แม้ในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ของประเทศไทยจะมีการกำหนดมีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดคล้ายคลึง The Children, Young Persons, and Their Families Act ของ

ประเทศนิวซีแลนด์ แต่มีเงื่อนไขในการนำมาตราการพิเศษมาใช้แก่เด็กและเยาวชนที่แตกต่างกันอยู่ ประการหนึ่ง กล่าวคือ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ของประเทศไทยได้กำหนดให้การนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้กับคดีที่เด็กและเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดซึ่งมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 5 ปี ไม่ว่าจะ มีโทษปรับด้วยหรือไม่ และคดีที่เด็กและเยาวชนถูกฟ้องต่อศาลว่าได้กระทำความผิดซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงไม่เกิน 20 ปี ไม่ว่าจะ มีโทษปรับด้วยหรือไม่ จะเห็นได้ว่าประเทศไทยได้นำอัตราโทษอย่างสูงมาเป็นเงื่อนไขประการหนึ่งในการพิจารณาว่าเด็กและเยาวชนผู้นั้นสมควรนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาบังคับใช้หรือไม่ ในขณะที่กฎหมาย The Children, Young Persons, and Their Families Act B.C. 1989 ของประเทศนิวซีแลนด์ ไม่ได้กำหนดเงื่อนไขการนำมาตราการพิเศษมาใช้แก่เด็กและเยาวชนโดยพิจารณาจากอัตราโทษอย่างสูงเหมือนเช่นประเทศไทย แต่พิจารณาจากร้ายแรงแห่งลักษณะคดีจึงมีผลทำให้คดีบางประเภทที่มีความร้ายแรงไม่สามารถนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้แก่เด็กและเยาวชนได้ เช่น ความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนา และความผิดฐานทำร้ายร่างกายเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย

4.1.2 ประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น

1) การกำหนดให้ความสำคัญผิดเป็นเงื่อนไขในการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ฉบับดังกล่าวได้วางหลักเกณฑ์ในการเข้าสู่กระบวนการเบี่ยงเบนคดีของเด็กและเยาวชนโดยใช้วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว ที่มีเงื่อนไขประการหนึ่งที่สำคัญคือเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดหรือถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดจะต้องรู้สึกสำนึกในสิ่งที่ตนได้ทำลงไปหรือรู้สึกสำนึกผิดนั่นเอง และผู้เสียหายจะต้องยินยอมให้เด็กและเยาวชนนั้นใช้วิธีประชุมกลุ่มครอบครัว เพื่อจัดแผนหรือหามาตรการที่เหมาะสมในการฟื้นฟู แก้ไข และเยียวยาความเสียหายต่อไป ซึ่งการกำหนดเงื่อนไขดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการนำมาตราการพิเศษแทนดำเนินอาญาของประเทศญี่ปุ่นซึ่งมีพื้นฐานมาจากการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน และได้กำหนดเงื่อนไขที่สำคัญในการจัดประชุมกลุ่มครอบครัว คือ เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดต้องสำนึกผิด ขอโทษ ขอภัยผู้เสียหาย แสดงความเสียใจกับความผิดที่ทำลงไป พร้อมทั้งขอให้ผู้เสียหายให้อภัย และยินดีชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหาย ส่วนตัวผู้เสียหายเองก็ต้องยอมให้อภัยกับความเสียหายที่เกิดขึ้นมาแล้ว ดังนั้นการแสดงออกถึงความรู้สึกสำนึกผิดของเด็กและเยาวชนจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการเข้าสู่

กระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของทั้งกฎหมายประเทศไทยและกฎหมายของประเทศญี่ปุ่น

นอกจากนี้กฎหมายของทั้งสองประเทศยังได้กำหนดให้ครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดจะต้องร่วมกันจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูกับบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อวางมาตรการควบคุมพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่อาจก่ออันตรายขึ้นอีก อันเป็นการป้องกันการมิให้เด็กและเยาวชนกระทำผิดซ้ำ

2) ประเภทของคดีที่จะนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้

ประเทศไทยได้กำหนดเงื่อนไขในการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาใช้แก่เด็กและเยาวชนโดยคำนึงอัตราโทษ กล่าวคือในกรณีเด็กและเยาวชนยังไม่ถูกฟ้องต่อศาล คดีที่จะนำมาตราการพิเศษมาใช้คือคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาอย่างสูงจำคุกไม่เกินห้าปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม และสำหรับกรณีที่เด็กและเยาวชนถูกฟ้องเป็นคดีต่อศาลแล้ว คดีที่จะนำมาตราการพิเศษมาใช้ได้ในชั้นศาลนี้คือคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดซึ่งมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 20 ปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม จะเห็นได้ว่ากฎหมายของประเทศไทยได้นำอัตราโทษที่เด็กและเยาวชนจะได้รับมาพิจารณาเพื่อเป็นเงื่อนไขประการหนึ่งที่สำคัญว่าจะนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาใช้แก่เด็กและเยาวชนผู้นั้นได้หรือไม่ ในขณะที่ประเทศญี่ปุ่นไม่ได้มีการนำอัตราโทษมาเป็นเกณฑ์ในการนำมาตราการพิเศษมาใช้แก่เด็กและเยาวชน แต่กฎหมายของประเทศญี่ปุ่นได้มีการกำหนดไว้โดยเฉพาะว่าความผิดตั้งแต่ระดับปานกลางถึงระดับรุนแรงเท่านั้นที่ศาลมีอำนาจออกมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาได้ เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ฐานกรรโชกทรัพย์ เป็นต้น ซึ่งการกำหนดประเภทของคดีที่จะนำมาตราการพิเศษมาใช้ของประเทศญี่ปุ่นนี้มีลักษณะใกล้เคียงกับประเทศนิวซีแลนด์

4.1.3 ประเทศไทยกับประเทศสิงคโปร์

1) การกำหนดให้ความสำนึกผิดเป็นเงื่อนไขในการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในประเทศสิงคโปร์นั้นได้ให้ความสำคัญกับการแก้ไขฟื้นฟู เด็กและเยาวชนที่กระทำผิด โดยให้ครอบครัวผู้เสียหายและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการหาทางออกเพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น ซึ่งในส่วนนี้ได้มีแนวคิดและการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนเช่นเดียวกับประเทศไทยภายใต้กรอบของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการนำมาตราการ

พิเศษมาใช้โดยผ่านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในรูปแบบของการประชุมกลุ่มครอบครัว เพื่อเป็นการหันเหคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมหลัก โดยอาศัยความร่วมมือของผู้ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นผู้กระทำความผิด ครอบครัว ผู้เสียหาย และชุมชนร่วมกันพูดคุยหามาตรการที่เหมาะสมในการแก้ไขพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อสังคมพร้อมทั้งเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายด้วย นอกจากนี้เงื่อนไขที่สำคัญในการนำเด็กและเยาวชนเข้าสู่กระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวที่เหมือนกันของทั้งสองประเทศ คือ ความสำนึกผิดของเด็กและเยาวชนที่มีต่อสิ่งที่ตนได้กระทำลงไป โดยอาจเป็นการแสดงออก หรือคำขอโทษที่ออกมาจากความรู้สึกอย่างจริงใจพร้อมทั้งการขอโอกาสแก้ไขปรับเปลี่ยนตนเองเสียใหม่

อย่างไรก็ดีในประเด็นเรื่องความสำนึกผิดของเด็กและเยาวชนของประเทศไทย และประเทศสิงคโปร์ยังมีความแตกต่างกันในรายละเอียด กล่าวคือ ประเทศไทยได้กำหนดให้ความสำคัญผิดของเด็กและเยาวชนเป็นเงื่อนไขในการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินอาญามาใช้ รวมถึงประเทศนิวซีแลนด์และประเทศญี่ปุ่นก็ได้มีการกำหนดเงื่อนไขนี้เป็นองค์ประกอบหนึ่งในการพิจารณาว่าเด็กและเยาวชนผู้นั้นจะเข้ามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาได้หรือไม่เช่นกัน แต่สำหรับประเทศสิงคโปร์ไม่ได้มีการกำหนดเงื่อนไขให้เด็กและเยาวชนต้องสำนึกผิดในการกระทำเสียก่อนจึงจะสามารถนำเข้ามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ได้ แต่ได้กำหนดเงื่อนไขให้เด็กและเยาวชนต้องสำนึกผิดไว้ในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งหากเด็กและเยาวชนไม่ได้มีการสำนึกผิดตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในแผนแล้ว จะมีผลเท่ากับว่าเด็กและเยาวชนผู้นั้นปฏิบัติตามแผนไม่สำเร็จ

2) วัตถุประสงค์ในการลงโทษเด็กและเยาวชน

ประเทศไทยและประเทศสิงคโปร์ก็มีความแตกต่างกันในเรื่องวัตถุประสงค์ของการลงโทษเด็กและเยาวชน กล่าวคือ ประเทศสิงคโปร์มีวัตถุประสงค์ในการลงโทษโดยมองว่านอกจากจะลงโทษเพื่อแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูแล้ว ยังมีการลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่ ยับยั้งอีกด้วย เนื่องจากประเทศสิงคโปร์ใช้วิธีการลงโทษที่รุนแรงแก่เยาวชนด้วยการเชี่ยน รวมถึงสามารถจำคุกตลอดชีวิตได้ สำหรับความผิดร้ายแรงหากพิจารณาแล้ว เห็นว่า เยาวชนนั้นกระทำความผิดที่ยากแก่การแก้ไข ในขณะที่ประเทศไทยใช้วิธีการลงโทษเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเป็นหลัก ซึ่งโทษที่ลงแก่เด็กและเยาวชนได้นั้นคือมาตรการที่ใช้สำหรับเด็กและเยาวชนที่กำหนดไว้ในกฎหมายเท่านั้น เช่น วิธีการเพื่อความปลอดภัย การคุมประพฤติ การส่งตัวไปฝึกอบรม เป็นต้น โทษดังกล่าวจะไม่มีลักษณะที่ใช้ความรุนแรงและไม่มีการกระทำต่อเนื้อตัวร่างกายของเด็กและเยาวชนทั้งสิ้น

4.2 วิเคราะห์ปัญหามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา

จากการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้อง และหลักเกณฑ์การนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้แก่เด็กและเยาวชนทั้งของประเทศไทยและของต่างประเทศมาแล้วนั้น จึงสรุปประเด็นปัญหาได้ดังนี้

4.2.1 ปัญหาการใช้อัตราโทษมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟู

จากการศึกษากฎหมายประเทศของประเทศนิวซีแลนด์และประเทศญี่ปุ่นพบว่า ทั้งสองประเทศนี้ได้มีการกำหนดเงื่อนไขประเภทของคดีที่สามารถนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ โดยประเทศนิวซีแลนด์ใช้ลักษณะความรุนแรงของคดีมาเป็นเงื่อนไข โดยกำหนดว่าคดีที่มีความร้ายแรง เช่น ฆ่าคนตายโดยเจตนา หรือทำร้ายร่างกายเป็นเหตุให้บุคคลถึงแก่ความตายนั้น ไม่สามารถนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ได้ ส่วนประเทศญี่ปุ่นกำหนดให้ศาลสามารถเลือกใช้มาตรการอื่นแทนการควบคุมตัวเด็กและเยาวชนได้ หากเป็นความผิดในระดับกลางถึงระดับรุนแรง ขณะที่ประเทศไทยใช้อัตราโทษอย่างสูงมาเป็นหนึ่งในเงื่อนไขของการพิจารณาว่าเด็กและเยาวชนนั้นสมควรนำมาตราการพิเศษมาบังคับใช้ด้วยหรือไม่ เมื่อพิจารณาหลักเกณฑ์ดังกล่าวของประเทศไทยจะเห็นว่า การกำหนดเงื่อนไขโดยใช้อัตราโทษนั้นเป็นเกณฑ์ที่มีลักษณะกว้างจนทำให้คดีทุกประเภทสามารถนำมาตราการพิเศษมาใช้ได้แทบทั้งสิ้น หากพิจารณาในแง่ของการให้ความสำคัญแก่เด็กและเยาวชนซึ่งกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ ปัจจัยแวดล้อม วุฒิภาวะ และสาเหตุต่าง ๆ ที่ทำให้เด็กและเยาวชนต้องตัดสินใจกระทำความผิดนั้น อาจไม่ได้เกิดจากความชั่วร้ายภายในจิตใจของพวกเขาเอง ดังนั้นจึงควรให้โอกาสพวกเขาเรียนรู้ที่จะแก้ไขจากสิ่งที่ทำผิดพลาดไป โดยเปิดโอกาสให้เขาได้รับการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูตามสภาพปัญหาของแต่ละบุคคล ซึ่งการให้เปิดโอกาสให้คดีทุกประเภทสามารถเข้าสู่กระบวนการที่ใช้มาตรการพิเศษได้ อย่างเช่นที่ประเทศไทยเป็นอยู่อาจเป็นเรื่องที่ดี แต่การให้โอกาสอย่างกว้างขวางจนเกินไป โดยไม่มีพิจารณาถึงลักษณะ พฤติกรรม ความรุนแรงของคดีประกอบด้วย จะทำให้กระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้นไม่สามารถแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และอาจทำให้เด็กและเยาวชนบางส่วนหวนกลับมากระทำความผิดซ้ำได้อีก

4.2.2 ปัญหาการให้ความยินยอมของผู้เสียหาย กรณีเป็นคดีที่มีผู้เสียหายแต่หาไม่พบ หรือติดต่อไม่ได้ในขั้นตอนก่อนฟ้องและขั้นตอนพิจารณาคดีในชั้นศาล

ในขั้นตอนก่อนฟ้อง ความยินยอมของผู้เสียหาย ถือเป็นเงื่อนไขสำคัญในการพิจารณาว่าเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดผู้นั้นจะสามารถนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามา

บังคับใช้ได้หรือไม่ ดังนั้นหากปราศจากความยินยอมของผู้เสียหายแล้ว เด็กและเยาวชนผู้นั้นก็ไม่อาจใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาได้ นอกจากนี้ยังเกิดปัญหาขึ้นว่าหากเป็นคดีที่ไม่มีผู้เสียหายแล้ว หรือเป็นคดีที่รัฐเป็นผู้เสียหาย จำเป็นจะต้องมีผู้ให้ความยินยอมอยู่หรือไม่ หากต้องมีผู้ให้ความยินยอม ใครจะเป็นผู้ให้ความยินยอมนั้น ดังนั้นเมื่อความยินยอมเป็นเงื่อนไขสำคัญเช่นนี้ จึงได้มีการออกพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2559 เพื่อแก้ไข ในส่วนของการให้ความยินยอมจากเดิม “...การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหาย และเด็กหรือเยาวชนด้วย ” เป็น “...โดยการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดังกล่าวต้องได้รับความยินยอมจากเด็กหรือเยาวชน และผู้เสียหายด้วยหากคตินั้นเป็นคดีที่มีผู้เสียหาย”¹³⁵ การแก้ไขถ้อยคำในฉบับนี้เป็นกรแก้ไขปัญหาการให้ความยินยอมในกรณีของรัฐเป็นผู้เสียหายและกรณีที่เป็นคดีที่ไม่มีผู้เสียหาย ไม่ต้องขอความยินยอมจากผู้ใดในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เนื่องจากเงื่อนไขความยินยอมนั้นจะมีได้เฉพาะกรณีที่เป็นคดีที่มีผู้เสียหายเท่านั้น หากเป็นคดีที่ไม่มีผู้เสียหายแล้ว ไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากผู้ใดทั้งสิ้น ดังนั้นจึงเห็นได้ว่ากฎหมายฉบับนี้ยังคงให้ความสำคัญกับความยินยอมของผู้เสียหายอยู่ โดยมีการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการให้ความยินยอมในการจัดทำแผนนั้นจำเป็นต้องมีเฉพาะกรณีเป็นคดีที่มีผู้เสียหายเท่านั้น หากเป็นกรณีที่ไม่มีผู้เสียหายแล้ว ไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากผู้ใดในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟู

อย่างไรก็ตามปัญหาเกี่ยวกับการให้ความยินยอมของผู้เสียหายยังมีได้หมดไป เนื่องจากในกรณีที่เป็นคดีที่มีผู้เสียหายซึ่งเข้าเงื่อนไขตามกฎหมายที่จะต้องได้รับความยินยอม แต่ปรากฏว่าหาผู้เสียหายไม่พบ หรือติดต่อไม่ได้ จึงไม่มีผู้เสียหายมาให้ความยินยอมได้ หรือบางกรณีเป็นความผิดที่ทำให้ผู้เสียหายต้องอับอาย เช่นคดีข่มขืน ผู้เสียหายจึงไม่มาให้ความยินยอม และกฎหมายก็ไม่ได้เปิดช่องไว้ให้ผู้อื่นสามารถให้ความยินยอมแทนผู้เสียหายได้ ดังนั้นหากกรณีดังกล่าวอยู่ในชั้นตอนก่อนฟ้องก็จะเป็นอำนาจของผู้อำนวยการสถานีพินิจเป็นผู้พิจารณาว่าเด็กและเยาวชนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดนั้น อยู่ในเงื่อนไขที่จะใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามมาตรา 86 ได้หรือไม่ และเมื่อปรากฏว่าเป็นคดีที่มีผู้เสียหายแต่ไม่พบตัวผู้เสียหาย หรือ ไม่สามารถติดต่อได้ ผู้อำนวยการสถานีพินิจก็จะพิจารณาคดีนี้ว่าเป็นกรณีที่ไม่ครบเงื่อนไขที่จะนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีในชั้นก่อนฟ้องมาบังคับใช้แก่เด็กและเยาวชนผู้นั้นได้เนื่องจากไม่มีผู้เสียหายมาให้ความยินยอม จึงมีผลทำให้กรณีนี้ไม่สามารถเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนซึ่งเป็นต้นทางของการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ได้แก่เด็กและเยาวชนได้

¹³⁵ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2559

นอกจากนี้เงื่อนไขความยินยอมของผู้เสียหายนี้ ยังปรากฏอยู่ในมาตรา 90 ซึ่งเป็นขั้นตอนการนำมาตรการพิเศษมาใช้ในชั้นพิจารณาคดีของศาล โดยได้กำหนดว่า “...ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อน เว้นแต่เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ ก่อนมีคำพิพากษาหากเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำและผู้เสียหายยินยอมและโจทก์ไม่คัดค้าน...” ดังนั้นหากคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาในชั้นศาล โดยปรากฏว่าเป็นคดีที่มีผู้เสียหายแต่ไม่สามารถติดต่อหรือไม่ทราบความประสงค์ที่แท้จริงของผู้เสียหายว่าจะยินยอมหรือไม่ เมื่อไม่มีผู้เสียหายมาแสดงเจตนาว่าประสงค์จะยินยอมหรือไม่ กรณีนี้จึงไม่สามารถนำมาตรการพิเศษมาใช้กับเด็กและเยาวชนในคดีนั้นได้เช่นเดียวกับกรณีตามมาตรา 86 ดังที่ได้กล่าวไว้แล้ว เนื่องจากไม่ครบเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด ดังนั้นศาลจึงต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป

กรณีดังกล่าวจึงกลับกลายเป็นอุปสรรคต่อการคุ้มครองประโยชน์และสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชน เนื่องจากในกรณีนี้กฎหมายได้ให้ความสำคัญกับความยินยอมของผู้เสียหายจนอาจมีผลให้บางกรณีที่เป็นกรณีก่อทำความผิดที่ไม่รุนแรงกลับไม่ได้รับการเยียวยาแก้ไขฟื้นฟูไปอย่างน่าเสียดาย นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กที่ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคี ในข้อ 40 (3) ข. ที่กำหนดให้รัฐภาคีต้องส่งเสริมให้มีการตรากฎหมาย จัดตั้งหน่วยงาน และสถาบันที่ใช้เป็นการเฉพาะสำหรับเด็กที่ถูกกล่าวหา เมื่อเห็นว่าเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับ ให้กำหนดมาตรการที่ใช้กับเด็กโดยไม่ต้องอาศัยกระบวนการตุลาการ แต่กรณีนี้เด็กและเยาวชนผู้นั้นจะต้องถูกดำเนินคดีต่อไปตามขั้นตอน จึงทำให้เสียโอกาสที่ได้รับการเปี่ยมเบนคดีตั้งแต่ต้นทางของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ทั้งที่การเปี่ยมเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมหลักเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญของดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชน

4.2.3 ปัญหาการใช้ดุลยพินิจของผู้อำนวยการสถานพินิจ

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 เป็นเครื่องมือคัดกรองเด็กและเยาวชนด่านแรกออกจากกระบวนการยุติธรรมหลัก โดยให้อำนาจผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนแล้วเห็นว่า อาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง ให้จัดให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวเพื่อทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ อันเป็นกระบวนการหันเหคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมหลัก ในชั้นตอนนี้กรมพินิจและคุ้มครองเด็กได้มีแบบประเมินความเสี่ยงและความจำเป็น เพื่อใช้ในการประเมินเด็กและเยาวชนผู้นั้นว่าสมควรจะใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องนี้หรือไม่ โดยแบ่งออกเป็น 10 ด้าน ดังนี้ 1. ด้านครอบครัว 2. ด้านชุมชนและสภาพแวดล้อม 3. ด้านภูมิหลังทางการศึกษา 4. ด้านเพื่อนและบุคคลใกล้ชิด 5. ด้าน

ประวัติเกี่ยวข้องกับยาเสพติด 6. ด้านประวัติการกระทำผิด 7. ด้านสภาวะทางกายและจิต 8. ด้านปัญหาทางพฤติกรรม 9. ด้านการคุ้มครองเด็ก 10. ด้านการค้ามนุษย์ ซึ่งผลการประเมินจากทั้ง 10 ด้าน จะแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ต่ำ กลาง และสูง ผู้ที่ได้ผลการประเมินความเสี่ยงและความจำเป็นต่ำเท่านั้นจึงจะสามารถใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องได้ แต่หากผลการประเมินดังกล่าวอยู่ในระดับกลางหรือสูงเด็กและเยาวชนนั้นจะต้องถูกดำเนินคดีต่อไป

กรณีดังกล่าวทำให้เด็กและเยาวชนจำนวนหนึ่งที่มีผลประเมินอยู่ในระดับกลางหรือสูง ไม่สามารถเข้าถึงมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาได้ การกำหนดเงื่อนไขดังกล่าวในการเข้าสู่กระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาจึงถือเป็นการขัดเจตนาารมณ์ของกฎหมายที่วัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสิทธิ สวัสดิภาพและวิถีปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนด้วยวิธีการที่เหมาะสมคือออกจากกระบวนการยุติธรรมหลัก

4.2.4 ปัญหาการไม่มีกรอบระยะเวลาในการพิจารณาแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของพนักงานอัยการ

การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในชั้นตอนก่อนฟ้อง นั้น มีที่มาจากความร่วมมือกันหลายฝ่ายอันประกอบไปด้วย ผู้อำนวยการสถานพินิจ เด็กและเยาวชนที่ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำผิด ผู้เสียหาย นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ และอาจเชิญผู้แทนชุมชนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมถึงพนักงานอัยการ และศาล ในการหาแนวทางที่เหมาะสมเพื่อนำมาใช้แก้ไขเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมของเด็กและเยาวชน และแนวทางในการเยียวยาผู้เสียหายและชุมชนด้วย โดยหน่วยงานและองค์กรหลักที่ทำหน้าที่พิจารณาแผนตามลำดับขั้นตอน คือ สถานพินิจ อัยการ และศาล ทั้งนี้ในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนได้มีการกำหนดกรอบระยะเวลาในการดำเนินการจัดทำและพิจารณาแผนแก่สถานพินิจและศาลเท่านั้น แต่ไม่ได้มีการกำหนดกรอบระยะเวลาดังกล่าวแก่พนักงานอัยการ

ตารางแสดงกรอบระยะเวลาการดำเนินการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูของสถานพินิจ อัยการ และศาล

หน่วยงาน/สถาบัน	การดำเนินงาน	กรอบระยะเวลา
ผู้อำนวยการสถานพินิจ	จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้แล้วเสร็จ และเสนอต่อไปยังพนักงานอัยการ	ภายใน 30 วันนับแต่วันที่เด็กและเยาวชนสำนึกในการกระทำ

หน่วยงาน/สถาบัน	การดำเนินงาน	กรอบระยะเวลา
พนักงานอัยการ	มีคำสั่งเห็นชอบ – ให้ดำเนินการตามแผนและรายงานให้ศาลทราบ หากไม่เห็นชอบ – สั่งแก้ไขแผน หรือ ดำเนินคดีต่อ	ไม่มี
ศาล	มีคำสั่งเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบด้วยกับแผน	ภายใน 30 วันนับแต่วันที่ได้รับรายงานจากอัยการ

ดังนั้น เมื่อไม่ได้มีการกำหนดกรอบระยะเวลาในการพิจารณาแผนของพนักงานอัยการ จึงอาจส่งผลให้มีการใช้เวลาพิจารณาเนิ่นช้า และทำให้เกิดความล่าช้าในการปฏิบัติแผนตามมา อันเป็นสิ่งที่ขัดกับหลักการหันเหคดีเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมหลักโดยเร็วที่สุด และยังเป็นภาระซ้ำเติมเด็กและเยาวชนมากกว่าจะเป็นการคุ้มครอง นอกจากนี้ผู้เสียหาย ครอบครัว และชุมชนที่เกี่ยวข้องต่างก็ได้รับผลกระทบจากความล่าช้าในกระบวนการยุติธรรมไปด้วยเช่นกัน

4.2.5 ปัญหาการไม่มีที่ปรึกษากฎหมายในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

การดำเนินมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้องและชั้นฟ้องนั้น พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวได้กำหนดให้ผู้เข้าร่วมประชุมจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟู มีดังนี้

1. เด็กและเยาวชนที่ถูกกล่าวหาหรือต้องหาว่าได้กระทำความผิด
2. ผู้เสียหาย
3. นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์
4. ผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (หากผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นสมควร)
5. พนักงานอัยการ (หากผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นสมควร)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้น ไม่มีบุคคลใดหน้าที่ในคำปรึกษาในด้านกฎหมายให้แก่เด็กและเยาวชน ครอบครัวของเด็กและเยาวชน รวมถึงผู้เสียหาย ทั้งนี้การมีบุคคลเพื่อทำหน้าที่ให้คำปรึกษานั้น มีขึ้นเพื่อให้แต่ละฝ่ายรับรู้และเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตน ภายใต้เงื่อนไขความสมานฉันท์และประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชนเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเด็กและเยาวชนซึ่งนอกจากจะมีการบำบัด และสงเคราะห์โดยนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์แล้ว เด็กและเยาวชน รวมถึงครอบครัวจำเป็นจะต้องรับรู้และ

เข้าใจสิทธิของตนเองด้วยว่าเมื่อก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นแล้ว จะมีความผิดอย่างไร รวมถึงสิทธิของพ่อแม่และผู้ปกครองด้วยว่าหากบุตรหลานของตนหรือผู้ที่อยู่ในความปกครองของตนนั้นไปก่อความเดือดร้อนเสียหายขึ้นตนเองก็มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นเช่นกัน หากพ่อแม่ผู้ปกครองเข้าใจถึงสิทธิและหน้าที่ของตนในการเลี้ยงดูบุตรหลานแล้ว ก็จะทำให้การปล่อยปละละเลยบุตรหลานลดน้อยลง เพราะเมื่อเด็กและเยาวชนกระทำผิดแล้ว บางกรณีพ่อแม่ผู้ปกครองอาจต้องร่วมรับผิดชอบด้วยเช่นกัน ซึ่งแท้จริงแล้วปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนส่วนหนึ่งมาจากสาเหตุของครอบครัว ดังนั้นการส่งเสริมให้ตระหนักรู้ ถึงสิทธิหน้าที่ทั้งของตนเองและผู้อื่นจึงเป็นสิ่งสำคัญในการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งที่ปรึกษากฎหมายจะเป็นบุคคลที่สามารถให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวได้

ผู้วิจัยจึงเห็นว่า หากมีที่ปรึกษากฎหมายเข้ามาทำหน้าที่ให้ความรู้ความเข้าใจถึงสิทธิและหน้าที่ดังกล่าวตั้งแต่ขั้นตอนแรกของเบี่ยงเบนคดี ก็จะทำให้ทุกฝ่ายเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนและสามารถยอมรับกรอบกติกาของการอยู่ร่วมกันต่อไปได้ อันเป็นวัตถุประสงค์หลักของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ นอกจากนี้ในส่วนของผู้กระทำผิดหรือผู้ถูกกล่าวหากระทำผิดจะต้องมีความสำนึกในการกระทำ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการพิจารณาให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ทั้งนี้หากความสำนึกผิดนั้นที่มีพื้นฐานมาจากความเข้าใจสิทธิและหน้าที่ของตนนั้นแล้ว ก็จะทำให้เขาเหล่านั้นแสดงออกซึ่งความสำนึกผิดที่มาจากใจจริง มิใช่เป็นเพียงแค่คำพูด สิ่งนี้จึงเป็นจุดเริ่มที่จะทำให้การปฏิบัติตามแผนมีแนวโน้มที่จะสำเร็จได้โดยง่าย

4.2.6 ปัญหาการนำเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษก่อนมีคำพิพากษา มาตรา 132 วรรค 2 มาฝึกรวมกับเด็กและเยาวชนในส่วนแรก

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนมีคำพิพากษานั้น เป็นอีกหนึ่งช่องทางที่กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ให้ศาลสามารถนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาเพื่อเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมหลัก หากเห็นว่ายังไม่สมควรจะมีคำพิพากษาให้จำเลยที่เป็นเยาวชนนั้นมีความผิด และไม่สมควรใช้วิธีการตามมาตรา 132 วรรค 1 ซึ่งหมายถึงวิธีการดังต่อไปนี้ การให้จำเลยรายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติหรือเจ้าพนักงานอื่นหรือบุคคลใดหรือองค์การด้านเด็ก การให้เข้ารับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู การรับคำปรึกษาแนะนำ การให้เข้าร่วมกิจกรรมบำบัดหรือกิจกรรมทางเลือก หรือให้ใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย ภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควร แต่ต้องไม่เกินกว่าจำเลยนั้นมีอายุครบยี่สิบสี่ปีบริบูรณ์ ศาลจะมีคำสั่งให้ส่งตัวจำเลยไปยังสถานพินิจหรือสถานที่อื่นที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายและตามที่ศาลเห็นสมควรที่ยินยอมรับตัวจำเลยไว้ดูแลชั่วคราว หรืออาจใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนก็ได้

ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ปัจจุบันในข้อบังคับศาลฎีกาไม่ได้มีการกำหนดว่า ที่อื่นที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายและที่ศาลเห็นสมควรที่นอกจากสถานพินิจเป็นที่ใด และเมื่อปัจจุบันหมายถึงแต่เพียงสถานพินิจแล้วเมื่อมีคำสั่งให้ส่งตัวจำเลยไปยังสถานพินิจแล้วศาลจะใช้มาตรการใดต่อไปกับจำเลยซึ่งเป็นเยาวชนที่กำลังจะถูกพิพากษา แต่ให้นำตัวมาไว้ยังสถานพินิจ ซึ่งแตกต่างจากกรณีการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องและชั้นฟ้อง

ดังนั้น การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนมีคำพิพากษาจึงเป็นดุลยพินิจของศาลโดยแท้ที่จะกำหนดแผนให้เหมาะสมกับเยาวชนนั้นเป็นรายบุคคล เมื่อศาลเห็นควรให้นำมาตรา 132 วรรค 2 มาใช้ ศาลจะสั่งให้จำเลยนั้นมาอยู่ในความดูแลของสถานพินิจ ทั้งนี้แม้ในมาตรา 132 วรรค 2 จะบัญญัติว่า “ให้ส่งตัวจำเลยไปยังสถานพินิจหรือสถานที่อื่นที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายและตามที่ศาลเห็นสมควรที่ยินยอมรับตัวจำเลยไว้ดูแลชั่วคราว” ก็ตาม แต่ปัจจุบันยังไม่มี การกำหนดว่าสถานที่อื่นเป็นที่ใด ดังนั้นสถานที่ที่ส่งจำเลยไปจึงหมายถึงสถานพินิจเท่านั้น ทั้งนี้ในการสั่งให้มาอยู่ในความดูแลของสถานพินิจศาลจะมีคำสั่งหรือเงื่อนไขอื่น ๆ ประกอบด้วย เช่น ให้ส่งผลการเรียน ให้เข้าร่วมกิจกรรมบำบัด ให้ฝึกอาชีพ เป็นต้น ดังนั้นในทางปฏิบัติเมื่อจำเลยที่เป็นเยาวชนถูกส่งตัวมาตามมาตรา 132 วรรค 2 ก็จะถูกนำมารับการแก้ไข บำบัดที่สถานพินิจในส่วนแรกรับ รวมกับเด็กและเยาวชนที่เข้ารับการบำบัดอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งส่วนแรกรับนี้มีขึ้นเพื่อคัดกรองเด็กและเยาวชนเพื่อเตรียมตัวที่จะได้รับการบำบัดฟื้นฟูตามโปรแกรมต่าง ๆ ที่สถานพินิจจัดไว้ ตามความเหมาะสมของแต่ละคน ซึ่งเด็กและเยาวชนที่เข้ามาอยู่ในสถานแรกรับนี้จะเป็นเด็กและเยาวชนที่ถูกกล่าวหากระทำความผิดเท่านั้น กล่าว คือ ยังไม่ถูกฟ้องเป็นคดี ในขณะที่เด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรค 2 เป็นเด็กและเยาวชนที่ผ่านกระบวนการถูกฟ้องจนมาถึงขั้นตอนที่พิจารณาในชั้นศาลเสร็จสิ้นแล้ว แต่กลับให้เด็กเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้เข้ามาอยู่ร่วมกับเด็กและเยาวชนที่ยังไม่ได้ถูกฟ้อง ส่งผลให้เด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรค 2 จะได้รับการบำบัดฟื้นฟูในมาตรฐานเช่นเดียวกับเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง กรณีดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการใช้มาตรการในการคัดกรองเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมในชั้นตอนก่อนมีคำพิพากษา กับชั้นตอนก่อนฟ้องนั้น มีลักษณะที่มาของผู้กระทำผิดและวัตถุประสงค์ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแตกต่างกัน จึงไม่ควรนำมาตรการแบบเดียวกันมาบังคับใช้กับเด็กและเยาวชนที่มีความแตกต่างกัน การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดังกล่าวจึงไม่อยู่บนพื้นฐานของการคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดแก่เด็กและเยาวชนตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

นอกจากนี้การนำเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม หรือเป็นผู้กระทำความผิดเมื่อนำมาอยู่รวมกันอาจทำให้พฤติกรรมที่ไม่ดีแพร่กระจายได้อย่างรวดเร็วตามทฤษฎีการเลียนแบบ และทฤษฎีความสัมพันธ์ที่แตกต่าง ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 2

4.2.7 ปัญหาการขาดโอกาสทางการศึกษาสายสามัญและการขาดโอกาสในการฝึกวิชาชีพอย่างเต็มรูปแบบ

การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาไม่ว่าจะในขั้นตอนก่อนฟ้อง ขั้นตอนฟ้อง และขั้นตอนก่อนมีคำพิพากษา บางกรณีมีความจำเป็นที่เด็กและเยาวชนจะต้องเข้ามาอยู่ในความดูแลของสถานพินิจ เพื่อฝึกอบรม บำบัด แก้ไขพฤติกรรม ซึ่งการอยู่ในสถานพินิจในช่วงระยะเวลาหนึ่งนั้นก็ทำให้เด็กและเยาวชนต้องถูกพักการเรียนในระบบไว้ เพื่อมาเข้าสู่กระบวนการแก้ไข บำบัด ในสถานพินิจ กรณีดังกล่าวทำให้เด็กและเยาวชนขาดโอกาสในการเรียนหนังสือในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สายสามัญ) เหมือนอย่างเช่นเด็กและเยาวชนทั่วไป ทั้งนี้แม้ในสถานพินิจจะมีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานการศึกษานอกระบบ (กศน.) เพื่อให้เด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานพินิจได้มีโอกาสเรียน รวมถึงได้ให้มีการฝึกอบรมวิชาชีพบางประเภท เช่น วิชาชีพช่างไฟฟ้า ช่างตัดผม เกษตรกร ฯลฯ แต่มาตรการดังกล่าวก็ยังไม่เพียงพอต่อการนำไปประกอบอาชีพหรือใช้ในชีวิตรจริงเมื่อออกจากสถานพินิจได้ กล่าวคือ การฝึกวิชาชีพในสถานพินิจนั้น เป็นเพียงการฝึกให้เด็กและเยาวชนเรียนรู้ในระดับพื้นฐานเท่านั้น ไม่ได้มีการเรียนในรูปแบบหลักสูตรที่มีประกาศนียบัตรรับรององค์กรหรือสถาบันใด จึงทำให้ขาดความน่าเชื่อถือในการนำไปประกอบอาชีพ เมื่อเปรียบเทียบกับการฝึกวิชาชีพให้แก่เยาวชนในศูนย์ฝึกซึ่งผู้ที่จะได้รับการฝึกนั้น ต้องเป็นเยาวชนที่ศาลมีคำพิพากษาแล้วว่าได้กระทำความผิดจริงและไม่สามารถนำสามารถพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ให้ได้ผล จึงส่งตัวเยาวชนผู้นั้นไปยังศูนย์ฝึกซึ่งมีลักษณะคล้ายกับเรือนจำของผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ ทั้งนี้การส่งตัวเยาวชนไปยังศูนย์ฝึกก็มีข้อได้เปรียบกว่าเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในขั้นก่อนมีคำพิพากษา ตามมาตรา 132 วรรค 2 ในแง่ของการได้รับการฝึกอบรมวิชาชีพอย่างเต็มรูปแบบ ซึ่งเป็นการเรียนตามหลักสูตรและมีประกาศนียบัตรให้ เมื่อจบหลักสูตรและได้ออกจากศูนย์ฝึกไปสามารถนำความรู้และประกาศนียบัตรที่ได้มานั้นนำไปประกอบอาชีพได้ ในขณะที่เยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในขั้นก่อนมีคำพิพากษา มาตรา 132 วรรค 2 ไม่สามารถทำได้ กรณีดังกล่าวจึงเป็นการตัดโอกาสแก่เยาวชนในการเรียนรู้และโอกาสในการประกอบอาชีพภายนอกหน้าซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่เขาเหล่านั้นจะได้มีวิชาชีพติดตัว และไม่หวนกลับมากระทำความผิดอีก

สำหรับปัญหาในส่วนของ การเรียนกับระบบ กศน. ในสถานพินิจนั้น แม้สถานพินิจจะได้มีการประสานความร่วมมือกับ กศน. ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้น แต่การจะเข้าเรียนได้

ในระบบ กศน. ได้นั้นไม่ใช่เป็นกรณีที่เด็กและเยาวชนทุกคนจะเข้าถึงการเรียนระบบนี้ได้ เนื่องจากการศึกษาในนอกระบบกับ กศน. นี้ เป็นระบบการศึกษาที่มีการเปิด-ปิด ภาคเรียนเช่นเดียวกับระบบการศึกษาทั่วไป ดังนั้นหากเด็กและเยาวชนที่เข้ามาในสถานพินิจในช่วงเวลาที่ กศน. ปิดภาคเรียน หรือมาเข้าในช่วงเวลาที่อยู่ระหว่างเปิดภาคเรียน หรือช่วงเวลาที่ไม่ได้มีการเปิดรับสมัครเรียน เด็กและเยาวชนจึงไม่สามารถสมัครเข้าเรียนได้ กรณีดังกล่าวจึงเป็นการขาดโอกาสทางการศึกษาซึ่งเป็นสิ่งที่เด็กและเยาวชนในวัยนี้ควรได้รับอย่างยิ่ง อันเป็นการขัดต่อหลักการคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชน

บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเป็นมาตรการที่นำมาใช้แก่เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดอาญาเพื่อเป็นการหันเหคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่มีแนวคิดในการลงโทษผู้กระทำความผิดมุ่งเน้นการข่มขู่ แก้อภัยโทษแทนเพื่อให้บุคคลที่กระทำความผิดหลาบจำ และไม่ให้ผู้อื่นในสังคมเอาเยี่ยงอย่างอย่าง ในขณะที่มีมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญานั้นมีแนวคิดพื้นฐานมาจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ที่ไม่ได้มุ่งเน้นการลงโทษผู้กระทำความผิด แต่คำนึงถึงการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยพิจารณาถึงสาเหตุของปัญหาและหาทางแก้ไข ภายใต้เงื่อนไขที่จะทำให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นผู้กระทำความผิด ผู้เสียหายและชุมชนสามารถกลับมาอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติ อันเป็นจุดมุ่งหมายหลักของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แนวคิดดังกล่าวจึงสอดคล้องกับการกระบวนยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน โดยมองว่าเด็กและเยาวชนมีความแตกต่างจากผู้ใหญ่ทั้งในแง่ความคิดและประสบการณ์ จึงอาจถูกเอาเปรียบหรือชักจูงไปในทางเสียหายได้ง่าย ประกอบกับเด็กและเยาวชนคืออนาคตของชาติ ประเทศชาติจะเป็นอย่างไร ขึ้นอยู่กับเด็กและเยาวชนในวันนี้เป็นสำคัญ ดังนั้น เมื่อเด็กและเยาวชนกระทำความผิดจึงยังไม่ควรจะลงโทษเขาเหล่านั้นด้วยวิธีการที่รุนแรงเช่นเดียวกับผู้ใหญ่ในทันที แต่ควรมุ่งเน้นการแก้ไข บำบัดฟื้นฟู ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมากกว่า เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนสามารถกลับตัวกลับใจและกลับคืนสู่สังคมได้อีกครั้ง

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน โดยได้เข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ ค.ศ. 1989 ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองเด็กและเยาวชนโดยคำนึงถึงความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรม การปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมที่กำหนดใช้มาตรการที่เหมาะสมแทนกระบวนการทางตุลาการ และประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ ทั้งนี้ได้มีการอนุวัติกฎหมายภายในให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของอนุสัญญา และมีการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ในการเบี่ยงเบนคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดออกจากกระบวนการหลักอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติมาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 โดยมีการกำหนดแนวทางในการเบี่ยงเบนคดีและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักโดยนำตัวเด็กและเยาวชนนั้นไปฝึกอบรมในสถานพินิจแทนการพิจารณาคดีในชั้นศาล และได้นำรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวซึ่งเป็นวิธีการที่ต่างประเทศใช้ในกระบวนการ

ยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนมาปรับใช้ เพื่อแก้ไข บำบัดพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนไม่ให้เกิดการทำผิดซ้ำ ตลอดจนหาทางเยียวยาให้แก่ผู้เสียหายและชุมชนที่เกี่ยวข้องจนที่เป็นพอใจของทุกฝ่าย แนวทางดังกล่าวได้มีการพัฒนาเรื่อยมาจนเป็นพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์ในการลดปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาล มุ่งคุ้มครองสิทธิ สวัสดิภาพ และการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม พระราชบัญญัตินี้ได้ให้ความสำคัญกับการเบี่ยงเบนคดีของเด็กและเยาวชนโดยนำมาตราการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ เนื่องจากสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติดังกล่าวมา โดยนำมาใช้คู่ขนานไปกับกระบวนการยุติธรรมหลักตั้งแต่ต้นทางไปจนจบ ซึ่งมีจุดเชื่อมต่อกับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก 3 ขั้นตอน คือ 1. ขั้นตอนก่อนฟ้อง 2. ขั้นตอนพิจารณาคดีในชั้นศาล และ 3. ขั้นตอนก่อนศาลมีคำพิพากษา ซึ่งทั้ง 3 ขั้นตอนนี้ได้ครอบคลุมถึงกระบวนการยุติธรรมตลอดสายตั้งแต่เริ่มต้นคดีในชั้นพนักงานตำรวจจนถึงก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาลงโทษ ดังนี้

1. การนำมาตราการพิเศษมาใช้แทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง

เป็นขั้นตอนแรกในการคัดกรองเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมหลัก หากเป็นไปตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้ คือ

- 1) เด็กและเยาวชนได้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดและอยู่ระหว่างการสอบสวนของเจ้าพนักงานตำรวจ
- 2) กระทำความผิดที่มีโทษอย่างสูงไม่เกิน 5 ปี ไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อน
- 3) เด็กและเยาวชนสำนึกในการกระทำ และ
- 4) ผู้เสียหายยินยอมสำหรับความผิดที่มีผู้เสียหาย

เมื่อครบหลักเกณฑ์ดังกล่าวผู้อำนวยการสถานพินิจจะพิจารณาว่าเด็กและเยาวชนผู้นั้นสมควรจะนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชนผู้นั้นหรือไม่ หากไม่เห็นควรเด็กและเยาวชน ผู้นั้นจะถูกดำเนินคดีต่อ แต่หากเห็นควรก็จะจัดให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวแผนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อไป จากนั้นให้อัยการพิจารณาแผน หากอัยการเห็นชอบกับแผนให้รายงานให้ศาลทราบต่อไป แต่หากอัยการไม่เห็นชอบกับแผน จะส่งผลให้เด็กและเยาวชนผู้นั้นไม่สามารถใช้มาตราการพิเศษเพื่อเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมหลักได้ เด็กและเยาวชนผู้นั้นจะต้องถูกดำเนินคดีตามกระบวนการของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักต่อไป

2. การนำมาตรการพิเศษมาใช้แทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาตีของศาล

เป็นขั้นตอนที่เด็กและเยาวชนเข้าสู่กระบวนการพิจารณาในชั้นศาล (ถูกฟ้องแก่ศาลว่า ได้กระทำความผิด) โดยก่อนจะมาถึงขั้นตอนนี้ เด็กและเยาวชนอาจผ่านกระบวนการทำแผนตาม มาตรา 86 มาแล้ว แต่ปฏิบัติตามแผนไม่สำเร็จหรืออาจไม่เคยผ่านกระบวนการตามมาตรา 86 มาก่อนก็ได้ เช่น ผู้เสียหายไม่ให้ความยินยอม มีผลให้ไม่สามารถนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามา ใช้ในชั้นก่อนฟ้องได้ เมื่อเด็กและเยาวชนจะถูกดำเนินคดีต่อมาจนถึงชั้นศาล กฎหมายฉบับนี้ก็ยังคงเปิด โอกาสให้เบี่ยงเบนคดีในชั้นนี้ได้อีกครั้ง หากเป็นไปตามเงื่อนไขดังนี้

- 1) เด็กและเยาวชนกระทำความผิดที่มีโทษอย่างสูงไม่เกิน 20 ปี ไม่เคยได้รับโทษ จำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อน
- 2) เด็กและเยาวชนสำนึกในการกระทำ
- 3) ผู้เสียหายยินยอมและโจทก์ไม่คัดค้าน

ทั้งนี้ศาลจะเป็นผู้พิจารณาว่าเด็กและเยาวชนนั้นสมควรใช้มาตรการพิเศษแทนการ ดำเนินคดีอาญาหรือไม่ หากศาลเห็นชอบจะมีคำสั่งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจจัดทำแผน แต่หากไม่ เห็นชอบศาลจะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป

3. การนำมาตรการพิเศษมาใช้แทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนศาลมีคำพิพากษา

เป็นโอกาสสุดท้ายที่กฎหมายเปิดช่องไว้ว่าหากศาลเห็นว่ายังไม่สมควรมีคำพิพากษา หรือ บิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่จำเลยอยู่ด้วยร้องขอ ศาลจะนำมาตรการพิเศษมาใช้กับเด็ก และเยาวชนในชั้นตอนนี้ได้ โดยไม่จำเป็นว่าเด็กและเยาวชนต้องผ่านกระบวนการตามมาตรา 86 หรือ 90 มาก่อนก็ได้ ในการสั่งให้นำมาตรการพิเศษมาใช้ ศาลจะกำหนดเงื่อนไขหรือมาตรการต่างๆ ตาม ความเหมาะสมแก่เด็กและเยาวชนผู้นั้น เช่น ให้จำเลยรายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติ เข้าร่วม กิจกรรมบำบัดหรือกิจกรรม เป็นต้น มาตรการต่าง ๆ ที่นำมาใช้นั้น จะใช้ได้จนถึงจำเลยมีอายุสี่สิบปี บริบูรณ์ นอกจากนี้หากศาลเห็นว่าไม่สมควรใช้มาตรการที่มีอยู่ในมาตรา 132 วรรค 1 ศาลจะมีคำสั่ง ส่งตัวจำเลยไปยังสถานพินิจหรือสถานอื่นที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายและที่ศาลเห็นสมควรที่จะรับ จำเลยไว้ดูแลชั่วคราวก็ได้ ทั้งนี้จะวิธีการดังกล่าวได้จนถึงจำเลยมีอายุ 24 ปี บริบูรณ์

เมื่อพิจารณาถึงเงื่อนไข หลักเกณฑ์ บุคลากร และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการนำ มาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญามาบังคับใช้ทุกชั้นตอนที่กล่าวมานั้น พบว่ายังมีปัญหา ข้อขัดข้องบางประการในการบังคับใช้ ดังนี้

1. ปัญหาการใช้อัตราโทษมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟู

ประเทศไทยได้นำอัตราโทษมาเป็นหนึ่งในเงื่อนไขของการพิจารณาว่าเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดหรือถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดนั้นสมควรที่จะได้รับการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูหรือไม่ ซึ่งการจัดทำแผนนี้ต้นทางในการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้แก่เด็กและเยาวชนเงื่อนไขดังกล่าวจึงมีความสำคัญในการคัดกรองเด็กและเยาวชนที่จะเข้ามาสู่กระบวนการนี้ แต่เมื่อพิจารณาถึงอัตราโทษที่กฎหมายกำหนดสำหรับกรณีที่เด็กและเยาวชนยังไม่ถูกฟ้อง คืออัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 5 ปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ และสำหรับกรณีที่เด็กและเยาวชนถูกฟ้องในชั้นพิจารณาของศาลแล้ว กฎหมายกำหนดให้ต้องเป็นความผิด ที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 20 ปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ จะเห็นว่าอัตราโทษดังกล่าวเป็นช่วงอัตราโทษที่กว้างจนทำให้คดีทุกประเภทสามารถเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนได้ เมื่อการเข้าถึงกระบวนการจัดทำแผนเป็นไปได้โดยง่าย จะมีผลทำให้เงื่อนไขอัตราโทษที่กำหนดไว้ไม่สามารถคัดกรองเด็กและเยาวชนที่สมควรได้รับโอกาสในการแก้ไขฟื้นฟูอย่างแท้จริง

2. ปัญหาการให้ความยินยอมของผู้เสียหาย กรณีเป็นคดีที่มีผู้เสียหายแต่หาไม่พบหรือติดต่อไม่ได้ในขั้นตอนก่อนฟ้องและขั้นตอนพิจารณาคดีในชั้นศาล

ความยินยอมของผู้เสียหายเป็นหนึ่งในเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดในการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีมาใช้ ทั้งในขั้นตอนก่อนฟ้องและขั้นตอนพิจารณาคดีในชั้นศาล ปัญหาที่พบในส่วนนี้ คือ กรณีที่ไม่สามารถติดต่อผู้เสียหายได้ หากตัวผู้เสียหายไม่พบ หรือเป็นกรณีที่เป็นความผิดที่ทำให้ผู้เสียหายอับอายและไม่กล้าที่จะแสดงตัวในการให้ความยินยอม กรณีดังกล่าวนี้จึงไม่สามารถทราบเจตนาที่แท้จริงของผู้เสียหายได้ว่าประสงค์จะยินยอมหรือไม่ และกฎหมายก็ไม่ได้เปิดช่องให้บุคคลอื่นสามารถให้ความยินยอมได้ ในทางปฏิบัติจึงถือว่าเมื่อไม่มีผู้เสียหายมาให้ความยินยอมก็เท่ากับว่าผู้เสียหายไม่ให้ความยินยอม จึงมีผลทำให้เด็กและเยาวชนนั้นไม่สามารถใช้มาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาได้ กรณีดังกล่าวจึงกลับกลายเป็นอุปสรรคต่อการคุ้มครองประโยชน์และสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชน และทำให้เสียโอกาสที่ได้รับการเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมหลักซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน

3. ปัญหาการไม่มีกรอบระยะเวลาในการพิจารณาแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของพนักงานอัยการ

การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในขั้นตอนก่อนฟ้องนั้น กฎหมายกำหนดกรอบระยะเวลาในการจัดแผนไว้ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้แล้ว

เสร็จ ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่เด็กและเยาวชนสำนึกในการกระทำและเสนอต่อไปยังพนักงานอัยการ หากอัยการเห็นชอบก็ให้รายงานต่อศาล และหากศาลมีคำสั่งเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบด้วยกับแผนภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานจากอัยการ กรณีดังกล่าวกฎหมายไม่ได้กำหนดกรอบระยะเวลาในการพิจารณาแผนสำหรับอัยการไว้ จึงอาจส่งผลให้อัยการใช้เวลาพิจารณาเนิ่นช้า และทำให้เกิดความล่าช้าในการปฏิบัติแผนตามมา อันเป็นสิ่งที่ขัดกับหลักการหันเหคดีเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมหลักโดยเร็วที่สุด

4. ปัญหาการไม่มีที่ปรึกษากฎหมายในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในชั้นก่อนฟ้อง

การดำเนินมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้อง และชั้นฟ้องนั้น พระราชบัญญัติศาลเยาวชนได้กำหนดให้ผู้เข้าร่วมประชุมจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟู มีดังนี้

1. เด็กและเยาวชนที่ถูกกล่าวหาหรือต้องหาว่าได้กระทำความผิด
2. ผู้เสียหาย
3. นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์
4. ผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (หากผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นสมควร)
5. พนักงานอัยการ (หากผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นสมควร) จะเห็นได้ว่าการจัดทำแผนประกอบด้วยบุคคลดังกล่าวซึ่งทำหน้าที่ในการบำบัด สงเคราะห์ ดูแลเด็กและเยาวชน แต่ไม่มีบุคคลที่ให้คำปรึกษาและอธิบายถึงสิทธิและหน้าที่ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การตระหนักรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ของตน โดยเฉพาะฝ่ายเด็กและเยาวชนที่ได้กระทำความผิดพลาดไป ควรจะตระหนักรู้ว่าสิ่งที่ตนทำลงไปนั้นมีความผิดใด และหากเขายังไม่เห็นความสำคัญในการปฏิบัติตามแผน จะเกิดผลอย่างไรกับเขาบ้าง การอธิบายสิ่งเหล่านี้ จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ควรมีปรึกษากฎหมายในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

5. ปัญหาการใช้ดุลยพินิจของผู้อำนวยการสถานพินิจ

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 เป็นเครื่องมือคัดกรองเด็กและเยาวชนด่านแรกออกจากกระบวนการยุติธรรมหลัก โดยให้อำนาจผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนแล้วเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด โดยกรมพินิจและคุ้มครองเด็กได้มีแบบประเมินความเสี่ยงและความจำเป็นเพื่อใช้ในการประเมินเด็กและเยาวชนผู้นั้นว่าสมควรจะใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นตอนก่อนฟ้องนี้หรือไม่ ผู้ที่สามารถใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีได้ คือ ผู้ที่มีเกณฑ์การประเมินอยู่ในระดับต่ำเท่านั้น ส่วนผู้ที่มีเกณฑ์การประเมินอยู่ในระดับกลางและสูง จะไม่สามารถนำมาตรการพิเศษมาใช้ได้และจะต้องถูกดำเนินคดีต่อไป กรณีดังกล่าวทำให้เด็กและเยาวชนจำนวนหนึ่งที่มีผลประเมินอยู่ในระดับกลางหรือสูงไม่สามารถเข้าถึงมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาได้ การกำหนดเงื่อนไขดังกล่าวในการเข้าสู่กระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาจึงถือเป็นการขัด

เจตนารมณ์ของกฎหมายที่วัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสิทธิ สวัสดิภาพและวิธีปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนด้วยวิธีการหันเหคือออกจากกระบวนการยุติธรรมหลัก

6. ปัญหาการนำเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษก่อนมีคำพิพากษา มาตรา 132 วรรค 2 มาพิจารณาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนในส่วนแรก

จากบทบัญญัติมาตรา 132 วรรค 2 “ในกรณีศาลเห็นว่าจำเลยไม่สมควรใช้วิธีการตามวรรคหนึ่ง ศาลจะส่งตัวจำเลยไปยังสถานพินิจ หรือสถานที่อื่นที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายและตามที่ศาลเห็นสมควรที่ยินยอมรับตัวจำเลยไว้ดูแลชั่วคราว หรือจะให้ใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนไปพลางก่อนก็ได้ แต่ต้องไม่เกินกว่าจำเลยนั้นมีอายุครบยี่สิบปีบริบูรณ์” ทำให้เกิดปัญหาให้ทางปฏิบัติคือ เนื่องจากกฎหมายและข้อบังคับศาลฎีกาไม่ได้กำหนดว่า สถานที่อื่นที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายและตามที่ศาลเห็นสมควรที่ยินยอมรับตัวจำเลยไว้ดูแลชั่วคราวหมายถึงที่ใด ดังนั้นปัจจุบันจึงหมายถึงสถานพินิจ เมื่อศาลมีคำสั่งดังกล่าวจึงต้องส่งตัวจำเลยไปอยู่ในความดูแลของสถานพินิจ สถานพินิจจะนำตัวจำเลยมาไว้ยังสถานแรกรับเพื่อฝึกอาชีพ เข้าร่วมกิจกรรมบำบัดต่าง ๆ ตามแต่เงื่อนไขที่ศาลกำหนด รวมกับเด็กและเยาวชนที่ยังไม่ถูกฟ้องคดี ซึ่งในส่วนแรกรับนี้ มีขึ้นเพื่อรองรับกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ยังไม่ถูกฟ้องเป็นคดี จึงได้มีการออกแบบโปรแกรมหรือมาตรการต่าง ๆ เพื่อมารองรับเด็กกลุ่มนี้ไว้โดยเฉพาะ ในขณะที่จำเลยตามมาตรา 132 วรรค 2 ถูกฟ้องเป็นคดีมาแล้วจนมาถึงขั้นตอนก่อนจะพิพากษา ดังนั้นลักษณะที่มาของผู้กระทำผิดจึงมีความแตกต่างกัน การแก้ไขฟื้นฟูจึงควรมีลักษณะที่ต่างกัน การนำมาตรการของเด็กและเยาวชนก่อนฟ้องมาใช้กับจำเลยที่เป็นเยาวชนจึงเป็นการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่ไม่ได้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดแก่เด็กและเยาวชนตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

7. ปัญหาการขาดโอกาสทางการศึกษาสายสามัญและโอกาสการฝึกอาชีพอย่างเต็มรูปแบบ

การนำตัวเด็กและเยาวชนเข้ามาอยู่ในสถานพินิจเพื่อแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อบุคคลอื่นและสังคมนั้น แม้ในสถานพินิจจะมีมาตรการหรือโปรแกรมต่าง ๆ ถูกออกแบบมาเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว เช่น การฝึกอาชีพ หรือเข้าร่วมกิจกรรมบำบัด แต่เป็นการฝึกอาชีพที่ไม่เต็มรูปแบบ กล่าวคือ ไม่มีประกาศนียบัตรรองรับในการนำไปประกอบอาชีพในอนาคต อีกทั้งการเข้ามาอยู่ในสถานพินิจเด็กและเยาวชนนั้นต้องพักการเรียนในระบบไว้ชั่วคราว ทั้งนี้แม้ในสถานพินิจจะมีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานการศึกษานอกระบบ (กศน.) แต่การสมัครเข้าเรียนกศน.ก็มีระยะเวลาในการเปิดรับสมัคร ดังนั้นหากเด็กและเยาวชนนั้นเข้ามาในสถานพินิจในช่วงที่ไม่ตรงกับ การเปิดรับสมัครของกศน.ก็จะทำให้เสียโอกาสในการเรียนซึ่งเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เด็กในวัยนี้ควรได้รับ

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยฉบับนี้ได้เสนอประเด็นปัญหาการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้แก่เด็กและเยาวชน พร้อมทั้งข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการนำมาตรการดังกล่าวไปบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาโดยแบ่งข้อเสนอแนะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือข้อเสนอแนะทางกฎหมาย และข้อเสนอแนะอื่น ๆ ดังนี้

ข้อเสนอแนะทางกฎหมาย

1. ควรกำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับประเภทของคดีที่จะนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ โดยมีข้อยกเว้นสำหรับคดีที่มีความร้ายแรงจะไม่สามารถนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ เช่น ฆ่าบุพการีโดยเจตนา หรือมีการกำหนดว่าหากเด็กและเยาวชนกระทำความผิดซ้ำจะไม่สามารถเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูได้อีก

2. พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 กำหนดเงื่อนไขประการหนึ่งในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ทั้งในชั้นก่อนฟ้องและชั้นพิจารณาของศาล คือ ผู้เสียหายต้องให้ความยินยอมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ดังนั้นเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหากรณีที่ทำตัวผู้เสียหายไม่พบ ไม่สามารถติดต่อผู้เสียหายได้ หรือผู้เสียหายไม่ยินดีที่จะปรากฏตัว ควรกำหนดให้มีผู้อื่นมีอำนาจจัดแทนหรือให้ยินยอมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแทนผู้เสียหายได้ เช่น บิดา มารดา สามี ภรรยา ผู้สืบสันดาน เป็นต้น

3. ควรกำหนดกรอบระยะเวลาการพิจารณาแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของอัยการ โดยเพิ่มข้อความในมาตรา 86 วรรค 2 ดังนี้

มาตรา 86 วรรค 2 เดิม	มาตรา 86 วรรค 2 ที่แก้ไขใหม่
เมื่อพนักงานอัยการได้รับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและความเห็นของผู้อำนวยการสถานพินิจ ตามวรรคหนึ่ง แล้ว หากมีข้อสงสัยอาจสอบถามผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบ การพิจารณาได้ ถ้าพนักงานอัยการไม่เห็นชอบกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้สั่งแก้ไขแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู หรือสั่งดำเนินคดีต่อไป และให้ผู้อำนวยการสถานพินิจแจ้งคำสั่งของพนักงานอัยการให้พนักงานสอบสวน และผู้เกี่ยวข้องทราบ หากพนักงานอัยการเห็นว่าแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้	เมื่อพนักงานอัยการได้รับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและความเห็นของผู้อำนวยการสถานพินิจ ตามวรรคหนึ่ง แล้ว <u>หากมีข้อสงสัยอาจสอบถามผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการพิจารณาได้ และให้พนักงานอัยการมีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใด ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ ได้รับแผนแก้ไขบำบัด ฟื้นฟู และความเห็นของผู้อำนวยการสถานพินิจ</u> หากพนักงานอัยการไม่เห็นชอบด้วยกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้สั่งแก้ไขแผน

มาตรา 86 วรรค 2 เดิม	มาตรา 86 วรรค 2 ที่แก้ไขใหม่
<p>เป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือเยาวชนแล้ว เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ให้พนักงานอัยการ เห็นชอบกับแผนดังกล่าวและให้มี การดำเนินการ ตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูทันที พร้อมทั้งรายงานให้ ศาลทราบ ทั้งนี้ แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ต้องได้รับความยินยอมจากเด็กหรือเยาวชนและผู้เสียหายด้วย หากคดีนั้นเป็นคดีที่มีผู้เสียหาย</p>	<p>แก้ไขบำบัดฟื้นฟูหรือสั่งดำเนินคดีต่อไปและให้ผู้ อำนวยการสถานพินิจแจ้งคำสั่งของพนักงานอัยการ ให้พนักงานสอบสวนและผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ หาก พนักงานอัยการเห็นว่าแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ได้ เป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือเยาวชนแล้ว เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมให้พนักงาน อัยการ เห็นชอบกับแผนดังกล่าว และให้มีการดำเนินการ ตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดังกล่าวได้ทันที พร้อมทั้ง ให้รายงานให้ศาลทราบ</p>

4. ควรกำหนดให้มีที่ปรึกษากฎหมายในการจัดทำแผนแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูทั้งในชั้น ก่อนฟ้องและชั้นพิจารณา โดยในชั้นก่อนฟ้องให้เพิ่มข้อความในมาตรา 87 วรรค 1 ดังนี้

มาตรา 87 วรรค 1 เดิม	มาตรา 87 วรรค 1 ที่แก้ไขใหม่
<p>ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตาม มาตรา 86 ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจ เชิญฝ่าย เด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และนักจิตวิทยาหรือนักสังคม สงเคราะห์เข้าร่วมประชุม และหากเห็นสมควร อาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่ เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำ ความผิด หรือพนักงานอัยการด้วยก็ได้ ทั้งนี้ จะต้องจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้แล้วเสร็จ และเสนอให้พนักงานอัยการพิจารณาภายใน สามสิบวันนับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกใน การกระทำ</p>	<p>ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตาม มาตรา 86 ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจเชิญฝ่าย เด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และนักจิตวิทยาหรือนักสังคม สงเคราะห์ ที่ปรึกษากฎหมายเข้าร่วมประชุม และหากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือ หน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง หรือได้รับ ผลกระทบจากการกระทำความผิด หรือพนักงาน อัยการด้วยก็ได้ ทั้งนี้ จะต้องจัดทำแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟูให้แล้วเสร็จและเสนอให้พนักงาน อัยการพิจารณาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เด็ก หรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ</p>

ในชั้นพิจารณา ให้เพิ่มข้อความในมาตรา 91 วรรค 1 ดังนี้

มาตรา 91วรรค 1 เดิม	มาตรา 91 วรรค 1 ที่แก้ไขใหม่
<p>การประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 90 ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจ หรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรเป็นผู้ประสานการประชุม โดยให้มีผู้เข้าร่วมประชุมตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 87 ทั้งนี้ พนักงานอัยการจะเข้าร่วมประชุมด้วยก็ได้</p>	<p>การประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 90 ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจ หรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรเป็นผู้ประสานการประชุม โดยให้มีผู้เข้าร่วมประชุมดังนี้ ฝ่ายเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องทว่ากระทำ ความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ และหากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง หรือได้รับผลกระทบจากการกระทำ ความผิด เข้าร่วมประชุมก็ได้ ทั้งนี้ พนักงานอัยการจะเข้าร่วมประชุมด้วยก็ได้ หลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 90 ให้เป็นไปตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา</p>

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

1. การใช้ดุลพินิจของผู้อำนวยการสถานพินิจในการพิจารณาว่าเด็กและเยาวชนผู้นั้นสมควรนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้หรือไม่นั้น ควรมีการเพิ่มรูปแบบการประเมินเด็กและเยาวชน จากเดิมที่ใช้วิธีการพูดคุย สอบถามจากเด็กและเยาวชนตามหัวข้อในแบบประเมินความเสี่ยงทั้ง 10 ด้าน ที่ได้กำหนดไว้ โดยมีการเพิ่มการจัดโปรแกรมสำหรับเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้แยกต่างหาก เพื่อให้เจ้าหน้าที่ประเมินได้พิจารณา สังเกตการณ์จากพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนนั้นในสถานพินิจระยะเวลา 3-5 วัน เพื่อประกอบการตัดสินใจในการใช้ดุลยพินิจ

2. ควรแยกการฝึกอบรมเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการพิเศษก่อนมีคำพิพากษา มาตรา 132 วรรค 2 ออกจากเด็กและเยาวชนที่ได้รับการฝึกอบรมในส่วนแรกรับ ซึ่งเป็นส่วนที่เด็กและเยาวชนยังไม่ถูกฟ้องว่าได้กระทำผิด สำหรับข้อเสนอแนะในส่วนนี้เกี่ยวข้องกับศาลและสถานพินิจ ในกรณีนี้จึงขอแยกข้อเสนอแนะออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1) องค์กรศาลในฐานะที่เป็นผู้ใช้ดุลยพินิจตามมาตรา 132 วรรค 2 ในการนำมาตรการพิเศษมาใช้แก่เด็กและเยาวชนในชั้นก่อนมีคำพิพากษา ควรมีการออกข้อบังคับศาลฎีกาว่า

ด้วยมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามมาตรา 132 วรรค 2 ในการกำหนดสถานที่อื่นที่ไม่ใช่สถานพินิจว่าควรเป็นที่ใด เช่น วัด โรงพยาบาล มูลนิธิร่วมกตัญญู เป็นต้น

2) สถานพินิจและคุ้มครองเด็กในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่ได้มีการกำหนดไว้ในกฎหมายแล้วว่าเป็นหนึ่งในสถานที่ที่มีหน้าที่รับตัวเด็กและเยาวชนมาดำเนินการตามเงื่อนไขที่ศาลสั่งตามมาตรา 132 วรรค 2 ควรจัดหาสถานที่ในการฝึกปฏิบัติตามเงื่อนไขเพื่อรองรับกลุ่มเด็กและเยาวชนมาจาก มาตรา 132 วรรค 2 อย่างเป็นสัดส่วน และแยกต่างหากออกจากเด็กและเยาวชนในส่วนแรกรับเพื่อป้องกันการเกิดปัญหาการลอกเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่ดีระหว่างเด็กและเยาวชนขึ้น

3. สถานพินิจควรส่งเสริมให้มีมาตรการที่เป็นการให้ความรู้สายสามัญเพิ่มขึ้น โดยมีความร่วมมือจาก กศน. ให้มีช่องทางในการเปิดรับสมัครนักเรียนจากสถานพินิจเพิ่มมากขึ้น หรือประสานความร่วมมือไปยังองค์กรหรือสถาบันการศึกษาที่สนใจเข้ามาทำประโยชน์ โดยการสอนหนังสือให้แก่เด็กและเยาวชนในสถานพินิจ และสำหรับการฝึกสายวิชาชีพ ควรคัดเลือกหลักสูตรที่สามารถฝึกวิชาชีพระยะสั้นได้ เมื่อฝึกครบหลักสูตรแล้วจะได้รับประกาศนียบัตร เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีหลักประกันในการนำประกาศนียบัตรนั้นไปประกอบอาชีพได้ อันเป็นการเปิดโอกาสในการหาเลี้ยงชีพโดยสุจริต และไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีก

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. ยุติธรรมชุมชน : บทบาทการอำนวยความสะดวกชุมชน โดย
ชุมชนเพื่อชุมชน (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(ส.ว.ก) (2550).
- ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, รายงานผลการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยเรื่อง “กระบวนการ
สร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม”, น.๑๑ – ๑๒, โปรดดูใน ห้องสมุด
อิเล็กทรอนิกส์ ศาลยุติธรรม ศูนย์วิทยบริการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม ใน
www.library.coj.go.th
- ชนะชัย ผดุงจิตติ, “พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว ฎหมาย วิ .เด็ก 2553 แนวคิดเดิม vs
หลักการใหม่ ข้อพิจารณาเกี่ยวกับเขตอำนาจศาลและเขตสอบสวนคดีเด็กและเยาวชน,”
วารสารยุติธรรม ปรัชญา, เล่ม5, ปีที่ 5(เมษายน-พฤษภาคม 2550), น. 81.
- นิติธร วงศ์เย็น. “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ด้วยวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว : หลักการ
สำคัญโดยย่อและข้อคิดเห็นบางประการ” ใน ดุลพาท ปีที่ 52,เล่ม 3 (กันยายน –
ธันวาคม 2548),
- บุญเพราะ แสงเทียน คำบรรยายกฎหมายเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน / กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์พิมพ์อักษร, 2540.
- ประทีปชัย ธนฉายสวัสดิ์. การนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติศาล
เยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ไปใช้
อย่างมีประสิทธิภาพ หลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 10 สถาบันพัฒนา
ข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. 2555.
- ประเทือง ธนิยผล.. กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนและวิธีพิจารณาคดีเยาวชน
และครอบครัว กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2556.พิมพ์ครั้งที่ 3.
- ประธาน วัฒนวานิชย์.กฎหมายเกี่ยวกับความผิดของเด็กและกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก และ
เยาวชน / โดย กรุงเทพฯ : ประกายพริก, 2530พิมพ์ครั้งที่ 1.
- พงศ์จิรา เชิดชู. (2552). *มาตรการทางกฎหมายในการบังคับใช้กับบิดามารดากรณีบุตรกระทำ
ความผิดทางอาญา.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์). จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร.
- พศวัต จงอรุณงามแสง. ปัญหาการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ตาม
พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว พ.ศ..... หลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหาร
ในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 8 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. 2553 สืบค้นจาก
http://elib.coj.go.th/Ebook/data/judge_report/2553-54.pdf

- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.ประมวลสาระชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบชั้นสูง
หน่วยที่ 1-5 นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช,2553.
- มาตาลักษณ์ ออร่องโรจน์ กฎหมายเบื้องต้นเกี่ยวกับการกระทำความผิดทางอาญาของเด็กและเยาวชน
/ [กรุงเทพฯ] : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551.พิมพ์ครั้งที่ 1
- วรวิทย์ ฤทธิพิศ หลักกฎหมายการดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว / กรุงเทพฯ : วิญญูชน,
2560 พิมพ์ครั้งที่ 4.
- วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล, “มาตรฐานการปฏิบัติต่อเด็กที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดตาม
อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก,” บทบัณฑิตย, เล่ม53,4(ธันวาคม 2540)
- วันชัย รุจนวงศ์ การริเริ่มกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศนิวซีแลนด์. กรุงเทพฯ :
ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง, 2547.
- ศศิพร สิงโตมาศ. (2546). *มาตรการทางกฎหมายว่าด้วยการนำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ใน
กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์).
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- สิงห์ชัย สุพรรณพงษ์. หลักสูตรผู้พิพากษา ผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 10 สถาบันพัฒนาข้าราชการ
ฝ่ายตุลาการ พ.ศ. 2555 สืบค้นจาก
http://elib.coj.go.th/Ebook/data/judge_report/jrp2555_10_21.pdf
มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว
และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 86 .
- สุพจน์ สุโรจน์, หน่วยที่ 8 กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน,
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, น.5 6 โปรตดูใน law.stou.ac.th/dynfiles/41717-8-D.pdf
- สุพรรณษา สมสี. (2547). *มาตรการทางกฎหมายในการแก้ไขฟื้นฟูเด็กกระทำผิดโดยการมีส่วนร่วม
ของชุมชน ผู้กระทำผิด และผู้เสียหาย.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
คณะนิติศาสตร์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- สุภธิดา สุกใส. (2556). *มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและ
ครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 : ศึกษาเงื่อนไขและการ
จัดทำแผนบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 86 และ 90* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะ
นิติศาสตร์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- สุมนทิพย์ จิตสว่าง กระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชนในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน Juvenile
Criminal Justice Systems in the Asean Economics Community วารสาร
กระบวนการยุติธรรม ปีที่ 7 เล่มที่ 3 กันยายน – ธันวาคม 2557

อภิรดี โพธิ์พร้อม, “การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนหนทางสู่ความเป็นธรรมทางสังคมอย่างยั่งยืน (ตอน 2) ,” วารสารยุติธรรมปริทัศน์, เล่ม 5, ปีที่ 6 (ตุลาคม-พฤศจิกายน 2554),

อัจฉริยา ชูตินันท์.กฎหมายเกี่ยวกับคดีเด็ก เยาวชนและคดีครอบครัว / กรุงเทพฯ : วิทยุชุมชน, 2552. พิมพ์ครั้งที่ 3 แก้ไขเพิ่มเติม

อาจารย์ มีสิทธิ์, “สาระสำคัญของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ,” วารสารนิติศาสตร์, เล่ม 2, ปีที่ 40 (มิถุนายน 2554),

Bowen, H and Consedine, J. Restorative Justice : Contemporary Themes and Practice. New Zealand : Ploughshares Publication, 1999.

Juvenile Court of Singapore. Family Conferencing. {ออนไลน์} แหล่งที่มา : http://www.juvenilecourtof singapore.gov.sg/processes_juv_arrested_charged.htm { 10 มีนาคม 2558

Juvenile Court of Singapore. Studies on Family Conferencing. {ออนไลน์} แหล่งที่มา : http://www.juvenilecourtof singapore.gov.sg/processes_juv_arrested_charged.htm { 10 มีนาคม 2558

Kamal, C. Directions of Juvenile Justice Reforms in Singapore. 118 TH International Training Course Visiting Experts' Papers, Resource Material Series No 59 : 114-115. {ออนไลน์}. แหล่งที่มา : http://www.unafei.or.jp/english/pdf/PDF_rms/no59/ch08.pdf{12 มีนาคม 2558}

Reid, Sue Titus. Crime and criminology. CBS College Publishing, 1982

Watt E Overview of Youth Justice Principle and Processes. {ออนไลน์}. แหล่งที่มา:<http://www.justice.govt.nz/courts/youth/about-the-youth-court/overview-of-principles-and-process>{20 เมษายน 2558}

New Zealand Ministry of Justice. Youth Court of New Zealand. {ออนไลน์}. แหล่งที่มา:<http://www.justice.govt.nz/youth-justice/index.html>{22 เมษายน 2558}

Supreme Court of Japan. Guide to the Family Court of Japan. Tokyo : Supreme Court of Japan, 2001

ภาคผนวก

“ข้อกำหนดของประธานสภาผู้ว่าราชการจังหวัดภูเก็ต ว่าด้วยแนวทางการพิจารณากระบวนการจัดทำ แผนแก้ไขบำบัด
ฟื้นฟูพื้นที่ก่อนฟ้องคดี พ.ศ.๒๕๕๗” ๒๑

ข้อบังคับของประธานสภาผู้ว่าราชการจังหวัดภูเก็ต ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการกำหนดมาตรการแทน
การพิพากษา คดี พ.ศ.๒๕๕๖

